

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SANATSAL LİDERLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alican AÇIKGÖZ

KOCAELİ, 2020

**T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SANATSAL LİDERLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Alican AÇIKGÖZ

Prof. Dr. Soner POLAT

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 29.07.2020/18

KOCAELİ, 2020

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
TEŞEKKÜR	V
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. PROBLEM DURUMU	4
1.1. PROBLEM DURUMU	4
1.2. PROBLEM CÜMLESİ.....	5
1.2.1. Alt Problemler.....	5
1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	5
1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	6
1.5. SAYILTILAR.....	7
1.6. SINIRLILIKLAR	7
1.7. TANIMLAR	7
1.8. KISALTMALAR	8

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1. SANAT	9
2.2. SANAT EĞİTİMİ.....	11
2.3. SANAT EĞİTİMİNİN ÖNEMİ VE GEREKLİLİĞİ.....	15
2.4. TÜRKİYE'DE SANAT EĞİTİMİ.....	20
2.5. LİDERLİK	24
2.5.1. Liderlerin Taşınması Gereken Özellikler.....	25
2.6. SANATSAL LİDERLİK	27
2.7. SANATSAL LİDER ÖĞRETMEN.....	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM	36
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ/DESENİ.....	36
3.2. ÇALIŞMA GRUBU	37
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	38

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI.....	40
3.5. VERİLERİN ANALİZİ.....	41
3.6. GEÇERLİK, GÜVENİRLİK VE ETİK	42

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR.....	43
4.1. SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SANATSAL LİDERLİK İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	43
4.2. SANATSAL LİDERİN ÖZELLİKLERİ	44
4.3. SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SANATSAL LİDERLİK ÖZ YETERLİK LERİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	51
4.4. SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SANATSAL LİDERLİK ETME YÖNÜNDE YAPTIRDIKLARI ETKİNLİKLER	55
4.5. SINIF ÖĞRETMENLERİNE GÖRE SANATSAL LİDERLİK DAVRANIŞLARI SERGİLEMENİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER.....	62

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	75
SONUÇ VE TARTIŞMA	75
BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN SONUÇ VE TARTIŞMA	75
İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN SONUÇ VE TARTIŞMA	76
ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN SONUÇ VE TARTIŞMA	77
DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN SONUÇ VE TARTIŞMA	78
BEŞİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN SONUÇ VE TARTIŞMA	79
ÖNERİLER.....	91
KAYNAKÇA.....	93
EKLER	102
ÖZGEÇMİŞ	103

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderliğe ve sanatsal liderlik davranışlarını sergilemelerine ilişkin görüşlerini öğrenmek, sanatsal liderlik etme yönünde yaptıkları çalışmalar hakkında bilgi edinmek ve sanatsal liderlik davranışlarını sergilemelerinin önündeki engelleri ortaya koymaktır. Araştırma nitel araştırma türünde ve olgubilim deseni kullanılarak yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Kocaeli’ndeki ilkokullarda görev yapan, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiş 13 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Veriler, yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiş, içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik kavramının bilincinde oldukları ortaya çıkmıştır. Sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderliğe dair özellikleri; sanatla ilgilenen ve bu konuda bilgili, estetik bakış açısına sahip, üreten, sanatı kullanabilen, yaratıcı, yönlendirici, farklı düşünebilen, anlayışlı, hoşgörülü, çok yönlü düşünme becerisine sahip ve empati yapabilen şeklinde tanımladıkları sonucuna varılmıştır. Katılımcıların yedi tanesi kendilerini sanatsal liderlik etme konusunda kısmen yeterli görürken, beş katılımcı kendisini yetersiz görmekte, bir katılımcı da yeterli olduğunu, etrafındaki sınıf öğretmenlerine göre iyi olduğunu ileri sürmektedir. Katılımcıların sanatsal liderlik etme yönünde öğrencilere yaptıkları sanatsal etkinlikler; görsel sanatlar eğitimine yönelik yapılan çalışmalar, müzik eğitimine yönelik yapılan çalışmalar, sahne sanatları ile ilgili yapılan çalışmalar ve diğer etkinlikler olmak üzere dört alt temada toplanarak ortaya konulmuştur. Sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik davranışları sergilemelerinin önündeki engellere ilişkin; velilerle, yönetimle, milli eğitim sistemi ile, öğretmenlerle, okulun fiziki donanımı ile, öğretmen eğitimi ile, öğrencilerle ve okulun konumu ile ilgili engeller olmak üzere sekiz alt temada sanatsal liderliğin önündeki engeller ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Sanat, liderlik, sanatsal liderlik, sanat eğitimi, öğretmen, ilkokul

ABSTRACT

The purpose of this research is to learn the views of primary school teachers to demonstrate artistic and artistic leadership behavior to gain insight into their work in the direction of artistic leadership and to reveal the obstacles to exhibiting their artistic leadership behavior. The research is in the qualitative research design and is phenomenology was used. The study group consisted of 13 primary school teachers which worked in Kocaeli during 2019-2020 and was chosen by purposive sampling method. In the research criterion sampling method, which is a one of the purposive sampling methods, was used. The data was obtained by semi-structured interview form and was analysed by content analysis. By the results of the research, it was found that primary school teachers were aware of the concept of artistic leadership. It was seen that primary school teachers defined the features of an artistic leader as a person who is well-informed about and interested in art, has an aesthetic perspective, productive, has the ability to use art, creative, guiding, a person who can think differently, understanding, tolerant, has a variety of ways of thinking and empathetic. Seven participants out of thirteen thought of themselves as partially sufficient about artist leadership, while five of them thought they were insufficient, and one person claimed s/he was sufficient and better than the teachers around him/her. The activities the participants arranged in order to lead their students in an artistic way were gathered in four subthemes; activities regarding visual arts education, activities regarding music education, activities regarding performing arts and others. When it comes to the obstacles which primary school teachers face, the following eight subthemes was obtained; parents, administration, Turkish education system, other teachers, the conditions of the schools, teacher education level, students, and the location of the school.

Key words: Art, leadership, artistic leadership, art education, teacher, primary School

TEŞEKKÜR

Öncelikle lisans eğitimim sırasında ve yüksek lisans dönemimin bu zorlu tez aşamasında; bilgi ve tecrübeleriyle yol gösteren, öğreten, liderlik eden, beni her zaman destekleyip değerli hissettiren ve bana ilham olan sevgili danışmanım Prof. Dr. Soner POLAT'a minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

Beni güzel değerlerle yetiştiren, her koşulda destekleyen; annem, babam, babaannem, ablam ve süreç içerisinde enerjimi yenileyen yeğenlerim Miraç ve Beren'e,

Manevi desteğiyle bana güç veren dostum Nalan Gürsel'e,

Tecrübeleriyle bana destek olan arkadaşlarım; Nihan Ören Koçhan ve Kübra Tümer'e,

Bana çok şey öğreten öğrencilerime, çalışmaya katılan tüm meslektaşlarıma, öğrencisi olduğum tüm öğretmenlerime, beni destekleyen okul müdürlerime ve süreç içinde bana destek olmuş herkese çok teşekkür ederim.

Alican AÇIKGÖZ, 2020

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. MEB Sınıf Öğretmeni Özel Alan Yeterliklerinden “Sanat ve Estetik” Yeterlik Alanı.....	34
Tablo 2. Sınıf Öğretmenlerine Ait Demografik Bilgiler.....	38
Tablo 3. Sınıf Öğretmenlerine Göre Sanatsal Liderin Özelliklerine İlişkin Tema, Alt Tema ve Kodlar.....	45
Tablo 4. Sınıf Öğretmenlerinin Sanatsal Liderlik Özyeterlikleri İle İlgili Görüşlerine İlişkin Tema, Alt Tema ve Kodlar	51
Tablo 5. Sınıf Öğretmenlerinin Yaptığı Sanatsal Etkinliklere İlişkin Tema, Alt Tema ve Kodlar	56
Tablo 6. Sınıf Öğretmenlerine Göre Sanatsal Liderlik Davranışı Sergilemenin Önündeki Engellere İlişkin Tema, Alt Tema ve Kodlar	63

GİRİŞ

21. yüzyılda liderler; artan belirsizlik ve karmaşıklık dünyasında karşılaştığı sayısız zorluklarla liderlik etmeye, mantıklı davranmaya ve etkili eylemde bulunmaya zorlanmaktadır. Liderler dünyanın baskıları arasında mücadele ederken, geleneksel liderliğin artık yetersiz kaldığı ortaya çıkmıştır. Örgütler benzeri görülmemiş koşullara bir cevap olarak sanata artan bir ilgi geliştirmiştir. Bu zorlukların üzerinden gelebilmenin temeli hayal gücü ve sanattır (Woodward ve Funk, 2010; Purg, 2015).

Tarihi kökenlere sahip sanat ve liderlik, hem geçmişte hem de bugün birbirleriyle etkileşim halindedir. Her iki disiplin de hayatta kalma ve ilerleme için yaratıcılığa ihtiyaç duymaktadır (Katusin, 2016). Sanat, genel olarak insan düşüncesinin öncülüğünün bir parçası olmuştur ve bizi iç dünyamızı duymaya, anlamaya ve tüm bunları çevremiz ile ilişkilendirmeye yönlendirmektedir. Bu nedenle sanat, örgütlerin liderliği için yenilikçi ve hatta ilham verici fikirler sağlayabilir. Çevremizdeki dünyaya ve onun içinde yaşayan her şeye karşı sorumlu, yaratıcı, tutkulu ve şefkatli liderlere yani sanatsal liderlere ihtiyaç vardır. Bu yüzden liderlerin sanat ve sanatçının rolü hakkında bilgi edinmeleri oldukça önemlidir (Schein, 2013; Purg, 2015; Katusin, 2016).

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 43. maddesinde öğretmenlik mesleği şöyle tanımlanmaktadır: "Öğretmenlik, devletin eğitim öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir." Bu tanımdan hareketle, liderliğin bu mesleğin doğasında olduğu çıkarımında bulunabiliriz (Ulaş ve Tusun, 2017). Bu bağlamda lider öğretmenlerin farklı düşünme becerilerine sahip, yaratıcı, üreten, duyarlı ve çağdaş bireylerin yetiştirilmesi için üzerlerine büyük görevler düşmektedir. Öğretmenlerin bu görevleri yerine getirebilmesinin en etkili yolu da sanat ve sanat eğitimindeki hâkimiyet ve liderlikleridir.

Sanat, insanın dünyayı anlayıp yorumlamasının bir yolu ve bireyin çeşitli şekillerde kendini ifade etme biçimlerinden biridir (Koç, 2008; Artut, 2009; Mülayim, 1983: s. 33). Bireyin çocukluk döneminde kendini ifade edebilme

gereksiniminin karşılanabilmesi için sanat oldukça önemlidir (Ayaydın, 2011). Sanat eğitimi ise; bireyin duygu, düşüncelerini ifade edebilmesine, yaratıcılığını geliştirmesine ve estetik bakış açısı kazanarak sanatsal değerlere hoşgörülle yaklaşmasına yönelik sarf edilen çabadır (Artut, 2009; Erbay, 1997). Read'e göre insana iyiyi öğretmenin en güçlü ve köklü yöntemi olan sanat, eğitimde başrolde olması gereken bir alandır (San, 2010). Günümüzde okul öncesi dönemden itibaren başlayan sanat eğitimi, tüm bireyler için bir ihtiyaçtır. Kişinin yaratıcılığını ve birikimlerini ortaya koyarak estetik kaygı ve düşüncelerini bir zeminde geliştirmeyi önemseyen sanat eğitimi; doğru görebilen, algılayabilen, özgür, eleştirel ve analitik düşünebilen, kalıpları yıkıp gelişmeye çalışan, yeni ürünler ortaya koyabilen ve toplumun gelişmesine önemli katkı sağlayacak bireylerin yetişmesinde en etkili yoldur. Çünkü sanat eğitimi bireyi tüm yönleriyle geliştirir (Artut, 2009; Ünver, 2016). Sanat eğitimi yoluyla çeşitli sanat dalları bireyin yaşamında yer edinir. Böylece birey kendini en iyi şekilde ifade edip yaratıcılığını ortaya koyabileceği sanat dalını seçebilir (Aykanat, 2018). Sanat eğitimi alarak yetişen birey sanata dair önyargılarından arınırken, çevresinde estetik olanı hissetmeye ve aramaya başlar. Estetik, nahiflik, incelik gibi birtakım özelliklerle birlikte sanatı anlayan, sanata ilgili, sanatı destekleyen birer sanat tüketicisi olarak yetişirler (Bayraktar, 2019; Artut, 2009; Eisner, 1997).

Ancak toplumda sanat sevgisi ve bilinci oluşturma görevi üstlenmesi gereken kurumlarda sanat eğitimine gereken değerin verilmemesi, sanat sevgisi ve bilincinden yoksun öğrencilerin yetiştirilmesi sorunu, üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Özellikle toplumumuzda, sanatsal farkındalığın ve sanata olan ilginin yeterli düzeyde sağlanamaması sonucu ortaya çıkan sanatın "olmasa da olur" hükmü genelleşmiş bir görüş haline gelmiştir. Sanat eğitimi derslerinin geliştirilip yaygınlaştırılmasının önündeki önemli problemlerden biri sayılan bu yöndeki düşünceler sanat eğitiminin göz ardı edilmesine sebebiyet vermekte pek çok öğrencinin sanat eğitimi alması yönünde engeller oluşturduğu gibi öğretmenlerin de eğitim vermesinde engel oluşturmaktadır (Öztürk, 2011; Türe, 2007; Kırıçoğlu 2002). Atatürk'ün işaret ettiği, gelişmiş toplum düzeyine varabilmek ve mutlu bir toplum yaratmak sadece kuramsal bilgilerle donatılan beyinlerle gerçekleştirilemez. Öğrencilerin, görmeyi, işitmeyi, dokunmayı, tat almayı bilen bireyler olarak

yetiştirilmesi bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaçın ancak sanat eğitimi ile karşılanabileceği bir gerçektir (San, 2008). Bu bağlamda sanat eğitimini çocuklarla tanıştıran kişiler olan sınıf öğretmenleri; çağın gerektirdiği rolleri üstelenebilecek şekilde sanat eğitimin önemi ve gerekliliğinin farkında olan, sanata ilgili, ilham veren, özgür düşünebilen, sanatı diğer disiplinlerle ilişkilendirebilen, estetik bakış açısına ve farklı düşünme becerilerine sahip, üreten ve sanatı destekleyen sanatsal liderler olarak yetiştirilmesi sağlanmalıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. PROBLEM DURUMU

Bu bölümde araştırmanın problem durumuna; amacına, önemine, sınırlılıklarına ve temel kavramlarının tanımlarına ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

1.1. PROBLEM DURUMU

Sanat eğitimi politikaları, bir ülkenin kültürel ve yaratıcı sermayesinin gelişmesi ve büyümesinde önemli bir yere sahiptir. 21. yüzyıl toplumları giderek daha yaratıcı, esnek, farklı şartlara uyum sağlayabilen yenilikçi iş gücüne ihtiyaç duymaktadır. Sanat ve sanat eğitimi, bilgi ekonomisine dayalı 21. yüzyıl koşullarında ihtiyaç duyulan yeteneklerin kazanılmasında çocuklara, gençlere ve tüm öğrenenlere yardımcı olur. Ancak çağdaş birey ve toplumu oluşturanın temellerinden olan sanat ve sanat eğitimi; eğitim programlarını oluşturanlar, eğitim kurumları ve dolayısıyla toplumumuz tarafından gereken değeri görememektedir. Türkiye’de birçok çocuğun ve gencin, nitelikli sanat eğitimi ve öğrenimine erişim imkânı ya çok kısıtlıdır ya da hiç yoktur. Sanat eğitimi ve öğreniminin daha nitelikli ve etkin hâle gelmesi için erişim koşullarının iyileştirilmesine, herkese eşit erişim imkânı sağlanmasına ve yeni olanaklar yaratılmasına ihtiyaç vardır. (IKSV, 2014). Bu nedenle toplumun sanatla ilgili süregelen olumsuz algısını yıkmak ve sanata gereken değer verilmesini sağlamak, özgür düşünebilen, farklı bakış açılarına sahip, yaratıcı, üreten ve sorgulayan bireylerin yetişmesi adına eğitim kurumlarına ve öğretmenlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Mesleğinin doğası gereği aynı zamanda birer lider olan sınıf öğretmenleri küçük yaşlardan itibaren öğrencilerini sanatla tanıştıran, sanatın teorik bilgisini öğretti, sanatı doğru anlamaları ve anlamlandırmalarına yardımcı olan kişiler rolündedir. Bu rolün gereklerini doğru şekilde yerine getirebilmek adına sınıf öğretmenleri çağın gerektirdiği sanatsal liderlik becerilerine sahip olmalı, sanatın önemini, gereğini, bireye ve topluma kattığı değer farkında olmalı, öğrencilerine ilham olarak onları sanat tüketicileri olarak yetiştirebilmeli ve sanatı

eğitimin tđm disiplinlerine entegre ederek kullanabilmelidir. Sanatsal lider օđretmenler toplumun sanata olan olumsuz bakış açısını, toplumun gelecek nesilleri olan çocukları merkeze alarak değiştirebilir.

Bu noktadan hareketle resmi ve օzel ilkokullarda gօrev yapan sınıf օđretmenlerinin sanatsal liderliğe ilişkin gօrđřleri incelenerek; sınıf օđretmenlerinin sanatsal liderlik algısı, sanatsal liderliğe sergileme davranışlarına ilişkin gօrđřleri, sanatsal liderlik etme yօnđnde yaptırđıkları çalışmalar ve sanatsal liderlik davranışlarını sergilemelerinin օnđndeki engeller incelenerek analiz edilecektir.

1.2. PROBLEM CđMLESĐ

Araştırmanın temel problemini “Sınıf օđretmenlerinin sanatsal liderlik davranışlarına yօnelik gօrđřleri nasıldır?” sorusu oluşturmaktadır.

1.2.1. Alt Problemler

Araştırmada bu problem cđmlesi doğrultusunda şu alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Sınıf օđretmenleri sanatsal liderliğe nasıl tanımlamaktadır?
2. Sınıf օđretmenlerine gօre sanatsal liderin օzellikleri nasıldır?
3. Sınıf օđretmenleri sanatsal liderlik etmede kendilerini yeterli bulmakta mıdır?
4. Sınıf օđretmenleri sanatsal liderlik etme yօnđnde derslerde ne tđr çalışmalar yapmaktadırlar?
5. Sınıf օđretmenlerinin sanatsal liderlik davranışlarını sergilemesinin օnđnde engeller var mıdır? Varsa nelerdir?

1.3. ARAşTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı; sınıf օđretmenlerinin sanatsal liderliğe ve sanatsal liderlik davranışlarını sergilemelerine ilişkin gօrđřlerini օđrenmek, sanatsal liderlik

etme yönünde yaptıkları çalışmalar hakkında bilgi edinmek ve sanatsal liderlik davranışlarını sergilemelerinin önündeki engelleri ortaya koymaktır.

1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çağımızda karşılaştığımız birçok karmaşık problem karşısında örgütler problemlerin çözümünde sanata giderek ilgi göstermeye başlamıştır. Bir örgüt biçimi olarak okulların da sanatsal liderlere ihtiyacı vardır. Bireyin kendini keşfetmesi, yönlendirmesi ve zenginleştirilmesi yani tüm yönleriyle gelişip çağdaş bir birey olabilmesi ancak sanatsal çabalarla sağlanabilir. Sanatsal deneyimi olmayan bireylerin dünyası sınırlıdır. Sanat eğitimi, birey ve toplumun kültürel ve sanatsal açıdan donanımlı yetiştirilmesidir. Bu yetiştirme genel anlamıyla kültürel bilinçlendirme yoluyla insanlığın eğitimidir. Nitelikli sanat eğitimi almak, sanatı yaşayabilmek çağdaş bir birey olmanın göstergesidir (Erbay, 1997; Ünver, 2016). Sanatsal liderlik becerilerine sahip sınıf öğretmenleri; öğrencilerinin yaratıcı, farklı bakış açılarına sahip, sorgulayan, bilinçli, üretici, incelik, nahiflik gibi duygulara ve estetik bakış açısına sahip bireyler olarak yetişmesine yardımcı olacaktır. Çağdaş bir toplum düzeyine yükselebilmek için eğitim kurumlarındaki öğrencilerin sanatsal ve yaratıcı kabiliyetlerinin ortaya çıkarılması, sanatın ve öneminin kavranması gereklidir. Bu bağlamda sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik becerilerine sahip olmasının son derece önemli olduğu ve öğretmenlerin sanatsal liderlik davranışları sergilemelerinin önündeki engellere çözüm yolları aranılması gerektiği söylenebilir.

Bu araştırma sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderliğe ilişkin görüşlerini ortaya çıkarması, sanatsal liderliği sergileme davranışlarına ilişkin görüşleri, sanatsal liderlik etme yönünde yaptıkları çalışmaları, sanatsal liderlik davranışlarını sergilemelerinin önündeki engelleri ortaya koymasından önemlidir. Ayrıca sanatsal liderlik anlayışını uygulama yoluyla test ederek başta ilköğretim kurumları olmak üzere tüm kademelerdeki eğitim kurumları için sanat olgusunun ve algısının değişim ve gelişimine olanak sağlayan veya bu süreci hızlandıran, eğitim kurumlarına ve öğretmenlere farklı bakış açıları kazandırma potansiyeli sunan alternatif bir liderlik yaklaşımını önerebilir.

Son olarak ulusal alanyazınında sanatsal liderlik olgusuna ve öğretmenlerin sanatsal liderliğine ilişkin çalışmaların bulunması nedeniyle bu çalışma alana örnek teşkil etmesi, alandaki eksiği gidermesi ve hem ulusal hem uluslararası sanatsal liderlik alanyazınına katkısı, dönütleri ve elde edilen bulgular açısından önem arz etmektedir.

1.5. SAYILTILAR

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin veri toplama aracına verdikleri yanıtların onların gerçek durumlarını yansıttığı varsayılmıştır.

1.6. SINIRLILIKLAR

Araştırmanın sınırlılıkları aşağıda ifade edildiği gibidir:

Araştırmanın örneklemini Kocaeli’ndeki devlet ve özel ilkokullarda görev yapan sınıf öğretmenleri ile,

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları “Kişisel Bilgi Formu” ve “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” ile,

Araştırma verilerinin toplanması 2019-2020 eğitim öğretim yılı ile sınırlıdır.

1.7. TANIMLAR

Liderlik: Liderlik; kişileri etkilemek ve yönlendirmek, düşünce ve olaylarla ilgili rehberlik ederek izlenecek yollar sunmaktır (Puccio vd., 2007: s. 5).

Lider: Lider geniş bir vizyonla, örgütün geleceğiyle ilgili rasyonel amaçlar belirleyen ve amaçları gerçekleştirmek için izleyenlerin davranışlarını etkileyen ve harekete geçiren kişidir (Şişman ve Turan, 2001: s. 43).

Sanat: İnsanlara haz veren biçimlerin, yaratıcılıkla süslenip sunulmasıdır (Ersoy, 2002: s. 5).

Sanat eğitimi: Kişinin düşünce, duygu ve gözlemlerini aktarabilme kabiliyeti ile yaratıcılığını geliştirmesine ve bireyin estetik bir bakış açısı kazanarak sanatsal değerlere hoşgörüyü yaklaşmasına yönelik sarf edilen çabadır (Artut, 2009; Erbay, 1997).

Sanatsal liderlik: Bireylerin duygu ve düşüncelerini etkileyerek onlara ilham veren, bir şeyleri nasıl gördüğü, duyduğu, tattığı, kokladığı ve dokunduğu hakkında kişilere yeni bakış açıları sunma konusunda yardımcı olan ve kişilere hükmetmekten çok algılarını değiştirmekle ilgilenen liderlik türüdür (Bradt, 2014).

1.8. KISALTMALAR

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. SANAT

İnsanlar isteyerek ya da farkında olmadan yaşamlarının her anında sanatla temas halindedir. Çünkü gündelik yaşamda bir şekilde, bir sanat objesiyle karşı karşıya kalırlar. Örneğin; marketteki bir ürünün üzerindeki illüstrasyon, tiyatrodaki izlenen bir oyun, otel resepsiyonundaki vazoda okunulan kitabın kapak tasarımı, eve asılan bir resim, radyoda çalan bir şarkı bunun işaretidir. Bunlar, sanatın insan hayatında sürekli var olduğunun göstergesidir (Alakuş vd. , 2011: s. 1).

Sanat insanlar içindir ve insan ruhunun vazgeçemediği ihtiyaçlarından biridir. Çünkü bireyin psikolojik-fizyolojik alandaki boşluğunu doldurarak ve biz farkında olmadan kültürel değişimler yaparak yaşamımızın vazgeçilmez parçalarından biri olur (Boydaş, 2007: s. 8; Alakuş vd., 2011, s.1).

İnsanlık tarihi süresince birçok sanatçı, düşünür ve toplumsal vakaların etkisiyle şekil alan sanat, gelişen ve sürekli yenilenen bir olgu olmuştur (Erkul, 1996: s. 13). Dışarıya vurma, anlam bulma, haz verme yönüyle toplumların kültürel değişim ve gelişmelerinde rol oynamış, tarihe yön vermiştir (Erkul, 1996; Artut, 2009). Bu değişim ve gelişim sebebiyle sanatın bilimsel kuramlar gibi sınırları belli olan, her dönemde kabul edilen bir tanımını yapmak oldukça güçtür (Artut, 2009).

En sade haliyle sanat; insanlara haz veren biçimlerin, yaratıcılıkla süslenip sunulmasıdır (Ersoy, 2002: s. 5). En genel anlamıyla ise sanat, insanın, doğa karşısındaki düşünce ve duygularını, ses, ritim, biçim, çizgi ve renk gibi öğelerle, özgün üslup ve estetik kaygı taşıyarak, etkili ve güzel bir biçimde kendini anlatma ihtiyacından doğan bir faaliyet ve önemli bir iletişim aracıdır (Aksel, 2004). Özetle,

bireyin çeşitli yollarla kendini ifade etme biçimlerinden biridir (Mülayim, 1983, s. 33).

Francis Bacon sanatı; “Sanat bireyin düşünce ve deneyimlerini paylaşma kabiliyetini yansıtır” şeklinde tanımlamıştır. Fisher ise sanatı, “insanların düşüncelerini ve yaşamlarını çeşitli yollarla aktarabilme tekniği” olarak görür (Fischer, 1968). Hegel, sanatı; “ruhun maddedeki görüntüsü” olarak tanımlar. Schiller’e göre ise sanat; “insanın özgürleşmesine yardımcı olan mühim bir araçtır” (Özer, 2013).

Sanat; düşüncelerin, duyguların, hayallerin ifade edilmesinin, insanın kendini keşfetmesi ve gerçekleştirmesinin bir aracıdır. Ayrıca içsel ve dışsal her türlü etkinin ortaya çıkardığı, estetik özelliklere sahip özgün bir üründür. Sanat insanın dünyayı anlayıp yorumlamasının bir yoludur. Toplumlara yükseltme ve kaynaştırma özelliğine sahiptir (Koç, 2008; Artut, 2009). Aynı zamanda bir iletişim aracı olan sanat, bireyi yaşadığı andan alarak, sanat eserinin yapıldığı zamana götürür. Geçmişteki bilgileri günümüze taşır ve kuşkusuz ki bugünün bilgilerini de yarınlara aktarmaya devam edecektir. (Mercin ve Alakuş, 2007, s. 16; Toplu, 2019).

Mustafa Kemal Atatürk, sanatı; “Sanat, güzelliğin ifadesidir. Bu ifade sözle olursa şiir, ezgi ile olursa musiki, resim ile olursa ressamlık, oyma ile olursa heykeltıraşlık, bina ile olursa mimarlık... olur.” şeklinde tanımlamıştır (Emre, 1928). Ayrıca “Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.” sözünü de sanatın bir millet için gerekliliğini ve önemini vurgulamıştır.

Her bireyde olan beğenme, hoş gitme ve güzellik duygusu bireyi sanata yönlendirir. Bireyin kendini geliştirmesi ve zenginleşmesi sanatsal çabalarla sağlanabilir. Bireyin sanat alanında deneyimi yoksa dünyası hala sınırlıdır. Bu sebeple sanat, bireyin yaşamında gerek duyduğu bir kavramdır (Read, 1960; Erbay, 1997).

Bütün bu farklı düşünce biçimleriyle birlikte, sanatın tanımının ve kapsamının sürekli olarak yenilenen ve gelişen bir olgu olduğunu görmekteyiz.

2.2. SANAT EĞİTİMİ

Sanatla ilgilenmek, sanatsal etkinlikler yapmak ve sanatı anlamak herkes için bir ihtiyaçtır. (Artut, 2009). Birey duygu ve düşüncelerini yani kendini dış dünyaya aktarırken; yazı, müzik, resim, heykel gibi sanat biçimlerini kullanır. İlk olarak aile ortamında başlayan eğitimin okul ortamında devam ettirilmesiyle bireyler yaşama hazırlanırlar. Çocukların zihinsel, duygusal ve bedensel gelişimlerinde okullar önemli rol oynamaktadırlar. Kişinin yaşamında ve psikolojik iyi oluşunda oldukça fazla etkisi olan sanatın gücü, gelişmiş toplumlar tarafından önceden fark edilmiş ve izledikleri eğitim politikalarında sanata yer vermeyi önemsemişlerdir.

Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarından birisi de Türk Milletinin bütün fertlerini “Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş, bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmektir” (MEB, 1973). Bu amacı gerçekleştirebilmek adına bireylerin düşünme, yaratıcılık ve üretme becerilerini geliştirmek gereklidir. Bu bağlamda eğitim sistemleri ve eğitimciler sanatı göz ardı etmemelidir.

Ülkemiz toplumunun sanat ve sanat derslerine dair süregelen genel yargısı “olmasa da olur” yönündedir. Okul müfredatlarında sanat eğitimi eğitim programlarının süsü olmakla beraber bir yetenek sorunu halinde algılanmaktadır. Sanat eğitiminin diğer derslere olan olumlu etkisi fark edilmemekle birlikte topluma olan katkıları da göz ardı edilmektedir (Türe, 2007: s. 56).

“Sanat bir yetenek dersidir” şeklindeki düşünce yapısıyla sanat eğitimi baştan kabul etmeyen kişilerin sayısı bir hayli fazladır. Sanat eğitimi derslerinin geliştirilip yaygınlaştırılmasının önündeki önemli problemlerden biri sayılan bu yöndeki düşünceler sanat eğitiminin göz ardı edilmesine sebebiyet vermektedir. Kırıçoğlu'na (2002) göre;

1. Yeteneksiz olan bireylerin sanat eğitimine gereksinimi yoktur çünkü bu bireyler söz konusu eğitim için gerekli kabiliyete sahip değildir.
2. Yetenekli bireylerin ise hangi bilgiyi öğrendiği değil, neler ortaya koyduğu önemlidir. Bu bireyler kendiliğinden ihtiyaç duydukları gelişimi göstereceklerdir.

Bu doğrultuda yapılan ayrımlar pek çok öğrencinin sanat eğitimi alması yönünde engeller oluşturduğu gibi öğretmenlerin de eğitim vermesinde engel oluşturmaktadır. Oysa bir toplulukta ortalamadan yüksek yeteneğe sahip bireylerin varlığı diğer üyelerin yeteneksiz olduğunu göstermez. Ayrıca sanat; anlamlandırma, yalnızca bakmaktan öte görme, deneyimleme ve üretme süreçlerinde, bu noktalarda yetersiz olan bireyler için önemli bir derstir. Eğitim bu kapsamda kişilerin sahip oldukları potansiyellerini sanatsal bir yeteneğe çevirmeleri için verilir.

Sanat ve eğitim, amaçları doğrultusunda birbirlerini tamamlamaya ve desteklemeye yönelik olgulardır (Aykanat, 2018). Eğitim bireye duygusal zihinsel ve bedensel ve sosyal açıdan kabul görülen davranışların aşılmasındır (Erbay, 1997). Read'in tezi eğitimde sanatın başrolde olmasını savunmaktadır. Çünkü sanatta iyi olan güzeldir, insana iyi olanı öğretmek için sanattan daha köklü ve güçlü bir yöntem düşünülemez (San, 2010). Sezer Tansuğ, "bir çocuk için alfabedeki harflerin formları düşünceyi doğururken, sanatın biçimleri düşünceyi ruhsal duyarlılıkla açığa çıkarır." demiştir (Ayaydın, 2009: s. 32). Türe (2007)'ye göre, "Sanat eğitimi ve güzel sanatları barındırmayan bir eğitim sistemi ancak yaratıcılıktan uzak, salt bilgiyle duygulardan yoksun meslek edinme amaçlı bir eğitimidir. Kişilerin sanatla ilgili tecrübelerinden oluşan duyum ve duygularında yaşanan etkilerin yaşadığı tecrübelerle arasında bağ bulunmaktadır. Sanatla bu denli yakın ilişki kuran kişiler aynı zamanda sanatla arasında bir uyum yakalar (Yetkin, 1968, akt. Şirin, 2007). Çünkü birey salt zekâ ve aklın yanında duyguları da barındırır. Tam olarak bu sebeple sanat eğitimine gerekli ve zorunludur (San, 2010).

20. yüzyılla birlikte sanat eğitimi genel ve kapsamlı olarak sanatların tüm alanlarını ve formlarını içinde bulunduran, okulda ve okul dışında yürütülen yaratıcı

sanatsal eğitimi açıklamaktadır. Eğitim sistemlerinde sanatla ilgili sunulan eğitimi kapsar (San, 2008).

Sanat eğitimi; kişinin düşünce, duygu ve gözlemlerini aktarabilme kabiliyeti ile yaratıcılığını geliştirmesine ve bireyin estetik bir bakış açısı kazanarak sanatsal değerlere hoşgörüyü yaklaşmasına yönelik sarf edilen çabadır (Artut, 2009; Erbay, 1997). Çağdaş sanat eğitimi, tüm bireyler için bir ihtiyaçtır, ustalaşmayı ve beceri kazandırmayı amaçlamaz. Kişinin yaratıcılığını ve birikimlerini ortaya koyarak estetik kaygı ve düşüncelerini bir zeminde geliştirmeyi önemser. Bireyleri sanata dair var olan önyargılarından arındırırken, sanattan anlayan, sanata ilgili ve destekleyen sanat tüketicisi olarak yetiştirmeyi amaçlar (Artut, 2009).

Sanat eğitimi bireylerin ve toplumların sanat ve kültür gelişmelerinin sağlanmasıdır. Bu gelişim kültürel olarak bilinç kazandırma anlamına gelir. Gerçek bir okul düzeni ya da akademik eğitim, bilim ve sanatın birlikteliğiyle mümkün olmalıdır. Çünkü yaşama yön vermek ve yeniyi aramak sanatın ve bilimin ortak paydasıdır. Sanat ve duygu eğitimine değer veren eğitim kurumlarında ve sistemlerinde, duygu eğitimi ve gelişiminin yanı sıra düşünce, zihinsel yetenek ve zekâ gelişiminin de gerçekleştiği tespit edilmiştir. Duygunun ve düşüncenin ayrılmaz bütünlüğünü ortaya çıkaran sanat, öğrenme ve gelişme döneminde de destekleyici özelliğe sahiptir (Erbay, 1997).

Sanat eğitimi sayesinde bireyin edinmiş olduğu sanat birikimleri; insanın ufkunu açmaya yönelik bir terbiye, bir süper güçtür. Ayrıca bireyin kişisel gelişimini tetikleyen sorumluluk bilincine de katkı sağlamaktadır (Bayraktar, 2019).

Bu çalışmada sanat eğitimi kapsamında okul programlarında yer alan görsel sanatlar, temel müzik, drama gibi sanat alanları ile bu alanlarla etkinlikler ifade edilmektedir. Çağdaş eğitim sisteminde örgün öğretim programlarında yer alan sanat eğitimi (müzik ve görsel sanatlar) programın yapı taşlarındandır.

Bireyin yaşamının her döneminde olduğu gibi, çocuklukta da kendini ifade edebilme gereksiniminin karşılanabilmesi için sanat oldukça önemlidir (Ayaydın,

2011). Çocuğu temel alan ilk sanat eğitimi anlayışının örneği, Hamburglu resim öğretmeni Carl Götze'nin 1898 yılında düzenlediği "bir sanatçı olarak çocuk" isimli sergisi gösterilebilir. Götze'nin sanat eğitimi hakkında üzerinde dikkatle durduğu üç nokta bulunmaktaydı:

1.Okulların ana derslerinden biri de resim dersidir.

2.Öğrenciler çevrelerindeki nesnelere ve doğayı, renk ve biçimleriyle gözlemlemeyi, gözlemlerini çizerek veya resmederek aktarmayı öğrenmelidir.

3.Her öğretmenin sanat ilgisi ve görüşü olmalı, ayrıca resim çizebilmelidir (San, 2008).

Kişisel ifade biçimlerinin ve çocuklardaki yaratıcı gücün destekleyicisi olarak Götze, sanatın öznel yanına değinerek sadece sanat derslerini değil, diğer disiplinleri de etkilemişti. Böylece birçok alanda çocuğun temel alındığı, yaratıcılığın teşvik edildiği, çocuktaki becerilerin geliştirilmesi ve zihinsel bağımsızlığın kazandırılmasına yönelik çalışmalara ağırlık verildiği bir dönem başladı (San, 2008).

Sanat eğitiminin çocuk üzerindeki etkileri; öz gelişim yaklaşımı, bilişsel yaklaşım ve psikolojik yaklaşım olarak üç farklı görüşte incelenmektedir. Öz gelişim yaklaşımına göre sanat eğitimi, çocuğun kendisini ifade edebilmesini, toplumu anlayabilmesini ve iletişim kurabilmesini sağlar ve çocuğun öz gelişimi hakkında bilgi verir. Bilişsel yaklaşım için sanat, çocuğun içinde yaşadığı dünyayla ilgili genel bilgisidir. Psikolojik yaklaşıma göre ise sanat, çocuğun iç dünyasının dışı vurumudur (Yılmaz ve Şahan, 2016).

Eisner, nitelikli sanat eğitimini, öğrencilerin okulda sanat eşliğinde öğrendikleri bilgileri, okul dışındaki yaşamlarına aktarabilme yeteneğinin kazandırılması şeklinde tanımlamaktadır. Bu yeteneği kazandırmada sanat eğitimi, bilişsel ve duygusal gelişimi dengeli bir biçimde desteklerken, öğrencilerin karar verme ve eyleme geçme süreçlerinde de etkili olur. Böylece öğrenciler, öğrenmenin gerçek yaşamla ilişkili olduğunu ve erişilebilir olduğunu görür. Sanat yoluyla öğrenmenin en derin ve anlamlı yönü de budur (IKSV, 2014).

Sanat eğitimi, tüm bireylerin yararlanması gereken bir hak, bir zorunluluk olarak diğer disiplinlerin eğitiminden ayrı tutulamaz. Toplumsal hayatı geliştirmek ve genel eğitimin niteliğini artırmak için sanat eğitimi, çağdaş eğitim sistemlerine uyarlanmalıdır (Kurtuluş, 2005).

Sanat, toplumun beslenmesinde rol oynayan etkili bir kaynaktır. Sanat eğitimi yalnızca bireyi değil, bireyden hareketle tüm toplumu geliştiren bir eğitim türüdür. Sanatın insan ruhundaki olumlu etkileri düşünüldüğünde, toplumsal olarak bu etkiyle karşılaşılması ve toplumun bakış açısının gelişmesi, sanat eğitiminin ülkeler açısından yararlarını ortaya çıkarmaktadır (Bayraktar, 2019).

Dolayısıyla sanat eğitimi formel olarak verilmese de sanatsal belirtiler insan yaşamında amatörce de olsa içgüdüsel olarak kendini farklı birçok alanda gösterebilir. Ancak pek çok insan doğuştan sahip olduğu beceri ve yeteneklerinin farkında olmadan, kullanmadan veya kullanamadan yani estetik doyumdan mahrum kalarak yaşamlarını sürdürmektedir (Artut, 2009).

Sanat alanında bilgi sahibi bir öğretmen tarafından yürütülen sanatsal dersler, öğrencilerin özgür düşünme becerilerini geliştirmekle birlikte, öğrencilerin kendilerini, yeteneklerini keşfetmelerine yardımcı olan ve bununla beraber yaratıcılıklarının gelişmesini sağlayan bir program olur (Artut, 2009).

Sanat eğitimi veren öğretmenlerin gerçekleşen değişimler karşısında kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Eğitim hayatında öğrendiklerini temel alıp, bu temele sıklıkla katkıda bulunmalıdır. Kendi alanının dışındaki alanlardaki kişilerle de iş birliği yapmalıdır (San, 2008: s. 17).

2.3. SANAT EĞİTİMİNİN ÖNEMİ VE GEREKLİLİĞİ

Günümüzde sağlıklı, dengeli, duyarlı ve çağdaş bir toplum oluşturmanın temel şartlarından biri sanat eğitimidir (Artut, 2009). Erken yaşlarda verilmeye başlayan sanat eğitiminin önemi gün geçtikçe daha da çok anlaşılmaktadır. Bireyin çeşitli duygu ve düşüncelerini, arzu ve isteklerini, ahlaki ve estetik ideallerini, hayal gücünü

ifade etmesine yardımcı olan sanat, aynı zamanda binlerce yılın birikimi olarak toplumsal bilincin önemli bir eseridir (Kurbanov, 2010). Herbert Read'in "sanat, hayata uygulanan öyle bir mekanizmadır ki, onsuz toplumlar dengelerini kaybederler" sözü gelişmişlik düzeyleri ne olursa olsun bütün ülke ve toplumların sanat eğitime olan ihtiyacını vurgulamaktadır (Artut, 2009).

Sanatın görevi, bireyi tüm benliğiyle heyecanlandırıp, kendisiyle diğer insanların yaşamı arasında empati yapabilmesini, bu duygu ve düşünceleri özümsemesini sağlamaktır. Bireyin içinde yaşadığı dünyayı tanıması ve değişimine katkı sunması için sanat gereklidir (Fischer, 2017). "Şu andaki biçimi bakımından bu dünya, mümkün olan tek dünya değildir" (Klee, 2013).

Sanat eğitimin temelinde insan ruhunun özgürleşmesi ve yüceltilmesi, bireylerin manevi ihtiyaçlarının doyurulması, duyarlı, sağlıklı, çağdaş bir toplum oluşturma çabası yatmaktadır (Artut, 2009). Öğrencilerin, görmeyi, işitmeyi, dokunmayı, tat almayı bilen bireyler olarak yetiştirilmesi bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyacın ancak sanat eğitimi ile karşılanabileceği bir gerçektir. "Yalnızca bakmak değil, "görmek", yalnızca duymak değil, "işitmek", yalnızca ellerle yoklamak değil, "dokunulanı duyumsamak" yaratıcılık için gerekli ilk aşamalardır." (San, 2008).

Yaratıcılık, sanatın bireye kazandıracığı en önemli beceri olarak kabul edilip sanat eğitiminin genel amaçları içerisinde yer almaktadır (Bayraktar, 2019). Sanat eğitime yönelik yapılan araştırmalar, küçük yaşlardan itibaren alınan sanat eğitiminin bireyin hayal gücüne, ruhsal durumuna ve yaratıcı düşünme becerilerine olumlu etkileri olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yaratıcılık sadece sanatsal süreçlerde veya sanat eğitime yönelik etkinliklerde gerekli olan bir beceri olmayıp, insanlığın evriminde ve insan hayatının bütün yönlerinde rol alan temel bir beceridir. İnsanın el attığı her işte yaratıcılık, temel bir unsur olarak yer almaktadır. Read, sanat alanı üzerinden yaratıcılığı "önceden hiçbir yüzü ve şekli olmayan bir şeyin var olması" şeklinde tanımlamıştır. Landau ise yaratıcılığı "Daha önceden kurulmamış ilişkiler arasındaki bağlantıları sağlayabilme, böylece yeni bir düşünce şeması içinde, yeni yaşantılar, deneyimler, yeni fikirler ve yeni ürünler ortaya koyabilme yetisi" şeklinde çağdaş bir yaklaşımla dile getirmiştir. Görüldüğü üzere yaratıcılığa sanatta olduğu

kadar, birtakım yaşamsal faaliyetler veya insan ilişkileri için de ihtiyaç duyulmaktadır (San, 2008).

Buradan hareketle sanat eğitiminin amacının, sanatçı yetiştirmekten ziyade; öğrencilere yaratıcı düşünme becerileri kazandırıp, öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal yönden eğitim gereksinimlerini karşılamak olduğu söylenebilir (Artut, 2009).

Sanat eğitimi yoluyla, müzik, dans, resim, heykel, tiyatro ve diğer sanat dalları, bireylerin yaşamında kendine yer edinir. Böylece birey, kendini özgürce ifade edip, yaratıcılığını ortaya koyabileceği kendine en uygun sanat dalını seçebilir (Aykanat, 2018). Read'e göre her sanat nesnesi bireyin kişiliğinin ifadesi, bireyin kendine has mizacının anlatımıdır. Yaratma ne kadar özgür olursa, birey kendini, kişiliğini daha belirgin bir şekilde ortaya koyar. Bu sebeple sanat eğitiminde bireyin kendini özgürce ifade etmesini engelleyen etmenleri ortadan kaldırarak, bireyin becerilerinin özgür bir biçimde gelişmesi sağlanmalıdır (San, 2010). Jean Houston'a göre, sanattan yoksun kalan çocukların, hayatı yaşayabilme olanaklarından birçoğu otomatik olarak engellenmiş olur (Artut, 2009).

Sanat eğitimi alan bireylerin sanata bakış açılarının farklı bir perspektif kazanmasıyla ortaya çıkan farkındalığı ile birlikte bireyler yalnızca bakmanın ötesinde, görme yetisi de kazanmaktadır. (San, 1985: s.17) Sanat eğitimi kişilerin duyarlılık eşiğini zorlayarak genişlemesini mümkün kılar. Bu sebeple birey kendini farklı bir yönden tanıma imkânı bularak "kişi" olma yolunda bilinçlenerek gelişim gösterir (Erinç, 1998; Artut, 2009). Sanat eğitimi almış kişilere bakıldığında toplumsal problemlere karşı duyarlı olan, sosyal sorumluluk adına farkındalık kazanmış ve bunun için çaba harcayan kişiler olduğu görülmektedir (San, 1985: s.17).

Sanat bireyin yaşamında toprağa ekilmiş bir tohum gibidir. Güneş, su ve topraktaki mineraller nasıl tohumu besleyip yeşertiyorsa sanatta insan ruhuna yaşattığı hazlarla onu besleyerek filizlendirir (Bakırhan, 2019). Sanat eğitimi alarak yetişen birey, sanatın genel kaidelerinden olan estetik, naiflik ve incelik gibi birtakım özelliklere de sahip olarak hayatına anlam katar (Bayraktar, 2019). Aristoteles'e göre

sanat, insan ruhunu arındırmada etkili bir araçtır. Üreten ve ürettiği güzelliklerle mutlu olan kişi kötülüklerden de arınır. Bu arınmaya katharsis adını veren Aristoteles, sanatın en önemli yararlarından birini de açıklamaktadır (Ötğün, 2009).

Sanat eğitimi ile iç içe olan çocuklar, evde, bahçede ve okulda “estetik olanı” hissetmeye ve aramaya başlar; aşamalı olarak sanat olaylarını derecelendirebilir, sınıflar halinde şekillendirebilir ve eğitim seviyeleri açısından ilerleme kaydedebilecek düzeye erişirler (Eisner, 1997).

Kültürel ve tarihsel değerleri korumak, sevmek ve saygı göstermek için de sanat eğitime ihtiyaç vardır (Ersoy, 1983: s. 40). Sanat eğitimi bireye evrensel duygulara değer verme, farklı görüş ve kültürlere saygı duyma gibi pek çok olumlu özellik kazandırmaktadır (Bayraktar, 2019). Çünkü insanın uygarlaşması yolunda huzurlu ve mutlu olmasını sağlayan en önemli ortamlar sanat eğitimi ile sunulabilir.

Sanat eğitimi, bireylerin girişimcilik becerilerini destekleyerek, özgünlük, buluş yapma, sentez yapabilme ve analitik düşünme becerilerinin gelişmesini sağlar. Olayları gerçekleşmeden de zihinde canlandırabilme yeteneğini artırır. Bireyin el becerisini geliştirmesine yardımcı olur. Ayrıca bir işe başlayıp bitirme hazzını yaşamayı, yardımlaşma ve iş birliği yapabilmeyi, üretken olmayı da bireye kazandırdığı için gerekli ve önemlidir (Erbay, 1997). Ayrıca sanat eğitiminin, sanatın yapısı gereği mutlak kesinlikler üzerine kurgulanamaması, bireylerin eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin gelişmesinde imkânlar sağlamaktadır (Kırıçoğlu, 2002: s. 49).

Günümüzde pek çok ünlü pedagog, eğitim sisteminin iyileştirilmesi, demokratikleştirilmesi, şiddet olaylarının son bulması ve öğrencilerin girişimcilik becerilerinin geliştirilmesinde sanat eğitiminin katkısının oldukça önemli olduğunu vurgulamaktadır (Kurbanov, 2010).

Dolayısıyla okul programlarımızda sanat eğitimi derslerinin yer almasının birçok gerekçesi vardır. Bu gerekçeler araştırmalara, ihtiyaca ve zamana göre şekil alır. Bunları özetlemek gerekirse:

- a. Sanat yaratıcılığı, hızlı ve doğru karar verebilmeyi, değerlendirme yeteneğini geliştirir. Bu sanatın programlardaki baş işlevini oluşturur.
- b. Kopya ve taklitten uzaklaşarak özgün bir anlayış geliştirir.
- c. Eleştirel düşünme ve sezgi gücünü geliştirir.
- d. Sanat öğrencinin kendini ifade etmesine olanak sağlar. Duygusal ve sosyal gelişimine katkıda bulunur.
- e. Çocuğun kendini tanımasına, sorunlarıyla başa çıkabilmesine yardımcı olur, özgüven kazandırır.
- f. Sanat eğitimi bireye deşarj olabilme ortamı sağlar ve boş zamanlarını kaliteli geçirebileceği uğraşlar sağlar.
- g. Sanat eğitimi bireye entelektüel, kültürel bir bakış açısı kazandırır.
- h. Sanat ürünleri karşısındaki bakış açılarını geliştirerek, hoşgörüyü bakabilme anlayışı kazandırır.
- i. Sanat bireye hayal kurma alıştırmaları yaptırarak bilinenden başka yolların olduğunu göstermek, bir umut oluşturmak için araç olur.
- j. Sanat kültürel çeşitliliğin farkına varmak için imkanlar sunar. Duyarlılığı ve farkındalığı artırır.
- k. Akademik konuların anlaşılmasına katkı sağlayarak, çocuğun çok yönlü gelişiminde aracılık yapar.

Türk toplumunun, Atatürk'ün işaret ettiği şekilde gelişebilmesi ve mutlu bir toplum haline gelebilmesi sadece kuramsal bilgilerle donatılmış bireylerle değil, bu değerlerin bireylere ancak sanat eğitimi ile kazandırılabilmesi mümkündür (Artut, 2009; Türe, 2007; Özsoy, 2003).

Günümüzde makine ve teknolojinin gelişmesiyle artan makineleşmeye bağlı insanların yaşantılarının sıradanlaşması ve tekdüze ilerlemesi, bireylerin içsel dinginliğe ulaşma imkanını ellerinden alması, bireylerin sanat eğitimine olan ihtiyacını artırmıştır (Alakuş vd., 2011).

Eğitim politikalarını belirleyenler ve eğitimciler, sanatın eğitimdeki rolü ve önemini destekleyecek veriler aramaktadırlar. Türe (2007) çalışmasında; 6,7 ve 8. sınıfa giden öğrencilerin görsel sanatlar dersindeki başarıları ile diğer derslerdeki başarıları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve öğrencilerin görsel sanatlar dersi

başarılarıyla diğer derslerdeki başarı düzeyleri arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Görsel sanatlar dersinde başarılı olan öğrencilerin diğer derslerden de yüksek başarı düzeyi elde ettiğini ortaya koymuştur.

Jean Cocteau, “Onsuz edilemeyen bir şeydir şiir- ama neden onsuz edilemez bir bilsem.” sözüyle sanatın yaşamdaki yerini ve gerekliliğini özetlemektedir. Ressam Mondrian, sanatın gerçeklikten yoksun olan yaşamda dengeyi sağladığına ve yaşam dengeye kavuştukça gerçekliğin sanatın yerine geçeceğine yani sanatın ortadan kalkacağına inanıyordu. Bu düşünce, sanatın birey ile çevresi arasındaki dengeyi sağladığını benimseyerek, sanatın gerekliliğini tanımaktadır. Ancak birey ile yaşadığı çevre arasındaki dengenin en gelişmiş toplumlarda dahi sağlanamayacağı gerçeği, sanatın gerekliliğini bir kez daha ortaya çıkarmıştır (Fischer, 2017). Bunun topluma sağlıklı bir şekilde yansıtılabilmesi için sanat eğitiminin önemi ve gerekliliği hem eğitilenler hem de eğitimciler tarafından mümkün olduğunca iyi bir şekilde değerlendirilmelidir.

2.4. TÜRKİYE’DE SANAT EĞİTİMİ

Türk eğitim tarihine bakıldığında İbn-i Sina, Farabi, Kâtip Çelebi, Kaşgarlı Mahmut gibi düşünür ve eğitimcilerin eğitim sistemlerimize yol gösterecek değerli fikirler öne sürdüklerini görmekteyiz. Bu fikirlerden uzun zaman sonra 15. yy’ da Fatih Sultan Mehmet tarafından öğretmen yetiştirme konusu ile ilk kez ele alınmış ancak 18.yy’ a kadar sanat eğitimi devam ettirebilmek adına sanat öğretmeni yetiştirilmesiyle ilgili henüz bir bilgi edinilememiştir (Akyüz,1987; Özsoy, 2003). Bu süreçte günümüz sanat eğitimi sisteminden farklı olarak sanatçılar çini, minyatür, hat, tezhip, taş işçiliği, mimari yapılar gibi birçok sanat dalıyla estetik duyarlılıklarını ortaya koymuşlardır (Alakuş vd., 2011: s. 25). Daha çok zanaat olarak görülen sanat, usta çırak ilişkisi doğrultusunda devam etmiştir (Yolcu, 2009: s. 97).

Türkiye’de sanat eğitimine yönelik çalışmalar, Cumhuriyet öncesi dönemde başlamıştır. Osmanlı’nın 1700’lü yıllardan itibaren batılılaşma ve modernleşme sürecine girmesi, batılı sanatçıların saraya yerleştirilmesiyle Türk sanatı gelişim göstermiştir (Yolcu, 2009: s. 97). Bu dönemde öğretim programlarında resim, desen,

teknik resim, perspektif gibi derslere yer verilmeye başlanmıştır. İlk olarak askeri okullarda teknik resim ve haritacılık gibi mesleki amaçlı verilen bu dersler, zaman geçtikçe sivil okul programlarına da girmeye başlamıştır (Etike, 1995). 1776'da açılan Mühendishane-i Bahr-i Hümayun (Askeri Deniz Okulu) resim derslerinin verildiği bir okuldur (Akyüz, 1997).

1. Meşrutiyet ve 2. Meşrutiyet dönemlerinde İptidai ve Rüştîye Okulları (ilkokul ve ortaokul açılmıştır. Bu okulların programlarında “Hüsn-i Hat” dersi yer almıştır. Bu dönemde açılan “Kız Rüştîyeleri” nin üç yıllık eğitim programlarında da “el hüneri” dersine yer verilmiştir (Akyüz, 1997; Özsoy, 2003).

Osman Hamdi Bey tarafından 1883 yılında kurulan Sanayi- i Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Akademisi) ile sanat eğitiminin gelişimi daha sağlam temellere dayanmıştır. 1882'den 1908'e kadar yabancı öğretmenlerin ağırlıkta olduğu akademide Osman Hamdi'nin müdürlükten ayrılmasıyla Çallı ve Nazmi Ziya kuşağı öğretmenlik yapmaya başlamış, yabancı öğretmen kadrosu akademideki gücünü yitirmiştir.

Çallı kuşağının en önemli hizmeti, yetiştirdikleri öğrencileri eğitim almaları için Avrupa'ya göndermeleridir. Bu öğrenciler Cumhuriyet Dönemi'ne ışık tutmuşlardır (Turani, 1977). İsmail Hakkı Baltacıoğlu, 1910 yılında resim öğretimi nedeniyle gönderildiği Almanya'dan 1915 yılında dönmüş, yazı ve makaleleriyle resim dersinin öğretimi hakkında bilgiler vermiş ve resim-iş öğretimi programları oluşturmuştur (Şen, 2019).

Sanat eğitime yönelik çeşitli atılımlar Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhuriyet'i ilan etmesiyle birlikte gelişmiştir ve eğitim programlarında sanat eğitime yer verilmiştir (Bayraktar, 2019).

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin daveti üzerine 1924 yılında ülkemize gelen John Dewey, eğitim programlarındaki eksikleri ortaya çıkarmış ve yapılması gerekenler üzerine bir rapor hazırlamıştır. 1926 yılında uygulamaya konulan raporda sanat (resim) ve el işi eğitimi hakkında şu önerilere yer verilmiştir:

- a. Okullarda, resim ve el işi atölyeleri tüm araç gereç donanımlara sahip olacak şekilde kurulmalıdır.
- b. Yüksek öğretime devam edemeyen öğrenciler için, yaşamlarında kendilerine yetecek kadar bilgi ve beceri kazandıran, özellikle uygulamaya dayalı sanat eğitiminin verilmesi gereklidir.
- c. Sanat eğitimi kapsamında bireylerin becerilerinin desteklenmesi ve geliştirilmesinin, bireye ve topluma olan katkıları düşünüldüğünde bu konuya gereken önem verilmelidir (Alakuş vd., 2011: s.29; Emir, 2009: s.108).

Resim öğretmeni yetiştirecek bölümlerin kurulmasına da bu rapor sonrasında karar verilmiştir. 1932 yılında Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü'ne bağlı olarak resim bölümü açılmıştır (Özsoy, 2007). Örgün eğitimde programlara resim, müzik ve el işi derslerinin eklenmesi ve yaygın eğitimde de 1932'den 1950 yılına kadar açılan 477 halkevi ile büyük ölçekli bir sanat eğitimi hareketi başlamıştır (San, 1982). Bireylerin özgün düşünce kabiliyetlerinin artırılması adına el işi dersi, 1972 yılında "İş ve Teknik Eğitimi" dersi olarak değiştirilmiştir (Kırıçoğlu, 2002: s.38). 1973 yılında sınıf öğretmeni yetiştiren okulların müfredatına resim, iş ve yazı dersleri eklenmiştir. 1980 darbesinden sonra 1982 yılında yapılan 11. Milli Eğitim Şurası'nda Eğitim Enstitüleri, Millî Eğitim Bakanlığı'ndan ayrılarak Yüksek Öğretim Kurumu'na bağlanmış ve öğrenim süresi 3 yıldan 4 yıla çıkarılmıştır (Alakuş vd., 2009).

1982 yılında MEB Yüksek Danışma Kurulu tarafından hazırlanan raporda, sanat eğitiminin örgün eğitimde layık olduğu önemin verilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Ünver 2002: s. 21). 1989 ve 1990 yılları arasında açılmaya başlayan güzel sanatlar liseleri en önemli gelişmelerden biridir. Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri ile öğrenci alımında özel yetenek sınavları yapılmaya başlanmıştır (Türe, 2007: s. 37).

Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) ve Dünya Bankası'nın 1994-1997 yılları arasında yürüttüğü Milli Eğitimi Geliştirme Projesi ile birlikte eğitim fakülteleri

yeniden düzenlenmiş, Müzik ve Resim-İş Eğitimi bölümleri Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü adı altında birleştirilmiştir.

MEB'in 2006 yılında gerçekleştirdiği müfredat yenileme çalışmaları alandaki önemli gelişmelerdendir. Güncellenen programla birlikte ilkokul ve ortaokul programlarındaki resim-iş dersinin ismi "görsel sanatlar" dersi olarak değiştirilerek programdaki yerini almıştır (Alakuş vd., 2009). Bu programla birlikte ilkokuldaki iş eğitimi dersi programdan kaldırılıp ortaokul programlarında "teknoloji tasarım" dersi olarak verilmeye başlanmıştır. Programda öğrencilere kazandırılmak istenen temel beceriler; bireyin sanat sayesinde diğer insanlarla iletişim kurabilmesi, kendini ifade edebilmesi, estetik algısının gelişmesi, estetik bilince sahip olması, yaratıcı ve eleştirel düşünebilmesi, görsel okumalar yapabilmesi, karar verme, araştırma, problem çözme, sorumluluk alma, girişimci olma, evrensel ve milli değerlere karşı duyarlı olma, çevre ve doğaya karşı bilinçli olma şeklinde programda yer almıştır (MEB, 2006: s.10-11).

2013 yılına gelindiğinde Temel Eğitim Genel Müdürlüğü İlköğretim Kurumları (İlkokul ve Ortaokul) Görsel Sanatlar Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı'nı, 2014-2015 eğitim-öğretim yılı itibariyle kademeli olarak uygulanmak üzere kabul etmiştir (MEB, 2013: s.1). Sanat eğitimi programlarının uygulamaya konulması ile birlikte geleceğe yönelik yeni amaçlar belirlenmelidir. Öncelikle bireyin kendini doğru bir şekilde ifade edebilmesi, yaratıcı ve özgün olması gibi beceriler kazanması çok önemlidir. Bu noktada sanat eğitiminin nitelikli bir şekilde verilebilmesi için öğretmenlerin alan yeterlilikleri ve uygulama becerilerine sahip olması gereklidir (Yolcu vd, 2010).

Bu bölümde ülkemizde sanat eğitimi adına yapılan önemli gelişmeler ve değişiklikler özet halinde sunulmaya çalışılmıştır. Ülkemizde sanat eğitimine yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde dünyadaki eğitim sistemleri ile benzer şekilde gelişim gösterdiği söylenebilir.

2.5. LİDERLİK

Doğası gereği sosyal bir varlık olan insan, toplumsal yaşamın bir gereği olarak bireysellik yerine birlikte iş yapmaya eğilimlidir. Bu nedenle insanın üzerinde durduğu kavramlardan biri de liderliktir. İnsan, yer aldığı topluluğun yönetilmesi ve amaçlarına ulaşabilmesi için bir lidere gereksinim duymaktadır. Günümüzde örgüt ve işletmelerde yöneticilerin bireysel etkileri azalarak liderlik vasıfları ön plana çıkmaya başlamıştır. Örgütün belirlediği hedeflere ulaşması, verimli bir şekilde çalışması için gerekli olan yetenekleri ve nitelikleri zorunlu kılmaktadır (Eren, 2012: s. 435; Çimen, 2018: s. 11).

Liderlik, sosyal bilimlerin üzerinde durduğu ortak konulardan biridir ve hepsi liderliği tanımlamasına rağmen bu konuda net bir ortak tanım bulunmamaktadır. Liderlik bireylerin değişik bakış açılarına göre şekillenebilen bir olgu niteliği taşımaktadır (Şişman, 2004: s.1; Can, 2013: s.184).

Liderlik (leadership) ve lider (leader) sözcüklerinin kökü Anglo-Sakson dilinde “yön” veya “yol” gibi anlamlar taşıyan “lead” sözcüğüne dayanmaktadır. Bu sözcük “gitmek”, “seyahat etmek” gibi anlamlar taşıyan “leaden” fiilinden gelir. Anglo-Saksonlar bu sözcüğün anlamını insanların bir yönde veya yolda yaptıkları yolculuk olarak genişletmişlerdir (Zel, 2011 akt., Kurt, 2013: s. 7).

George R. Terry’e göre liderlik, insanları ortak bir amaç uğruna gönüllü olarak harekete geçirebilme ve onları etkileyebilme yeteneğidir (Singla, 2009: s. 184). Lider, kendisini takip edenlere yol göstererek onları etkiler, kendi içlerindeki gücün farkına varmalarını ve ortaya çıkarmalarını sağlayacak tüm bariyerleri ortadan kaldırır (Başaran, 1992: s. 55). Liderlik; kişileri etkilemek ve yönlendirmek, düşünce ve olaylarla ilgili rehberlik ederek izlenecek yollar sunmaktır (Puccio vd., 2007: s. 5).

Bazı uzmanlar, liderliğin belirli durum ve koşullara bağlı olarak hedeflere ulaşmak için seyircileri harekete geçirme özelliği nedeniyle aynı zamanda bir sanat olduğu görüşünü benimsemişlerdir (Şimşek, 1996: s. 187). Liderlik, kendisinin

yapılmasının gerekli olduğuna inandığı işleri, başkalarının da gönüllü olarak yapmasını sağlama sanatıdır (Lewis, 2007: s. 29).

Lider ise, grubun amaçları doğrultusunda değişimi başlatan ve gelişimi amaçlayan, gelişmiş bir vizyona sahip kişidir. Lider geniş bir vizyonla, örgütün geleceğiyle ilgili rasyonel amaçlar belirleyen ve amaçları gerçekleştirmek için izleyenlerin davranışlarını etkileyen ve harekete geçiren kişidir (Şişman ve Turan, 2001: s. 43).

Lider ileri görüşlülüğü ile kimsenin fark edemediği veya cesaret edemediği fırsatlara göz diker, geleceği yorumlar ve bu yorumlarını mesajlara dönüştürüp çevresine aktarmaya çalışır. Bu farklılık ve başarı getiren davranışlara 'liderlik yetkinliği' denilir (Tekin, 2008: s.11).

Araştırmalara göre liderliğin başlıca değişkenleri; lider, örgüt üyeleri, örgüt ve çevrenin özelliklerinden oluşmuştur. Bu bağlamda liderlik, kişinin niteliğinden daha çok bu değişkenler arasındaki ilişkilerin sentezidir (Bursalıoğlu, 2013: s. 204-205).

Görüldüğü üzere liderlik birçok boyutu olan bir kavramdır. Felsefeden askeri bilimlere, yönetim bilimlerinden eğitime kadar birden fazla alanda liderlikle ilgili çalışmalar yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir. Değişimin belirli bir devinim kazandığı bu çağda liderliğin tanımına çağın ihtiyaçlarına göre farklılık göstermektedir. (Şişman, 2013: s. 1).

2.5.1. Liderlerin Taşınması Gereken Özellikler

En geniş tanımıyla lider; insanlara yol gösteren, ortak hedeflere yönelerek bu hedefleri gerçekleştirmeyi bir mücadele haline getiren, izleyenleri arasında bağlılık hissi oluşturan, sıradan insanlardan farklı bir derinliğe, renkliliğe, sosyal ve zihinsel yeteneklere, iletişim ve ikna becerisine sahip, diğer insanların çıkarlarını kendi çıkarlarının üstünde görebilen, ahlak ve temel insani değerlere duyarlı, kaynağını bilim ve mantık kurallarından alan ama aynı zamanda manevi yönden de güçlü olan adanmış bir kişiliktir (Fındıkçı, 2013: s. 52).

Kılınç'a (2011) göre, yaratıcılığı yüksek bir hayal gücüne sahip olan lider; vizyon, değişim ve risk kavramları ile birlikte anılmaktadır. Bu kavramlar örgütün hedeflerini gerçekleştirebilmesi için bir liderde bulunması gereken özelliklerdir.

Tekin (2008: s. 13), liderlerin temel özelliklerinden bazılarını aşağıdaki gibi özetlemiştir:

- Yenilik ve değişimlere daima açıktır.
- Girişimci, çalışkan ve mücadelecidir.
- Örgütü başarıya ulaştırmaya çalışan kişidir.
- Takım ruhu felsefesiyle çalışır.
- Başarının örgütün tüm çalışanlarına ait olduğuna inanır, paylaşımcıdır.
- Örgüt içinde motivasyonu sağlayarak gelişmeye teşvik eder.
- Güçlü bir iletişim yeteneğine sahiptir.
- Sorgulayıcı ve entelektüeldir.
- Zayıf ve güçlü yönlerini bilen, hatalarından daima ders çıkaran biridir.

Liderin kendini iyi tanıması, zayıf ve güçlü yönlerini bilmesi, doğru kararlar verebilmesini ve daha emin adımlarla ilerlemesini sağlar. Liderin kendi duygu ve düşüncelerini iyi bir şekilde tanıyarak kontrolünü sağlaması, içinde bulunduğu buhran anında, akılcı yaklaşımlarla önemli kararlar vermesini sağlayacaktır (Baltaş, 2000: s. 125).

Başarılı bir liderde bulunması gereken özelliklerin başında, değişimi algılayarak, değişimin getireceği yeni şartları görme ve anlayabilme becerisi gelmektedir. Başka bir deyişle, başarılı lider denildiğinde, örgütün geleceğine yönelik bir "vizyona sahip olma" becerisi ön plana çıkmaktadır. Liderlerin izleyenleri üzerinde etkili olabilmesi için bu beceriye sahip olması gerekmektedir (Leblebici, 2008: s. 66). Liderlik; bir bakıma belirli bir vizyon etrafında kişileri örgütleyebilmektedir. Vizyon sahibi liderler kalıplara ve statükoya sığdırılmazlar. Kavramlarını kendisi üretir, geliştirir ve yaşama geçirirler. Vizyon lidere amaç kazandırarak onu; enerjik, güçlü, inatçı, zor ve dayanıklı kılacak en etkili kılavuzdur (Yeniçeri, 2006: s. 54).

Liderlik, sadece özgün kişilik özelliklerine sahip olma, etkileyici olma ve gücü elinde bulundurma olarak düşünülmemelidir. Bu özelliklerin yanında; iyi bir dinleyici olma, izleyenleri anlama ve problemleri çözebilme gibi beceriler de gerektirir. Ortak amaçlara ulaşmada bu özelliklerin birlikteliği olumlu sonuçlar doğurur (Akyar, 2014: s. 207).

Başaran'a göre (1992), liderlik ile ilgili yapılan tanımlar ve liderlerin sahip olması gereken özellikler konusunda yapılan araştırmalar göstermektedir ki; lider özellikleri genel itibariyle soyut kavramlardan oluşmaktadır. Ölçülmesi zor olan soyut kavramlar nedeniyle de bu özellikler açık bir biçimde tanımlanamamaktadır. Şüphesiz liderlerin tümünü içine alan bir kişisel özellik kalıbı ya da yetenek yoktur. Liderlerin sahip olması gereken özellikler, şartlara göre farklılaşmakta birlikte sayılan özelliklerin tümüne tek bir kişinin sahip olması mümkün olmamaktadır (Başaran, 1992: s. 105). Bu durumda da farklı özelliklere sahip kişilerin farklı liderlik davranışlarını sergilemesi çok doğaldır ve birçok liderlik yaklaşımının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Araştırmada ele alınan sanatsal liderlik de günümüz modern dünyasının gereksinimlerinden doğan bir liderlik tarzı olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.6. SANATSAL LİDERLİK

21. yüzyılda liderlerin karşılaştığı sayısız karmaşık sorun, birbirine bağlı ve sürekli değişmektedir. Liderler küreselleşmiş bir dünyanın baskıları arasında mücadele ederken, geleneksel liderlik modellerinin bireylerin karşılaştıkları dinamik zorluklarla yeterince başa çıkamadığı ortaya çıkmıştır. Bu sorunlarla başa çıkmak, karmaşıklığı ve kaosu yönetmek için; yenilikçi yaklaşımlar, yaratıcı kapasite, içsel irade ve yeni vizyonlar gerektirmektedir. Bu gereksinimlerle birlikte örgütler karmaşık koşullara bir cevap olarak kısmen estetiğe ve sanata artan bir ilgi geliştirmiştir. Bugünün liderleri karmaşık sorunları analiz edip onlara nasıl yaklaşılacağını yeniden düşünmek zorundadır ve bilinmeyene doğru hareket etmekle başa çıkmak, icat ve yenilik uygulamaları geliştirme kapasitesi gerektirir. Bu zorlukların üzerinden gelebilmenin temeli hayal gücüdür. Liderlerin bu kapasiteleri

öğrenmelerine ve geliştirmelerine yardımcı olacak yol ise sanattır (Woodward & Funk, 2010; Purg, 2015; Katusin, 2016).

Sanat medeniyetin başlangıcından beri insanlığın en güçlü ve popüler fenomenleri arasında yer almış ve insanlığın belirleyici parçası olmuştur. Sanat, en temel düzeyde deneyimlerimizi aktarmanın, yorumlamanın ve bireyin ya da grubun duygu ve düşüncelerini ifade etmesinin bir yoludur. Öte yandan liderlik de insanlığın çok erken bir aşamasında ortaya çıkarak örgütsel yaşamın ve yönetimin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Liderlik, organizasyon ihtiyacının bir sonucudur ve bireyin veya bir grubun hayatta kalma şansını artırarak insanlığın gelişmesini mümkün kılmıştır (Katusin, 2016). Hem geçmişte hem de bugün birbirleriyle etkileşim halinde olan sanat ve liderliğin ortak yönleri çoktur. Her iki disiplin de hayatta kalma ve ilerleme için yaratıcılığa ihtiyaç duyar. Sanat bizi soyutluğu, karmaşıklığu ve çeşitliliğu sebebiyle örgütlerin liderliğu için yenilikçi ve hatta ilham verici fikirler sağlayabilir (Katusin,2016; Purg,2015). Örgütün hedeflerine ulabilmesi için liderlerin bir taraftan yaratıcı olması, pencerenin dışından bakabilmesi, büyük resmi görebilmesi gereklidir. Bu noktada devreye giren sanat enerjimizi yükselterek kendimizi iyi hissetmemizi, yaratıcı benliklerimizle ve başkalarıyla temasa geçmemizi sağlayan etkiler yaratır (Ciloğu, 2019; Purg, 2015).

Bradt (2014), e göre sanatsal liderlik dünyanın en çok ihtiyaç duyduğu liderlik türleri arasında yer almaktadır. Sanatsal liderler duyguları etkileyerek ilham verirler. Bir şeyleri nasıl gördüğümüz, duyduğumuz, tattığımız, kokladığımız ve dokunduğumuz hakkında yeni yaklaşımlar sunarak bizlere yardımcı olurlar. Bu kişiler insanlara hükmetmekten çok algı değiştirmekle ve ilham vermekle ilgilenirler. Sanatla ilgilenmek, sanat konularını incelemek örgüt çalışmalarında kullanılacak yeni teknik, yöntem ve yaklaşımlar geliştirmek için bize fikir verebilir. Gerçek yaşam sorunlarına çözüm bulmak için yaratıcı becerileri ve yetenekleri geliştirebilir. Kısacası, sanatın incelenmesi, gerçek yaşam durumlarını analiz ederken yaratıcı olma, karmaşıklığu anlayabilme, kararlar alma ve eyleme geçme yeteneğimizi arttırır (Katusin, 2016).

Albrecht (2018), sanatın bir lider için neden önemli olduğunu şöyle özetlemiştir: Sanat bireye belki de kimsenin anlamayacağı yeni, kusurlu şeyler yapma cesareti verir. Bu örgütlerde davranış haline getirmemiz gereken bir durumdur. Sanatla ilgili şaşırtıcı olan, hiçbir sınır tanımadığıdır ve sanatla etkileşime geçmek farklı bakış açıları geliştirmekte yardımcı olur. Sanat “her şeyin zaten söylendiği” bir dünyada yeni şeyler yaratmak, yeni fikirler bulmaktır. Bu yönüyle yaratıcılık, problem çözme ve programlamada yardımcı olur. Kişinin farkındalık alanını geliştirerek problemlerle boğulmuş zihni rahatlatır ve bir çözüm bulamıyorken duraklamanın yolu olabilir. Ayrıca yaratma eğlencesinin farkına varan kişilerin zihninde rahatlama meydana gelir ve yaşamdan daha fazla keyif alırlar.

Schein (2013) ise sanat ve sanatçının liderler üzerindeki etkisini şöyle özetlemiştir:

İlk olarak sanatçılar iç dünyamızı keşfedebilmemiz ve fark edemediğimiz bakış açılarımızı fark etmemiz, daha sonrasında ise bu farkındalıkla iç ve dış güçlerle etkileşimde bulunmamızı sağlamak adına, eğitimlerinde algısal ve etkileyici alanlarını geliştirmektedirler. Ressamlar ve heykeltıraşlar gibi besteciler ve aktörler de yaratmadan önce görmeyi ve duymayı öğrenirler. Görmenin tam olarak nasıl gerçekleştiğini öğrenememiş olmamız, içinde bulunduğumuz durumları yanlış yönetmemize neden olmaktadır.

İkincisi, öğrenmeye başlamamızla beraber, sanatın iç dünyamızda oluşturduğu şok etkisiyle içimizde bir rahatsızlık oluşturması ve sonrasında bu rahatsızlığın kışkırtması ilhamın oluşmasına neden olur. Algı ve duygularımızı genişletmeye teşvik eden şey, sanat ve sanatçının bilişimsel unsurlarıyla kurmuş olduğu doğrudan iletişimidir. Sanat genel olarak günlük hayatta bakmaktan kaçındığımız şeylere bakmaya zorlar, hayatımızda yasak olan şeylere tam olarak odaklanır.

Üçüncüsü, yeteneklerimizi ve davranışlarımızı genişletirken sanatçı bize gereken desteği sağlayabilir. Sanatın şok etkisi yarattığı ve bu etkiyle sağladığı uyarı şekliyle, sahip olmadığımız duyguların ortaya çıkmasını engelleyerek yalnızca kendi

içimizde farkındalık oluşumunu sağlar. Tüm bu duyguların duygusal repertuarımıza ve hareketlerimize dahil edilmesi, bizi daha zengin ve esnek bir insan haline getirir.

Dördüncüsü, sanat ve sanatçıların rolü, estetik anlayışımızı teşvik etmekte ve meşrulaştırmaktadır. Sanatçı bize tüm güzellik unsurlarını öğretebilir ve hayatımızın her aşamasında güzelliğin önemini farkına varmamızı sağlayabilir.

Beşinci olarak, üretimi sağlamak için ihtiyaçların belirlenmesi, yönetimin ve yönetmenin anlamlandırılmasına dair önemli bilgiler, sanatçının eğitiminin ve çalışma şeklinin analizi ile edinilebilir. Kişinin içgörü kazanması, farklı sanat formalarının analiz edilmesiyle gerçekleşebilir. Örneğin, ressamın tuval üzerinde bir şeyler anlatması sadece yaratıcı bir ilham perisinin varlığına bağlı değildir. Aynı zamanda renk teorisi, çizim becerisi, neyin işleneceğini açıkça görme yeteneği, perspektif teorisi, el-göz koordinasyonu ve kendi duygusal ve bilinçsiz benliğini çizme kapasitesi gibi belirli bilgi ve becerilere ihtiyaç duyar. Yaratıcı bir şekilde doğaçlama yeteneği, belki de bu becerilerin örgütlere uygulanabilirlik açısından en alakalı olanıdır. Çünkü liderlerin ve yöneticilerin performansı müzikal performansın dışında, başkalarının gerçekleştirmesi için bir nota yazan bestecilerin performansına benzer. Ekip üyelerinin performans yaratıcılığı nota okumaları, birbirleriyle etkileşimleri, liderlerinden aldıkları sinyallerle gerçekleşir.

Altıncı ve en önemlisi, sanatçı bizi yaratıcı benliğimizle temasa geçirir. Sanatçı, gerçekliğin yalnızca görmek ve takdir etmek için var olmadığını, yaratıcılığı tüm gerçekliğin içsel bir yönü olarak vurgulayarak bizi gerçeğe farklı bir perspektiften bakmaya yönlendirir.

Sanat, bilimi reddetmez, aksine, herhangi bir yaklaşımın kendi başına üretebileceğinin ötesine geçmeyi bilmenin tüm yollarıyla ortaktır (Adler, 2015). Yale Üniversitesi tarafından yürütülen araştırmada genç doktorların sanat tarihi dersi aldıktan sonra önemli ölçüde daha iyi tanıncılar haline geldiğini keşfedilmiştir. Çünkü sanata bakmak izleyiciye (sanatçı, doktor veya lider olsun) daha zengin bir karmaşıklık paletini anlamlandırmayı öğretir. Aynı zamanda, mevcut yorumların birçok olası dünya görüşünden sadece biri olduğunu fark etmeyi sağlar (Adler, 2016)

Sanat, her birimize ister düşünce liderleri ister toplumsal liderler olarak, ister bireyler olarak, güzelliği çağırmak ve gerçeği nasıl göreceğimizi yeniden keşfetme ve yaratma konusunda bize rehberlik etme gücüne sahiptir. Sanat ve sanatçı; herhangi bir alanda lider olarak, gözlerimizi ve zihinlerimizi günlük sıradanlık içinde kamufle edilen güzelliğe açmaya iç dünyamızı duymaya, anlamaya ve tüm bunları çevremiz ile ilişkilendirmeye yönlendirmektedir. Günümüz modern dünyasında çevremizdeki dünyaya ve onun içinde yaşayan her şeye karşı sorumlu, yaratıcı, tutkulu ve şefkatli liderlere yani sanatsal liderlere ihtiyaç vardır (Schein, 2013; Purg, 2015; Adler, 2015). Bu nedenle örgüt liderlerinin yanı sıra aynı zamanda birer lider olan akademisyen ve öğretmenler de sanatın anlamının, öneminin ve gerekliliğinin farkına varmalı, sanatsal liderler olma konusunda kendilerini geliştirmelidirler.

2.7. SANATSAL LİDER ÖĞRETMEN

Liderlik hem bir bilim hem de önemli bir sanattır. Liderlik her alanda ihtiyaç duyulan bir özellik olduğu gibi öğretmenlik mesleği için de çok önemli bir yere sahiptir. Öğretmenler öğrenciler için okul içinde ve okul dışında birer lider konumundadırlar. Bu nedenle öğretmenler, liderliğin önemli bir sanat olduğunun farkında olmalı ve öğrencilerine etkili liderlik edebilmelidir (Ulaş ve Tusun, 2017).

Lider öğretmenlik; okulların ihtiyaç duyduğu, eğitim ve öğretimin nitelikli hale gelmesini sağlayan önemli bir zihniyet değişikliğidir. Bu değişiklikle birlikte amaçlanan öğrencilerin çağdaş bireyler olarak yetişmesine katkıda bulunmaktır (Ulaş ve Tusun, 2017; Can, 2010). Smith (2016)'e göre; lider öğretmenler diğer öğretmenlerden birçok yönüyle ayrılır. Genelde öğretmenlik felsefeleri ve inançları klasik öğretmenleri tarif ederken, lider öğretmenler bu tariflerin aksine öğrenci temelli çalışarak öğrenmeyi anlamlandıran kişilerdir.

Lider öğretmenler mesleklerine sevak yaparlar ve öğrencilerine sevgiyle eğitim verirler. Eğitim öğretim programını öğrencilerin gelişim düzeylerine göre biçimlendirir, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alır ve onları öğrenmeye hevesli hale getirirler (Can, 2010; Gürses, 2015). Öğretmen öğretim liderliği rolünü oynayarak eğitimdeki etkinliğini gösterir (Can, 2006). Lider öğretmen yaratıcı

etkinlikleri ve fikirleriyle meslektaşlarına ilham kaynağı olabilir. Öğrencileri için ise okul içinde ve dışında bir rol model ve yol göstericidir.

Lider öğretmen; vizyon sahibidir ve vizyonunu eyleme dökmek için çalışır, başarıyı artırmayı ve örgütün amaçlarını gerçekleştirebilmesini hedefler. Yöneticilerini ve öğrencilerini etkilerler. Kendini geliştirmeye açıktır; hizmet içi eğitim ve seminerlere katılırlar. Okul etkinliklerine ve eğitsel kol çalışmalarına gönüllü şekilde katılıp yürütürler. Zamanı iyi kullanır ve takım halinde çalışmayı bilirler (Ulaş ve Tusun, 2017; Can, 2010)

Her bireyin liderliği kendine has özellikler taşıdığından liderlik sınırlandırılmayan bir kavram olmuştur. Bu nedenle liderliğin birçok farklı türü mevcut olmakla beraber içinde bulunduğumuz postmodern çağda sürekli yeni liderlik türleri ortaya çıkmaktadır. Öğretmen liderliği pek çok liderlik türüyle ilgili becerilerin bileşimidir. Bu bağlamda üzerine düşünülmesi gereken liderlik türlerinden biri de sanatsal liderliktir. Bilimin gelişmesi, yaygınlaşması, yaratıcılığın ve sanatın gelişimini de gerekli kılmış, bilgi çağındaki liderlerin sanatsal özelliklerini ön plana çıkmaya başlamıştır. Çağın kendini yenileyen koşullarına uyum sağlamak tüm meslek grupları için gerekliyken, toplumun temelini oluşturan eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenler için bu zorunluluk haline gelmiştir. Çağın koşullarında etkin olabilmek, toplumun ve ülkenin gelişimini sağlamak ancak çağdaş bilgiye ulaşp yeni ürünler ortaya koyabilen bireylerle mümkündür. Ayrıca sanatsal ve kültürel alana hâkim olan kalitesizlik, sadece sanatsal düşünebilen ve üretebilen bireylerle nitelikli hale dönüşebilir. Sanat anlayışının gelişebilmesi bir toplum işi olduğundan topluma sanat bilinci ve duygusunu kazandıracak eğitim kurumlarının üzerine büyük görevler düşmektedir (Akdoğan, 2001: s. 239). Bu sebeplerden dolayı günümüzde öğretmenlerin sanatsal liderlik becerilerine de sahip olması bir ihtiyaçtır.

Çağımızda eğitim, bilim ve sanatın iş birliğine dayandırılmalıdır. Sanatın da, bilimin de amacı; insana hizmet etmek ve yeniyi keşfetmektir. Sanata ve duyguların eğitimine önem veren okul ya da eğitim sistemlerinde, duygular eğitilirken, zihinsel yeteneklerin, düşüncenin ve zekânın da geliştiği gözlenmektedir. Sanat, duygu ve düşünce arasındaki iç içe geçmiş bağlantıyı vurgularken, öğrenme ve gelişim süresinin de etkin bir yardımcıdır. Çocukların sanat ile karşılaşması ilk olarak okul

döneminde gerçekleşmektedir. Bu karşılaşmanın çocuklar üzerindeki etkisinin olumlu olmasında sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik edebilmesi oldukça önemlidir. Sanatsal alanda gerekli eğitimi çocukluk çağında almış olarak yetişen bir birey, çevreye karşı daha hassas ve özgün bir bakış açısına sahip olarak, insanlarla daha sağlıklı bir etkileşim içinde olacaktır.

Sanatçı gibi, sanatsal lider öğretmen de kendine özgü kişiliğinden ve vizyonundan faydalanmalıdır. Sanatsal liderlik becerilerinin temeli yaratıcılıktır. Sanatta olduğu gibi, sanatsal liderlik de bireylerde yaratıcılığı harekete geçirmeli, özgür düşünmeyi, kendini ifade etmeyi desteklemeli ve ilham vermelidir. Sanatsal liderler çevrelerini şaşırtır ve dikkat çeker. Birçok kişi görmeden ihtiyacı öngörür ve harekete geçerler. Öğrencilerini şaşırtma ve onlara ilham verme sürecinde sanatsal lider öğretmen farklı bilgi ve yeteneklere sahip olmalıdır. Derslerinde farklı yöntem ve teknikleri kullanabilmelidir (Ulaş ve Tusun, 2017) Çünkü; bir düşünce ya da konu, düz yollardansa sanatla işbirliği yaparak daha iyi açıklanabilir (Ömerustaoğlu, 2007: s. 237).

Sanat düşüncelerimizi, duygularımızı, hayallerimizi çeşitli şekillerde ifade etme hareketidir (Ergün, 2006: s. 3). Sanatsal lider öğrencilerinin duygu, düşünce ve hayallerini harekete geçirmek için uğraşır. Öğrencileri için hayal edebilmesi güç durumları anlatırken sanatsal liderler, entelektüel uyarıya başvurur ve öğrencilere yaratıcı uyarımlar verirler. Bunu gerçekleştirmek için ilk önce öğretmenin yaratıcı fikirlere, entelektüel kültüre sahip olması gerekir. Buna da sanatı takip ederek ve uygulayarak sahip olabilir. Bu özelliklere sahip olan öğretmen daha sonra çevresinde bu özellikleriyle fark yaratır ve öğrencilerin, öğretmenlerin, yöneticilerin ve velilerin dikkatini çeker. Bu nedenle bu yetenek önemli bir gerekliliktir. Sanatsal lider keşfediciliği ve uygulayıcılığı ile tam bir sanatkârdır. Sanatsal liderlik, öğrencilerin potansiyellerini ortaya çıkarmak ve iyi yönde harekete geçirmektir (Ulaş ve Tusun, 2017) Sanatsal lider öğretmen her bir hamlesiyle geleceğe yatırım yapmaktadır. Öğrencisinin geleceğini inşa etmektedir. Sanatsal faaliyetlerle şekillendirilen öğrenciler farklılıklarıyla sonraki yaşamlarında bunun etkisini göreceklerdir.

Aşağıda araştırma çalışma grubu olan sınıf öğretmenlerinin sahip olması gereken özel alan yeterliklerinden “Sanat ve Estetik” yeterlik alanına ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. MEB Sınıf Öğretmeni Özel Alan Yeterliklerinden “Sanat ve Estetik” Yeterlik Alanı

Yeterlik Alanı	SANAT ve ESTETİK		
	Performans Göstergeleri		
Yeterlikler	A1 DÜZEYİ	A2 DÜZEYİ	A3 DÜZEYİ
1. Güzel sanatlarla ilgili genel bilgilere sahip olabilme.	Güzel sanatların müzik, görsel sanatlar gibi çeşitli alanlarını tanıır. Güzel sanatların nitelikli örneklerini etkinliklerinde kullanır.	Güzel sanatlarla ilgili yayın ve etkinlikleri izler, öğrencilerin bu yayın ve etkinlikleri izlemeleri için çaba gösterir. Öğrencilerin sanatsal etkinliklere ilgi duymalarını sağlayacak ortamlar düzenler.	Güzel sanatlarla ilgili yayın ve etkinlikleri tasarlayarak sergilenmesine öncülük eder. Güzel sanatlarla ilgili çeşitli etkinliklere öğrencilerin bireysel ya da toplu katılımını sağlar.
2. Sanatsal etkinlikleri öğrenme sürecinde kullanabilme	Öğrenilenler ile sanat ve estetik arasında ilişki kurar. Öğrenme etkinliklerinde sanatsal niteliği olan eserlere ait fotoğraf, slayt gibi materyalleri sınıfa getirir.	Dans, yaratıcı drama ve müzik gibi etkinlikleri; öğrencileri güdüleme ve performanslarını geliştirmede kullanır.	Öğrenci, öğretmen, okul yönetimi ve veli katılımıyla sanatsal etkinlikler düzenler.
3. Öğrenme ve öğretme ortamlarını düzenlerken estetik bakış açısını dikkate alabilme.	Estetik bakış açısını dikkate alarak sınıf ortamını öğrencileri ile birlikte düzenler.	Öğrencilerin materyal hazırlama sürecinde yaratıcılıklarının yanı sıra estetik bakış açısını da dikkate almalarını sağlar.	Öğrencilerin yaratıcılıklarının yanı sıra estetik bakış açısını da kullanarak hazırlamış oldukları materyallerin okul içinde ve dışındaki etkinliklerde yer almasını sağlar. Estetik bakış açısını okul ortamının düzenlenmesinde kullanır.
4. Atatürk’ün sanatın gelişmesine verdiği önemi içselleştirmelerini sağlayabilme.	Atatürk’ün sanat gelişimine katkıları hakkında öğrencileri bilgilendirir.	Öğrencilerin Atatürk’ün sanata yaptığı katkıları kavrayabilmeleri için etkinlikler düzenler.	Öğrencilerin Atatürk’ün sanatın gelişimine verdiği önem ile ilgili düşünce ve görüşlerini içselleştirmelerini sağlayacak etkinlikler düzenler.

Tablo 1 incelendiğinde sınıf öğretmenleri için “Sanat ve Estetik” yeterliklerin ve performans göstergelerinin hazırlanmış olması, sanat eğitimi açısından önemli bir adım olduğu görülmektedir. 2004 yılı öncesinde hazırlanan öğretmenlik mesleği genel yeterlilikleri taslağının içinde “Sanat ve Estetik” konusunda öğretmenden bir yeterlik beklenmezken, sonraki yıllarda “Sanat ve Estetik” adı altında yeterliklerin yer aldığı görülmektedir.

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı sunulmuş; araştırma sırasında verilerin toplanması, toplanan verilerin işlenmesi ve analizi ile geçerlik, güvenirlik ve etik konularına dair bilgilere yer verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ/DESENİ

Bu araştırma, sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderliğe ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılarak, algıları ve sosyal olguları buldukları çevre içerisinde araştırmaya ve anlamaya çalışan nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: s. 35)

Creswel (2013: s. 42), nitel araştırmayı ince bir iplik, birçok malzeme, doku ve rengin karışımından oluşan girift bir kumaşa benzetir. Kendi tezgâhlarında nitel araştırma kumaşını dokuyan sanatçıların ortak amacı bu kumaşı yapmaktır. Yaşamı anlamak ve yaşamın ölçülemeyen özünün gerçekliğini ortaya çıkarmak için nitel araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyacı karşılamak, bireylerin kendilerini ve başkalarını nasıl anlamlandırdıklarını araştırmak amacıyla nitel teknikler kullanılır. Bu tekniklerin uygulama alanları genel olarak bireylerin doğal yaşam alanlarında sergiledikleri davranışlardan oluşan verileri içermektedir (Creswel, 2013; Berg ve Lune, 2015).

Bu araştırmada nitel araştırmanın desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji) araştırma deseni kullanılmıştır. Olgubilim, bilinen fakat detaylı bilgi sahibi olunmayan birtakım olgularla ilgili bilgi sahibi olmak için kullanılır. Günlük yaşamda kavram, durum ya da olay olarak tanımlanabilen olgular ile sürekli karşılaşmaktayız ancak bu olgular ile karşılaşmak onların tamamıyla anlaşıldığı

anlamına gelmemektedir. Olgubilim deseni bu olguların anlamlandırılmasında kullanılabilir uygun bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Olgubilim kullanan araştırmacılar, bireylerin araştırılan olgu hakkındaki bakış açılarını belirler ve bakış açılarının ortak yönlerini tanımlarlar (Fraenkel vd., 2012).

Bu bağlamda “sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderliği” kavramını bir olgu olarak ele aldığımızda, sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik olgusuna ilişkin görüşleri ve deneyimlerinin ayrıntılı olarak incelenmesi amacıyla araştırmada olgubilim araştırma deseninin kullanılması tercih edilmiştir.

3.2. ÇALIŞMA GRUBU

Bu araştırma, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Kocaeli'nin merkez ilçelerindeki ilkokullarda görev yapan, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiş 13 sınıf öğretmeni ile görüşme yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Nitel araştırmalar herhangi bir kurala bağlı kalmayarak, örneklem oranını belli bir ölçütle sınırlandırmamış ve araştırmanın hedefi ile imkanlarına göre şekillenmiştir (Büyüköztürk vd., 2015). Nitel araştırmada toplanan verilerin derinlemesine incelenmesi gerektiğinden çok sayıda bireyin araştırmaya katılması zor olmaktadır. Nitel araştırmanın doğal bir sonucu olarak katılımcıların sayısının az olmasına rağmen toplanan verinin miktarı ve ayrıntısının çokluğu, çalışmanın analizi süresinin ve ortaya çıkan raporun uzun olmasına neden olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin temel anlayışı, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların incelenerek çalışılmasıdır. Bahsedilen ölçüt yöntemlerinin herhangi bir sınırlaması bulunmamaktadır, araştırmacı oluşturulmuş bir ölçüt listesinden de faydalanabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Çalışmada, katılımcıların sanata ilgili, deneyimlerinin farkında olarak ve anlamlandırıldığı haliyle aktarabilecek gönüllü sınıf öğretmeni adayları olması temel ölçütler olarak belirlenmiştir. Araştırmada görüşme yapılan öğretmenlerin isimleri kullanılmamış

olup kodlama yöntemi kullanılmıştır. Öğretmenlerle yapılan görüşme sırasına göre (ÖĞR1, ÖĞR2 ...) kodlar oluşturulmuştur. Katılımcıların demografik özellikleri görüşme sırasında toplanmıştır. Öğretmenlere ait demografik bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Sınıf Öğretmenlerine Ait Demografik Bilgiler

Katılımcı	Cinsiyeti	Eğitim Durumu	Öğretmenlik Deneyimi	Okul Türü
ÖĞR1	Kadın	Yüksek Lisans	10	Devlet
ÖĞR2	Kadın	Lisans	5	Özel
ÖĞR3	Kadın	Yüksek Lisans	5	Özel
ÖĞR4	Kadın	Yüksek Lisans	5	Özel
ÖĞR5	Erkek	Lisans	4	Özel
ÖĞR6	Kadın	Lisans	5	Devlet
ÖĞR7	Kadın	Lisans	5	Devlet
ÖĞR8	Kadın	Yüksek Lisans	5	Özel
ÖĞR9	Kadın	Lisans	5	Devlet
ÖĞR10	Erkek	Lisans	4	Devlet
ÖĞR11	Kadın	Lisans	5	Devlet
ÖĞR12	Kadın	Lisans	4	Devlet
ÖĞR13	Kadın	Lisans	5	Devlet

Tablo 2’den de görüleceği üzere 13 öğretmen araştırma kapsamına alınmış olup bunların 4’ü yüksek lisans mezunu, 9’u lisans mezunudur. Katılımcılardan 5’i özel okulda görev yaparken 8’i devlet okullarında görev yapmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenler Kocaeli’de görev yapmakta ve öğretmenlik deneyimleri 4 yıl ile 10 yıl arasında değişiklik göstermektedir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Olgubilim araştırmalarında en yaygın kullanılan veri toplama yöntemi görüşmedir. Görüşme, bireylerin tutum ve davranışlarını, duygu ve düşüncelerini etkileyen faktörlerin neler olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlayan, doğrudan gözleme imkân sağlaması ve güven ortamı oluşturması sayesinde araştırmalarda sıklıkla

kullanılan bir veri toplama tekniğidir. Görüşme ile bireyler arasında doğal bir iletişim yöntemi sağlanırken aynı zamanda bu yöntem bireyleri yazılı olan iletişim yöntemlerinin mecburi kısıtlamasından da kurtarmaktadır (Ekiz, 2003; Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Patton (1987)'a göre görüşme yöntemi, sadece konuşma ve dinleme gibi herkesin kullandığı temel becerileri gerektirdiğinden ilk bakışta kolay bir veri toplama aracı olarak görülebilir. Ancak görüşme; öngörü, disiplin, yoğunlaşma, hoşgörü, duyarlılık, zihinsel açıklık ve beceri gibi pek çok boyutu kapsadığından, hem bilim hem de sanattır. Görüşmenin amacı, bireyin iç dünyasına girerek, bakış açısını anlamaya çalışmaktır.

Görüşme formu yöntemi, benzer konulara yönelmek yoluyla farklı bireylerden aynı tür bilgilerin alınması amacıyla hazırlanır. Eğitim alanında yapılan çalışmalarda genelde; yapılandırılmış görüşme, yarı yapılandırılmış görüşme ve yapılandırılmamış görüşme olmak üzere üç çeşit görüşme tekniği kullanılır (Patton, 1987). Bu araştırmada, verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde araştırmacı önceden hazırladığı konu ve alanlara sadık kalarak, hem önceden hazırlanmış soruları sorma, hem de katılımcının cevaplarına göre formda belirtilmeyen ek sorular sorarak konuyla ilgili daha detaylı veri elde etme özgürlüğüne sahiptir. Alternatif sorular, aynı sorunun farklı bir şekilde ifade edilmesinden başka bir şey değildir. Farklı kişiler yoluyla kazanılan bilgilerin, sistemli bir şekilde kıyaslanması belirli bir forma dayalı olan görüşme ile gerçekleştirilir (Patton, 1987; Büyüköztürk vd., 2015; Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Görüşme formundaki sorular hazırlanırken, iç geçerliliği sağlamak üzere, uzman görüşü alınmış ve sonucunda oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formuna son hali verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formuna son hali verildikten sonra araştırmaya dâhil edilmeyen bir öğretmen ile görüşme formunun anlaşılabilirliğini test etmek için uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama sonucunda

görüşme sorularında bir problem olmadığı tespit edilmiş ve görüşmelerin yaklaşık 15 dakika süreceği tespit edilmiştir.

Araştırmada sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderliğe ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacıyla toplam 13 kişi ile görüşme yapılmıştır. Görüşme gerçekleştirilmeden önce katılımcıların hakları ve araştırma süreci hakkında detaylı bilgi verilerek gerekli izinler alınmıştır. Bu görüşmelerde kullanılan görüşme formu (EK 1) yer almaktadır. Çalışmanın amacı çerçevesinde görüşme kapsamında sınıf öğretmenlerine sorulan sorular aşağıdaki gibidir.

1. Sizce “sanatsal liderlik” nedir?
2. Sizce sanatsal liderin özellikleri nelerdir? Örneklendirebilir misiniz?
  - a. Sizce sanatsal liderlik becerileri nelerdir?
  - b. Sizce sanatsal lider hangi davranışları sergiler?
  - c. Sizce sanatsal lider hangi ilgilere sahiptir?
  - d. Sizce sanatsal lider hangi tutumlara sahiptir?
3. Öğrencilere sanatsal liderlik etme açısından kendinizi yeterli gördüğünüzü nasıl bulmaktasınız? Sanatsal lider misiniz?
4. Sanatsal lider olarak öğrencilere ne gibi çalışmalar yaptırıyorsunuz? Örneklendirebilir misiniz?
  - a. Derslerde ne tür sanatsal etkinlikler yaptınız, yapıyorsunuz?
5. Sizce sanatsal liderlik davranışlarını sergilemenin önünde engeller var mıdır? Varsa nelerdir?

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırma verilerinin toplanması, her katılımcıdan randevu alınarak yapılan görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlere ilk olarak katılımcının gizlilik hakları ve buna saygı duyulacağı konusunda bilgi verilmiştir. Görüşmeler, katılımcıların doğal çalışma ortamlarında yapılarak katılımcıların kendilerini rahatça ifade edebilmeleri sağlanmıştır. Çalışma ile ilgili soru kısmına geçilmeden önce, konu ile ilgili genel bilgiler ve araştırmanın amacı açık bir şekilde anlatılmış, katılımcının demografik özellikleri kayıt altına

alınmıştır. Çalışmada verilerin sağlıklı bir şekilde toplanabilmesi ve veri kaybının önlenmesi amacıyla katılımcıların onayı ile yapılan çalışma ses kaydına alınmıştır. Yapılan görüşmeler ortalama 15 dakika olmak üzere toplamda 195 dakika sürmüştür. Görüşmeler araştırmacının kendisi tarafından gerçekleştirilmiştir.

3.5. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırma sürecinde veriler toplandıktan sonra kaydedilen ses kayıtları dinlenmiş ve bu kayıtların deşifreleri Microsoft Word programı aracılığıyla eksiksiz biçimde yapılarak, 24 sayfa ham veri dokümanı elde edilmiştir. Görüşmelerde sorulan soruların tümüne tam ve belirgin alınan yanıtlar analize tabi tutulup eksik bilgi ve veri içeren yanıtlar araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

Sınıf öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonucunda toplanan verilerin çözümlenmesinde, nitel veri analizi tekniklerinden içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi yönteminde birbirine benzeyen veriler, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilir ve okuyucunun anlayabileceği bir şekilde organize edilerek yorumlanır. İçerik analizi yoluyla verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılır. Katılımcıların görüşlerinin ortaya çıkmasının sağlanması amaçlandığında ise yapılan alıntılar direkt olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Elde edilen verilerin analizinde faydalanılan içerik analiz tekniğinde; verilerin kodlanması, temaların belirlenmesi, kodların ve temaların organize edilmesi ile birlikte elde edilen bulguların açıklanması ve doğru şekilde yorumlanması şeklinde dört kademeli bir yol izlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Yazılı doküman haline getirilmiş olan ses kayıtları araştırmacı tarafından satır satır okunarak önemli kodlar ve boyutlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada kullanılan kodlar, görüşme formuna ve literatüre uygun olacak biçimde oluşturulmuştur. Verilerin kodlanması iki araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş ve daha sonra bu kodların karşılaştırmaları yapılmıştır. Elde edilen kodların ortak noktaları bulunarak alt temalar ve temalar oluşturulmuştur. Katılımcının görüşlerini yansıtmak için doğrudan alıntılara sık sık yer verilmiştir. Bu nedenle bazı öğretmenlerin görüşleri

tabloların altında birebir şekilde aktarılmış ve katılımcı rumuzları cümlelerin sonuna eklenmiştir. Ayrıca elde edilen veriler neden sonuç ilişkisi içinde irdelenerek birtakım sonuçlara ulaşılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

3.6. GEÇERLİK, GÜVENİRLİK VE ETİK

Nitel araştırma yaklaşımının benimsendiği bu çalışmada geçerlik ve güvenilirlik kavramları yerine nitel araştırmaların doğasına uygun olabilecek alternatif kavramlar kullanılmıştır. Bu bağlamda iç geçerlik yerine inandırıcılık, dış geçerlik yerine aktarılabirlik, iç güvenilirlik yerine tutarlık ve dış güvenilirlik yerine teyit edilebilirlik kavramları kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

İnandırıcılık, elde edilen verilerin gerçekliğinin etkin bir şekilde yansıtabilmesi ile ilgilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmanın geçerliliği araştırmacının gözlemlediği sonuçları ve elde ettiği bilgileri doğrudan aktarması ile ilişkilidir. Bu amaçla, araştırmanın uygulama sürecinde tüm görüşmeler ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmış ve nesnel bir şekilde gerçekleştirilen görüşmelerde öğretmenlere ait tüm bilgiler birebir aktarılmıştır. Ayrıca analiz edilen verilerin kodlanması, tema ve alt tema oluşturma sürecinde gözlemci üçgenlemesinden yararlanılarak geçerlilik sağlanmıştır. Örneklemin amaçlı ve ölçüt örnekleme şeklinde belirlenmiş olması, veri toplama ortamının ve katılımcıların ayrıntılı tanıtımı ile de dış geçerlik sağlanmıştır.

Araştırmanın güvenilirliği ise, nitel araştırmanın başka bir araştırmacı tarafından tekrar yapılması durumunda aynı sonuçlara ulaşması ile ilgilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016) Yapılan ses kayıtlarıyla birlikte görüşme verilerinin danışman tarafından da analiz edilip kodlanmasıyla güvenilirlik sağlanmıştır. Dış güvenilirliği sağlamak için üçgenleme yapılmış ve araştırmacı önyargısını azaltmak için nesnel ilkelerin izlenmiştir.

Bu çalışmada katılımcılar ile yapılan görüşmeler etik kurallar çerçevesinde gerçekleştirilmiş olup görüşme kayıtları üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Araştırmada yararlanılan bütün kaynaklara, kaynak gösterim ilkelerine dikkat edilerek kaynakça bölümünde yer verilmiştir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölümde sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik hakkındaki görüşlerine ilişkin alt problemlere göre yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgulara tablolar oluşturularak yer verilmiştir.

4.1. SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SANATSAL LİDERLİK İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Sınıf öğretmenlerine sorulan ilk soru “Sizce sanatsal liderlik nedir?” sorusudur. Böylece öğretmenlerin “sanatsal liderlik” kavramına yönelik görüşleri anlaşılmasına çalışılmıştır. Öğretmenlerin vermiş olduğu cevaplar, sanatsal liderliği tanıdıklarını göstermiştir. Bu konuda öğretmen cevaplarından bazıları aşağıdadır:

Sanatsal liderlik deyince aklıma bir gruba ilham olan, sanat konusunda yön veren, onlara yön gösterici olan bir lider aklıma geliyor. (ÖĞR2)

Sanatsal lider dediğinde aklımda canlanan sanatı yorumlayabilen, mesleğinde sanatı ele alan, estetik duygusu olan bir kişi gelir. (ÖĞR4)

Liderlikten bahsedip öyle sanata bağlayayım ben. Lider kişi çevresindeki kişilerin hayatını düzenleyen, güzelleştiren kişiye denebilir. Sanatsal liderlik de böylece sanat yönünden kişilerin hayatını düzenleyen, güzelleştiren kişi olarak söyleyebiliriz. (ÖĞR5)

Öğretmen olarak düşündüğümde öğrencinin yaratıcılıklarını geliştirmelerine destek olarak, sanatsal konularda onlara öncülük etmek, ortaya bir ürün çıkarmalarını sağlamak. (ÖĞR6)

Sanatsal liderlik müzik, edebiyat ya da resim gibi sanatsal etkinliklerle bir düşünceyi anlatmak isteyen kişiyi ifade ediyor. Daha çok öncülük etmek isteyen kişiyi ifade ediyor. (ÖĞR8)

Sanat akımlarını oluşturabilecek potansiyel kişiler ya da bir kişiyi sanatsal yönde yönlendirebilecek, sanatsal bir haz alabilecek seviyeye getirebilecek yönlendirmeleri yapabilecek kişilerdir. (ÖĞR11)

Sanatsal anlamda kendisini en iyi şekilde yetiştirmiş ve geliştirmiş en yüksek noktaya gelmiş kişidir. (ÖĞR12)

Öğrencilerini sanat konusunda motive edebilen, bunu tüm alanlarda hissettirebilen, öğrencilerini yönlendirebilen kişidir. (ÖĞR13)

Doğrudan alıntılarda da görüldüğü gibi öğretmenler sanatsal liderliği; bir kişiyi sanatsal alanda yönlendirebilen ve ona öncülük eden, sanat konusunda motive edip bunu tüm alanlarda hissettirebilen, kişilerin hayatını düzenleyen ve güzelleştiren, yaratıcılıklarını geliştirmelerine, sanatsal haz alabilecek seviyeye ulaşmalarına ve kendilerini bulabilmelerine rehber olan; estetik duygusuna sahip, mesleğinde sanatı kullanan, sanatı yorumlayabilen ve sanatsal etkinliklerle bir düşünceyi aktarabilen, kendini sanat alanında en iyi şekilde yetiştirmiş kişiler olarak tanımlamışlardır.

4.2. SANATSAL LİDERİN ÖZELLİKLERİ

Sınıf öğretmenlerine yöneltilen ikinci soru, “Sizce sanatsal liderin özellikleri nelerdir? Örneklendirebilir misiniz?” sorusudur. Böylece sınıf öğretmenlerine göre sanatsal bir liderin özellikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu soruya öğretmenlerin verdikleri cevaplar tema ve alt-temalar bağlamında aşağıdaki şekilde özetlenmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde sanatsal liderin özelliklerine ilişkin genel liderlik yeterlilikleri ve sanatsal liderlik yeterlilikleri olmak üzere iki alt temada sanatsal liderin özellikleri ortaya çıkmıştır. Sınıf öğretmenlerinin belirttikleri görüşler doğrultusunda oluşturulan alt temalara ait verilerin dökümü Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3. Sınıf Öğretmenlerine Göre Sanatsal Liderin Özelliklerine İlişkin Tema, Alt Tema ve Kodlar

Ana Tema	Alt Temalar	Kodlar	Betimlemeler
Sanatsal liderin özellikleri	Genel liderlik yeterlikleri	Yaratıcı	Ö2, Ö4, Ö6, Ö8, Ö10, Ö12
		Yönlendirici	Ö1, Ö2, Ö5, Ö12
		Farklı düşünebilen	Ö2, Ö7, Ö10, Ö11
		Gözlem becerisi gelişmiş	Ö8, Ö9
		Çok yönlü düşünme becerisine sahip	Ö1
		Anlayışlı /Hoşgörülü	Ö1, Ö5, Ö9
		Empati yapabilen	Ö9
		Karar verme becerisi gelişmiş	Ö8, 10
		Rehber	Ö2, Ö5
		Eleştiriye açık	Ö10
		Geniş bakış açısına sahip	Ö10
		Destekleyici	Ö2
		Özgür düşünebilen	Ö4
		Açık görüşlü	Ö5
		Yenilikçi	Ö8
		Girişimci	Ö8
		Sanatsal liderlik yeterlikleri	Sanata ilgili
	Sanat konusunda bilgili/ birikimli		Ö1, Ö3, Ö5, Ö6, Ö11, Ö12
	Sanat konusunda tecrübeli		Ö1, Ö3, Ö7,
	Sanatı kullanabilen		Ö3, Ö6, Ö13
	Estetik duygusu gelişmiş		Ö3, Ö6, Ö10, Ö11, Ö12
	Bir ürün ortaya koyabilen		Ö4, Ö6, Ö8, Ö13
	Sanatın güzelliklerini fark eden		Ö3
	Sanatsal yetenekleri keşfedebilen		Ö2, Ö9, Ö11
	Sanatsal bakış açısına sahip		Ö1
	Sanatı sevdiren		Ö3
	Sanatı yorumlayabilen	Ö3, Ö11	
Doğayı seven	Ö9		

Tablo 3'te sınıf öğretmenlerine göre sanatsal liderin özellikleri ana temasına ait alt temalara ve bu alt temalara ait kodlara yer verilmiştir. Sınıf öğretmenlerine göre sanatsal liderin özellikleri; genel liderlik yeterlikleri ve sanatsal liderlik yeterlikleri alt temalarına göre ele alınarak değerlendirilmiştir. Öğretmenler tarafından sıkça vurgulanan özelliklerden oluşan genel liderlik yeterlikleri alt temasının içeriğinde; yaratıcı, yönlendirici, farklı düşünebilen, gözlem becerisi gelişmiş, çok yönlü düşünme becerisine sahip, anlayışlı/ hoşgörülü, empati yapabilen, karar verme becerisi gelişmiş, rehber, eleştiriye açık, geniş bakış açısına sahip, destekleyici, özgür düşünebilen, açık görüşlü, yenilikçi, girişimci kodlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin bu konudaki ifadelerinden örnekler aşağıda yer almaktadır:

...sonuçta bir lider, lider de çok yönlü düşünme becerilere sahip olmalı ve yönlendirme yapacaksa eğer konunun uzmanı olmalıdır diye düşünüyorum...sanatsal liderin anlayışlı olması gerekir çünkü sınıf öğretmeni olduğumuz için küçük yaş grubuna hitap ediyoruz. Yaptığımız, söylediğimiz her davranış örnek niteliğinde. Bu nedenle biz sanata ne kadar ilgili ne kadar mutlu gözle bakarsak çocuklar için öğrenciler için de bu aynı şekilde olacaktır ve onları sanata ilgi duyan bireyler olarak yetiştirebileceğiz diye düşünüyorum. (ÖĞR1)

Bence zaten bir liderin sanatsal yönü olacaksa eğer çünkü bu herkeste olmayan bir şey, mutlaka normalden farklı şekilde düşünebilen, bir şeye baktığında herkesin göremediği yanını görebilen, farklı düşünebilen, yaratıcılık sahibi ve destekleyici olur herhalde... onları yönlendirecek, yol gösterecek bir birikime sahip olması gerekiyor. Bu yüzden de öğrencilerin dönüşlerine karşı daha olumlu, rehber konumda olmalı diye düşünüyorum davranışlarının. (ÖĞR2)

...özgür düşünürler, hani nerde ne olacağını belli olmadan bir anda bir ürün ortaya çıkartabilirler, yaratıcıdırlar. (ÖĞR4)

Bir lider öncelikle bütün sonuçlara her şeye açık olmalı. Bizim için basit görünen bir şey bir öğrenci için çok ekstrem bir şey olabilir. Yaptığı bir çalışma bizim gözümüze çok basit gözükse de onun içinde yatan bir sanatçı ruhunun canlanmasını sağlayabilir. O yüzden öncelikle sanatsal liderin hoşgörülü olması lazım. En temel özelliği hoşgörülü olması lazım. Onun dışında bir rehber olması lazım. Öğrencisine yardımcı olması, yol göstermesi lazım. (ÖĞR5)

İlk olarak tabi ki de yaratıcılık. Sanat deyince aklımıza yaratıcılık geliyor. Sanatsal liderlik, liderlik de işin içine girdiği için girişimcilik de olabilir diye düşündüm. Onun dışında yenilikçi olması gerekiyor, gözlem becerileri gelişmiş olması gerekiyor, kararlı olması da önemli karar verme becerisi de gelişmiş olması gerekiyor. (ÖĞR8)

Empati yetenekleri, gözlem yetenekleri güçlü, insan seven, insanı anlayan, doğayı seven insanlar olması gerekiyor. (ÖĞR9)

Bir sanatsal liderde olabilecek özellikler yaratıcı düşünebiliyor olmalı, en önemli şeylerden biri eleştiriye açık olmalı, bakış açısı geniş olmalı, karar verme becerisinin farklı olabilmesi lazım. (ÖĞR10)

Güzellik kavramı olarak düşünürsek; güzel olandan her insan aynı hazzı almaz. Sanatla uğraşan ya da sanatçı olan kimse olaylara veya bir olguya daha farklı bakar. Onları daha içsel ve derin yönden inceler onlarla duygularını birleştirir. (ÖĞR11)

Sanat alanında lider kişiler özgün olmalılardır. Sanatsal lider kişiler yaptıkları işleri en iyi şekilde yapmalılardır. Öğretmen olarak düşündüğümde öğrencileri en özgün şekilde yetiştirmelilerdir. Öğrencileri farklı ve estetik ürün yapmaya yönlendirmelidirler. (ÖĞR12)

Sınıf öğretmenlerinin, sanatsal liderlik özelliklerine yönelik vurguladıkları diğer özellikler sanatsal liderlik yeterlikleri alt temasında toplanmıştır. Sanatsal

liderlik yeterlikleri alt temasının içeriğinde; sanata ilgili, sanat konusunda bilgili/birikimli, sanat konusunda tecrübeli, sanatı kullanabilen, estetik duygusu gelişmiş, bir ürün ortaya koyabilen, sanatın güzelliklerini fark eden, sanatsal yetenekleri keşfedebilen, sanatsal bakış açısına sahip, sanatı sevdiren, sanatı yorumlayabilen, doğayı seven kodlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin bu konudaki ifadelerinden örnekler aşağıda yer almaktadır:

Öncelikle konu sanat olduğu için kendisi de sanata ilgi duymalı ya da sanatsal bir bakış açısına sahip olmalıdır. Yönlendirme yapacak kadar bilgiye, tecrübeye hâkim olmalıdır diye düşünüyorum...biz sanata ne kadar ilgili ne kadar mutlu gözle bakarsak çocuklar için öğrenciler için de bu aynı şekilde olacaktır ve onları sanata ilgi duyan bireyler olarak yetiştirebileceğiz diye düşünüyorum. (ÖĞR1)

Mutlaka kendisinin sanata eğilimi ve belli bir sanatsal birikimi olmalı diye düşünüyorum. Öğrencilerin bu konuda yeteneği varsa yeteneklerini görebilme becerisine sahip olmalı diye de düşünüyorum. Kendisi de bir miktar sanata resme ilgi duyup, onları yönlendirecek, yol gösterecek bir birikime sahip olması gerekiyor. (ÖĞR2)

Bence sanatsal liderlik özelliğine sahip bir sınıf öğretmenin derslerinde her an sanatı kullanabiliyor olması lazım. Bu bir resim olur, müzik olur, bir tiyatro gösterisi olur, opera olur. Her anlamda kullanabiliyor olması lazım. Çocuklara sanatı sevdirmesi ve benimsetmesi lazım. Tabi öncelikle kendisinin de bunu sevmesi ve benimsemesi gerekiyor. Ve ders içeriklerini biraz sanattan etkilenerek hazırlıyor olması lazım. Yani böyle olunca sanatsal lider özelliklerine sahip bir öğretmen geliyor benim aklıma. Şöyle illaki bu kişinin sanatla ilgileniyor olması gerekmiyor, bir sanat dalında profesyonel vs. olması gerekmiyor. Ama hayatında sanatın güzelliklerini fark eden olması da bence yeterli. Bu kişiler bir müzik duyduklarında o müziğe kendini kaptırabilen, resim gördüklerinde en azından onu yorumlayabilen ya da “bu ne ya ne çizmiş?” gibi saçma bir yorum yapmayıp en azından çizen kişinin ne çizmeye çalıştığını algılamaya çalışabilen, araştıran, bunlara ilgi duyan,

meraklı ve estetik duygusunun da gelişmiş insanlar olası gerektiğine inanıyorum. Dediğim gibi illaki benim çocuklara resmi sevdirmem için ressam olmama gerek yok, çok iyi resim çizmeme gerek yok, operayı sevdirmem için opera sanatçısı olmama gerek yok ama ben bunun varlığının güzelliğinin farkındaysam çocuklara bunu sevdirmek için elimden geleni yaparım. (ÖĞR3)

Yoktan bir şeyi var edebilir, ellerinde bir şey olmasa da yaratıcılıklarını kullanarak bir ürün ortaya koyabilirler. Drama, müzik, resim, heykel, oymacılık, seramik gibi sanat dallarıyla ilgilenebilirler. (ÖĞR4)

Sanatla uğraşmak biraz da yetenek gerekebiliyor herkes ilgilenemiyor haliyle. Ama sanatsal bilgiye sahip olması gerekir bir öğretmenin. Görsel sanatlar olsun, müzik, iş eğitimi vs. o tarz konularda kesinlikle bir bilgisinin olması gerekiyor. (ÖĞR5)

Estetik duygusu vardır diye düşünüyorum. Farklı konuları, ekonomik, sosyal, insan arası ilişkiler gibi konuları bir şekilde sanatla bağını kurabilen kişi olarak düşünüyorum. Elbette sanatla bir bağı olması gerekiyor bir şekilde. Tüm sanat dallarıyla olmasa da birkaç farklı sanat dalıyla ilgilenip en azından fikir sahibi olmak, en az bir tanesiyle de tam anlamıyla ilgilenmek gerekir. Haberleri izlerler mesela haberlerle ilgili oturup düşündükten sonra uygulanıp şiir yazabilir, resim yapabilir. Gündemi takip ederler. Kolay şekilde bir ürün ortaya çıkarabilirler, yaratıcıdırlar. (ÖĞR6)

Sanatsal lider denildiğinde herhangi bir alanda kendini yetiştirebilmeli bence. Tiyatroyla ilgilenmeli, yeteneği yoksa izlemeli, müzik sesi iyi olmayabilir müzik aleti çalabilir, onda da yeteneği yoksa resimle ilgilenebilir. Yani muhakkak bir alanda yetenekli olmalı, sanatla ilgilenmeli diye düşünüyorum. (ÖĞR7)

Sanatla ilgilenmesi gerekiyor, sanatsal bir ürün ortaya koyması gerekiyor. (ÖĞR8)

...insanların veya çocukların yeteneklerini bulacak güçte ve bilinçte olan insanlar olması lazım. (ÖĞR9)

...sanatsal bir bakış açısıyla bakıyor olup bu bakış açısının da diğer insanlardan farklı olması lazım ki onu sanatsal bir lider haline getirebilmeli. Sanata ilgi duyuyor olabilmesi lazım. (ÖĞR10)

Sanatsal liderlerin, sanatın kollarında; sanat tarihi, resim yorumlama, sanat alanında öğrenci yetiştirme gibi sanatla ilgili birçok yerde iyi olan kişiler olmalıdırlar. Resim yorumlama olarak baktığımızda, sanatsal liderlerin resimdeki bir fırça darbesini bile yorumlayabilmesi ve orada anlatılmak isteneni kavrayabilmesi gerekir. Estetik bakış açısına sahip olmalıdırlar. (ÖĞR11)

Bazı insanlar sanata doğuştan yatkındır. Doğuştan yetenekli çok öğrenciyle karşılaştım. Tabi ki sanatta kendini geliştirmek de çok önemli. Sadece yetenek işi değil sonradan geliştirilebilir. Sanata yatkın kişilerin sanatla ilgilenmesini daha doğru buluyorum. Sanatsal liderlik özellikleri ile akademik alanda daha başarılı olacaklardır. (ÖĞR12)

Sanatsal lider kişiler, var olmayan bir şeyi ortaya kolay koyabilmelidirler. Sanatsal lider kişi kendini gösterebilmelidir. Sanatsal lider kişilerin eğitim alanında bu özelliklerini kullanmalıdırlar. Resim alanında iyi olan bir öğretmen anlattıkları konuları görsellerle desteklemelidirler. (ÖĞR13)

Doğrudan alıntılarda görüldüğü gibi sınıf öğretmenlerinin sanat liderliğe yüklediği özellikler; sanatla ilgilenen ve bu konuda bilgili, estetik bakış açısına sahip, üreten, sanatı kullanabilen, yaratıcı, yönlendirici, farklı düşünebilen, anlayışlı, hoşgörülü, çok yönlü düşünme becerisine sahip ve empati yapabilen şeklindedir.

4.3. SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SANATSAL LİDERLİK ÖZ YETERLİK LERİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Sınıf öğretmenlerine yöneltilen üçüncü soru, “Öğrencilere sanatsal liderlik etme açısından kendinizi nasıl bulmaktasınız? Sanatsal lider misiniz?” sorusudur. Böylece sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik etme açısından özyeterlilikleri ile ilgili görüşleri anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu soruya öğretmenlerin verdikleri cevaplar tema ve alt-temalar bağlamında aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.

Araştırma bulguları incelendiğinde sanatsal liderlik özyeterlilik durumuna ilişkin; yetersiz, kısmen yeterli, yeterli olmak üzere üç alt temada sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik özyeterlilikleri ile ilgili görüşleri ortaya çıkmıştır. Sınıf öğretmenlerinin belirttikleri görüşler doğrultusunda oluşturulan alt temalara ait verilerin dökümü Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4.Sınıf Öğretmenlerinin Sanatsal Liderlik Özyeterlilikleri İle İlgili Görüşlerine İlişkin Tema, Alt Tema ve Kodlar

Ana Tema	Alt Temalar	Kodlar	Betimlemeler
Sanatsal liderlik yeterlilik durumu	Yetersiz	Yetersizim zamanım yok	Ö2
		Yetersizim yeterli olmaya çalışıyorum	Ö1, Ö5, Ö6, Ö7
	Kısmen yeterli	Kısmen yeterliyim	Ö4, Ö8, Ö9, Ö10, Ö13, Ö11, Ö12
	Yeterli	Yeterli olduğumu düşünüyorum	Ö3

Tablo 4’te sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik yeterlilik durumu ana temasına ait alt temalara ve bu alt temalara ait kodlara yer verilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik yeterlilik durumu; yetersiz, kısmen yeterli, yeterli alt temalarına göre ele alınarak değerlendirilmiştir. Öğretmenler tarafından vurgulanan yetersiz alt temasının içeriğinde; yetersizim zamanım yok, yetersizim yeterli olmaya çalışıyorum kodlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin bu konudaki ifadelerinden örnekler aşağıda yer almaktadır:

Açıkçası eleştirilecek birçok yönüm vardır. Ben de dersten çıktığımda birçok kez keşke şöyle de yapsaydım, keşke şunu da söyleseydim derken kendimi buluyorum ama kendimi geliştirmeye çalışıyorum. Bence liderlik özelliğinin en önemli kısımlarından biri de “kendim oldum, hadi bitti artık en yukarıdayım” dememektir. Sürekli kendini geliştirecek meşgaleler bulmaktır. Ben de sürekli yeni sanatsal faaliyetleri takip ediyorum, öğrencilerime her bulduğum sanat eserini onların seviyelerine uygun şekilde getirip paylaşıyorum. Sergiler geziyorum, internetten ya da çeşitli yerlerden araştırıyorum. Yani sanatın her koluyla öğrencileri buluşturmaya çalışıyorum. Yani sanatsal bir lider olmaya çalışıyorum diyelim bu konuda kendimi geliştirmeye çalışıyorum. (ÖĞR1)

Sanatsal lider olmayı çok isterdim ama olduğumu açıkçası özeleştiri yapacak olursam, düşünmüyorum...3 ve 4. sınıfta hiçbir şekilde sanatsal liderlik yapamadığımı düşünüyorum. Çünkü kendi ana derslerim olan Türkçe, matematik, sosyal bilimler, fen bilimleri bunların konularını yetiştirmek için tüm çabamı onlara sarf ediyorum diyebilirim. (ÖĞR2)

Sınıfta kendimi ben iyi bir lider olarak görüyorum. Çünkü sınıfa iyi hitap ettiğimi düşünüyorum. Çocukların ilgisini istediğim zaman üzerime toplayabiliyordum. Bu da işimi yapmamı kolaylaştırıyordu. Fakat sanatsal açıdan düşününce keşke benim de müziğe veya görsel sanatlara, heykele vs. bir ilgim olsaydı ama o konuda zayıf olabilirim. (ÖĞR5)

Sanatsal lider olduğumu düşünmüyorum. Çünkü diğer derslerde orijinal etkinlikler tasarlarlarken, fikirlerim olurken konu görsel sanatlar ve müzik dersine geldiğinde ben genelde başka öğretmenlerden yararlanıyorum. Veya müfredata daha çok bağlı kalıyorum, esnek olamıyorum. Farklı derslerde dramayı çok fazla kullanıyorum. Drama, tiyatro yan ders olarak kullanılırken görsel sanatlar ve müzik dersi ana disiplin olarak düşünülüyor ya o yüzden öyle düşündüm yani. Öğrencileri bilmiyorum diye mahrum bırakmıyorum. Köydeki çocuk bile artık 6 saatin 6 saati Türkçe matematik yap sıklıkla okula gelmek istemiyorlar. Bilgisayarlar televizyonda bir sürü farklı şey görüyorlar.

Sen artık dersine yaratıcılık katmazsan basit kalıyor onların gözündeki. Veya onların kendi yapabilecekleri şeyler ellerine vermezsen sadece dinlemeye maruz bırakırsan etkili olamıyorsun. (ÖĞR6)

Hayır, mesela resimde bir tık ilerdeyim ama buna pek fazla şey katmıyorum. Müzikte mesela sesim kötü diyorum başka bir alandan kendimi geliştirebilirim. Halk oyunları ile ilgilenebilirim, kendimi geliştirmeliyim de bir öğretmen olarak. Tiyatroyla bir zaman ilgilendim ama yarım kaldı. Bunu aktarabilmek çocuklara drama şeklinde aktarmak sık sık kullandığımız bir şey. Sanatsal lider bir şekilde çocuklara aktarır bunu. Dramayı kullanarak hayat bilgisi ve Türkçeyi çok güzel bir şekilde işleyebiliyoruz ama yine de kendimi yeterli görmüyorum. TEGEV gönüllüsüyüm drama atölyesine katıldım... Sanatçıları, günümüz sanatçıları öğrenemediğim kadarını çocukların seviyesine inip nasıl aktarabileceğime yönelik atölyelere katıldım. (ÖĞR7)

Sınıf öğretmenleri tarafından vurgulanan kısmen yeterli alt temasının içeriğinde; kısmen yeterliyim kodunun ortaya çıktığı görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin bu konudaki ifadelerinden örnekler aşağıda yer almaktadır:

Evet, zaman zaman düşünüyorum. Örneğin; kitaplardaki resimleri yorumluyoruz. Sen olsaydın nasıl bir resim çizmek isterdin, bu metne uygun başka nasıl resim düşünürdün gibi. Derslerde karşımıza çıkan sanatsal terimlerin üzerinde duruyoruz, açıklıyoruz genelde o şekilde. (ÖĞR4)

Derslerimde sanatı kullanıyorum ama yüzde yüz yeterliyim diyemem bence. Kendimi değerlendirirsem yaratıcı olduğumu düşünüyorum, özgün fikirlerim vardır ya da farklı bir ürün ortaya koyabilirim ama ortaya koyma cesaretiyle ilgili sınırlılıklarım olduğunu düşünüyorum. (ÖĞR8)

Kendimi yeterli buluyorum da desem doğru olmaz, bulmuyorum desem de doğru olmaz aslında. Mesela sınıfta sanatsal anlamda yeteneği olan çocukları gözlemleyebiliyoruz. Ama hepsini gözlemleyemeyebiliyoruz. Gözümüzden kaçabiliyor. Ya da gözlemlediğimizde doğru rehber olabiliyor muyuz, aile

desteği ne kadar oluyor, çevre desteği ne kadar oluyor ya da çocuğun kendini keşfetme süresince destek olabiliyor muyuz bunlar önemli. Bunları yaptığım zaman yeterli olduğumu düşünürüm. (ÖĞR9)

Kısmen evet. Kısmen hayır. Çünkü çok daha farklı alanlara yönelebilir miyim evet. Bunun onlara iyi bir şekilde yansıtılabilmem için o alanlarda benim iyi bir yeterliliğe sahip olmam gerekiyor. Çünkü aksi halde çok hâkim olmadan bunu yapmak doğru olmuyor. Sadece yönlendirme kısmında yeterli olabiliyorum. Örnek vermek gerekirse bir tane öğrencim resimde gerçekten çok iyiydi. İlçe için konuşayım biz kendi ilçemizde resim yarışmaları falan oluyor. Bunlara katılalım dedik. Ve katıldığımız her yarışmada birincilikle döndük. Yeterli zaman ve malzemeyi vermek öğrencim için yeterliydi. Bunları görüp değerlendirmeye çalışıyorum. Mesela müzik kulağı çok iyi olan öğrencim vardı. Aileleriyle görüştüm. Ortaokula gittiklerinde öğretmenleriyle görüşüp bunun bilgilendirmesini yaptım. Ama sonraki bizden çıktıkları süreçte ne oluyor kısmı muamma. Ben okulumda iyi bir öğretmen olmaya çalışıyorum ama aynı zamanda iyi bir veli de olmaya çalışıyorum. Ortaokula gönderdiğim öğrencimi takip de ediyorum çünkü. Resimde çok iyi olan öğrencimi kimse daha fark etmedi. (ÖĞR10)

Kırsal alanda öğretmenlik yaptığım için sanat alanında iki tane dersimiz var. Ders saatimize bakarsak buna oldukça yetersiziz. Ben kişisel anlamda düşündüğüm de bende bu alanda yeterli olduğumu düşünmüyorum. Ama öğrencilerim için elimden geldiğini yaptığımı düşünüyorum. Aslında resim ve müzik gibi dersler okullar da çok önemsenmeyen dersler ama ben bu dersleri hep önemsedim. (ÖĞR11)

Sanat anlamında birçok alanda merakım ve ilgim var. Ama sistemin ve günümüz sanat anlayışının getirisi olarak bu konuda geri kaldığımızı düşünüyorum. Sınıfta tabi ki bu derslere önem veriyorum ama ekstra bir özen gösteremiyoruz. (ÖĞR12)

Tam anlamıyla sanatsal bir lider olduğumu düşünmüyorum. Okulumuzda resim derslerinin verimli geçtiğini düşünmüyorum. Birçok alanda geri kalabiliyoruz. Resim alanında da bu geriliği yaşıyoruz. (ÖĞR13)

Sınıf öğretmenleri tarafından vurgulanan yeterli alt temasının içeriğinde; yeterli olduğumu düşünüyorum kodunun ortaya çıktığı görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin bu konudaki ifadelerinden örnekler aşağıda yer almaktadır:

Kesinlikle düşünüyorum. Öncelikle ben sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderliklerinin eğer bu terim benim anladığım gibi bir şeyse kesinlikle çok kötü olduğunu düşünüyorum ve onlarla kıyasladığımda evet sanatsal liderliğim üst düzeyde diyebiliyorum. Ama sanatla ilgilenen birine göre de tabi ki aşağıdadır. (ÖĞR3)

Çalışma grubu ölçüt örnekleme yoluyla sanat ile ilgili öğretmenler tarafından oluşturulmasına rağmen öğretmenler kendilerini sanatsal liderlik etmek açısından kısmen yeterli ya da yetersiz gördüğü ortaya çıkmıştır. Bu durum öğretmenlerin öz yeterlik inancıyla bağdaştırılabilir.

4.4. SINIF ÖĞRETMENLERİNİN SANATSAL LİDERLİK ETME YÖNÜNDE YAPTIRDIKLARI ETKİNLİKLER

Sınıf öğretmenlerine yöneltilen dördüncü soru, “Sanatsal liderlik etme yönünde öğrencilere ne gibi çalışmalar yaptırıyorsunuz?” sorusudur. Bu soruya ilişkin, öğretmenlerin verdikleri cevaplar tema ve alt-temalar bağlamında özetlenmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde öğrencilere yaptırılan sanatsal etkinliklere ilişkin görsel sanatlar eğitimine yönelik yapılan çalışmalar, müzik eğitimine yönelik yapılan çalışmalar, sahne sanatları ile ilgili yapılan çalışmalar ve diğer etkinlikler olmak üzere dört alt temada sınıf öğretmenlerinin öğrencilere yaptırdığı sanatsal etkinlikler ortaya çıkmıştır. Sınıf öğretmenlerinin belirttikleri görüşler doğrultusunda oluşturulan alt temalara ait verilerin dökümü Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5. Sınıf Öğretmenlerinin Yaptığı Sanatsal Etkinliklere İlişkin Tema, Alt Tema ve Kodlar

Ana Tema	Alt Temalar	Kodlar	Betimlemeler	
Sanatsal etkinlikler	Görsel sanatlar eğitimine yönelik yapılan çalışmalar	Boyama sayfalarıyla çalışmak	Ö2, Ö3, Ö6, Ö9, Ö11, Ö13	
		Boyama sayfalarını üç boyutlu görüntüleme	Ö1, Ö9	
		Serbest resim çalışması yapmak	Ö1, Ö3, Ö7, Ö10, Ö11, Ö12	
		Çizim çalışmaları yapmak	Ö2, Ö3, Ö7	
		Resim yarışmaları düzenleme	Ö1	
		Parmak boyasıyla çalışmak	Ö1	
		Ressamın hayatını anlatma	Ö3	
		Origami yaptırmak	Ö1, Ö4	
		Resim yorumlama	Ö3, Ö8	
		Atık malzemelerle çalışmalar yapma	Ö5	
		Resim sergisi yapmak	Ö6, Ö11, Ö12	
		Afiş tasarlama	Ö6	
		Kıyafet tasarlama	Ö6	
		Takı tasarlama	Ö6	
		Ürün tasarlama	Ö8	
		Baskı çalışmaları yapmak	Ö9	
		Kolaj çalışmaları yapmak	Ö9	
		Dokuma çalışmaları yapmak	Ö9	
		Doku oluşturma çalışmaları yapma	Ö1	
		Modelden çalışma yapmak	Ö1	
		Oyun hamuruyla çalışmak	Ö1	
		Çevrimiçi müze gezisi yapma	Ö1	
		Tebrik kartı hazırlama	Ö1	
		Müzik eğitimine yönelik yapılan çalışmalar	Müzik açmak/ Opera dinletmek/ Klasik müzik dinletmek	Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10, Ö12
			Ritim çalışmaları	Ö6, Ö7
			Şarkı öğretme/söyletme	Ö7, Ö10, Ö11
	Şarkı yarışmaları düzenleme		Ö7, Ö10	
	Müzik aleti tasarlama		Ö1	
	Nota öğretimi		Ö7	
	Koro oluşturmak		Ö9	
	Sınıfta konser düzenlemek		Ö4	
	Sahne sanatları ile ilgili yapılan çalışmalar		Ritme göre olay örgüsü canlandırma	Ö1
			Tiyatro çalışmaları yapmak	Ö3, Ö8, Ö9, Ö10
		Drama yapmak/ yaptırmak	Ö1, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9	
		Dans etmek/ ettirmek	Ö1, Ö4, Ö6, Ö8, Ö10	
		Örnek olay canlandırma	Ö1, Ö4	
		Parmak kukla yapmak, oynatmak	Ö10	
		Dans yarışmaları	Ö10	
	Diğer etkinlikler	Sanatçıları tanıtma	Ö8	
		Sanat etkinliklerini duyurma	Ö8, Ö10	
		Şiir okuma yarışmaları düzenleme	Ö1	
		Sanatsal hayal kurma çalışması	Ö1	

Tablo 5’te sanatsal etkinlikler ana temasına ait alt temalara ve bu alt temalara ait kodlara yer verilmiştir. Öğretmenler bu ana temaya yönelik değerlendirmelerini yaparlarken derslerde en çok kullandıkları etkinliklere vurgu yapmışlardır. Sınıf öğretmenlerinin derslerinde en çok kullandığı sanatsal etkinlikler, görsel sanatlar eğitime yönelik etkinliklerdir. Öğretmenler tarafından sıkça kullanılan bu etkinlikler görsel sanatsal eğitime yönelik etkinlikler alt teması altında toplanmıştır. Bu alt temanın içeriğinde boyama sayfalarıyla çalışmak, boyama sayfalarını üç boyutlu görüntüleme, serbest resim çalışmaları yapmak, çizim çalışmaları yapmak, resim yarışmaları düzenleme, parmak boyasıyla çalışmak, ressamın hayatını anlatma, origami yaptırmak, resim yorumlama, atık malzemelerle çalışmalar yapma, resim sergisi yapma, afiş tasarlama, kıyafet tasarlama, takı tasarlama, ürün tasarlama, baskı çalışmaları yapmak, kolaj çalışmaları yapmak, dokuma çalışmaları yapmak, doku oluşturma çalışmaları yapmak, modelden çalışma yapmak, oyun hamuruyla çalışmak, çevrimiçi müze gezisi yapma, tebrik kartı hazırlama kodlarının ortaya çıktığı görülmektedir.

Sınıf öğretmenlerinin öğrencilere yaptırdığı müzik ile ilgili sanatsal etkinlikler ise, müzik eğitime yönelik yapılan çalışmalar alt temasında toplanmıştır. Bu alt temanın içeriğinde; müzik açmak/opera dinletmek/klasik müzik dinletmek, ritim çalışmaları, şarkı öğretmen/söyleme, şarkı yarışmaları düzenleme, müzik aleti tasarlama, nota öğretimi, koro oluşturma, sınıfta konser düzenleme kodları ortaya çıkmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin öğrencilere yaptırdığı sanatsal etkinliklerden oluşan üçüncü alt tema ise sahne sanatları ile ilgili yapılan çalışmalardır. Bu alt temanın içeriğinde; ritme göre olay örgüsü canlandırma, tiyatro çalışmaları yapmak, drama yapmak/yaptırmak, dans etmek/ettirmek/ örnek olay canlandırma, parmak kukla yapmak/oyunlatmak, dans yarışmaları düzenleme kodları ortaya çıkmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin öğrenciler yaptırdıkları sanatsal etkinliklerin dördüncü alt teması olan diğer etkinliklerin içeriğinde ise; sanatçıları tanıtmak, sanat etkinliklerini duyurma, şiir okuma yarışmaları düzenleme, sanatsal hayal kurma çalışması kodları ortaya çıkmıştır.

Öğretmenlerin, bu alt temalar hakkındaki ifadelerinden örnekler aşağıda verilmiştir:

Müzik, drama, örnek olay, hayal kurma, modelden çalışma sık sık kullandığımız yollar. Teknoloji de işin içine kattıyoruz. Başka okullardaki arkadaşlarına tebrik kartları hazırlama, boyama sayfalarını 3 boyutlu şekilde görüntüleme, çevrimiçi müzede sanat çalışmaları yapıyorlar. Kolay ve ulaşılabilir olduğu için kuru, sulu, pastel boyalarla çalışıyorlar. Oyun hamuru kullanıyorlar. Kâğıt katlama, kesme yoluyla ürünler elde ediyorlar. Dokular elde etmek için kuru yaprak, şeker, pul, boncuk, kumaş, baklagiller, ip gibi nesnelere kullanıyorlar. Kendi müzik aletini tasarlama, ritme veya okuduğu metne göre olay örgüsünü canlandırma gibi farklı disiplinlerle de alışveriş yapılıyor. Şiir, resim yarışmaları oluyor...Çocuk diyelim ki resim yapmayı sevmiyor ama elindeki boyayı duvara sürmeye seviyor o zaman o kâğıdı duvara yapıştırıp çocuğun parmak boyası yapmasını sağlarsın. Ya da diyelim ki müziklerden o şarkıyı sevmeyi sevmedi ama illaki sevdiği bir şarkı var ve dans etmeyi seviyor o zaman ayağa kalkıp dans edeceksin. Yani çocuğu bir yerden yakalayacaksın. Yani bizim amacımız o. (ÖĞR1)

Ben 1. sınıf öğretmeniyim ve çok fazla yazma çalışması yapıyoruz, boyama çalışması yapıyoruz. Ve bunları yaparken biz mutlaka her ders arka fonda bir opera çalar, bir klasik müzik çalar. Her hafta bizim bir ressamın hayatı konu olur derslerimizde. Picasso'nun hayatı varsa A sesini öğretirken işte Picasso tarzında bir resim, A sesi geçen bir resim çizer gibi bir etkinlik olur. Tiyatro etkinlikleri yaptırmaya çalışıyoruz. Ben bu anlamda bilsinler istiyorum, sevsinler istiyorum ve bunun çok fazla artısını görüyorum. (ÖĞR3)

Kâğıt katlama, origami sanatı yapıyoruz mesela. Keman çalan bir öğrencim vardı, sınıfta minik bir konser vermesini istedik. Zaman zaman dersten sıkıldıkları anda müzik açıp dans etmelerini sağlıyoruz. Bir durum verip o durumu vücutlarıyla canlandırmalarını isterim. Örneğin karanlık bir odada elektrik düğmesini arayan birini nasıl canlandırırın? küçük durumlar verip sınıfta canlandırmalarını isterim bazen. Öğrenciler çok eğleniyorlar. Dersin

10 dakikasını buna ayırdığımız zaman kendilerini buluyorlar. Kendilerini keşfediyorlar. “” aa arkadaşım bunu böyle yaptı, ben olsaydım şöyle yapardım” gibi farklı düşüncelere yöneliyorlar. Kendilerini karşılaştırıyorlar. (ÖĞR4)

Yaptığımız derslerim şeması, planı programı belli ama ben o derslerde şu çalışmayı yapıyoruz, bununla ilgili bir şey yapacağız tasarlayacağız demek yerine onların düşüncelerini harekete geçirerek etkinlikler yapmayı tercih ediyorum. Bu çok daha farklı çeşitli ürünlerin ortaya çıkmasını sağlıyordu. Belki müfredata uygun olmuyordu ama çocukların daha yaratıcı şeyler çıkarmasını sağlıyordu... Görsel sanatlar dersinde mesela çocuklar evlerindeki atık malzemeleri toplamışlardı. Dergi, gazete yaprak, taşlar toplayıp geri dönüşüm çalışması diyebiliriz. Karma karışık nesnelere güzel şeyler çıkmıştı. Bir öğrencinin kağıdında 10-15 çeşit malzeme vardı ama estetik görünüyordu. (ÖĞR5)

Mesela hayat bilgisi dersinde konuları genelde drama haline getiriyoruz veya mesela geçen gün sağlıklı beslenmeyle ilgili bir afiş tasarımı yaptık. Müzik dersinde ritim çalışmaları yapıyoruz. 23 Nisan için dans koreografi çalışmaya başladık. Bu şekilde şeyler yapıyoruz. 23 Nisan'da atık malzemelerden kıyafetler tasarlayıp defile yapmıştık. Onu çok beğenmişlerdi...Yaptığı çalışmayı arkadaşları arasında övüyoruz. Bak burayı güzel düşünmüşsün, bu çizgin iyi olmuş diye. Çocuklar zaten övgüye çok bayılıyorlar, övüldüğü zaman aynı çalışmayı yüz kere yapabilir yani. Mesela boyama yapmayı sevmeyen bir çocuk vardı, boyama yaparken onun sevdiği bir müziği açarsam yapabiliyordu...mesela takı tasarımı yapan bir çocuk vardı, köyde oldukları için farklı taşlar veya boncuklar bulamıyordu. Resimleri gösterip seçip sipariş edebiliyorduk. ...malzemeleri temin edip ortaya bir şeyler çıkarmasını sağlıyoruz. (ÖĞR6)

Drama çok yapıyoruz. Drama ile resmi sevdirmeye çalıştık. “mış gibi” bir hikaye vardı... resim yaparken mış gibi öyleymiş gibi düşünürseniz, birebir aynısı değil, benzeri olur, yorum katabilirsiniz dediğimde şuanda benim

sınıfım hepsi resmi kötü ya da iyi herkes resme katılıyor ve severek katılıyor. Yapamadığında üzülüyor. Matematikte dramayı kullanıyor, sayıları konuşturuyoruz. Müziği kullanıyoruz. Derslerimizde müziği katıyorum. Notaları öğretmeye çalışıyorum. Ritim çalışmaya çalışıyoruz. Aletlerimiz yok herkes farklı sesler çıkararak ritim çalışmaları yapmaya çalışıyoruz...Müziğe yeteneği olan çocuğa sınıf içerisinde şarkı söylettiriyorum, sesinin farkına varsın diye. Yarışmalar düzenlemiştik. O Ses Türkiye versiyonu yapmıştık. Bildiğimiz öğrenciler dışında yetenekli başka öğrencileri de keşfettik. (ÖĞR7)

Sınıfta dersleri eğlenceli hale getirmek önemli. Bir matematik dersinde de ya da Türkçe dersinde sanatı kullanıyoruz. Mesela matematik dersinde konuyla ilgili bir şarkı dinlettiğim oldu ritmik sayımlarla ilgili. Hayat bilgisinde de var olmayan bir ürünü ortaya koymayla ilgili çalışmalar yaptırmıştım. Günlük yaşamımızı kolaylaştıran alet tasarımlarını istedim mesela. Resim mesela çok kullanılan bir şey özellikle 1. Ve 2. Sınıfta. Seviyorlar da çünkü. Genelde sanatsal etkinlikleri çocuklar seviyorlar ve ilgili oluyorlar. Sanat Alanındaki kişileri tanıtmayı seviyorum ya da bir etkinlik olduğunda sınıfa getirip onu konuşmayı seviyorum. Mesela bir tiyatro etkinliği olduğunda onu duyurmayı seviyorum. Bu konulardan uzaklaşmalarını sağlamaya çalışıyorum. Resim yorumlatmak mesela ilgilerini çekiyor. Hiç görmedikleri bir resmi yorumlayabiliyorlar kendi duygularına göre...Dramayı hayal bilgisi dersi ve matematik derslerinde kullanıyorum. Dansı da kullanıyorum, ders aralarında bir müzik açtığım zaman direkt dans etmeye başlıyorlar. Eğlenceli müzikler açtığım zaman hiç derse katılmayan öğrencilerin bile kalkıp hareketler yaptığını görüyorum. (ÖĞR8)

Şu an ince motorlarının gelişmesi için destekleyici amaçlı çalışmalar yaptırıyoruz. Mesela boyama çalışmaları yaptırıyoruz. Romero Britto boyama sayfalarını boyatıyorum ben çocuklara. Hem çocukların sanatsal yönleri gelişsin hem de üç boyutlu bakabilsinler diye. Çeşitli baskılar, kolaj çalışmaları yapıyoruz. Minik iplerle dokuma gibi etkinlikler yapıyoruz. Müzik alanında etkinlikler yapıyoruz, koro gibi. Özel okulda çalışırken bilindik masalların tiyatro uyarlamasını yaptık. Örneğin kırmızı başlıklı kıızı

yapmıştık. Drama çalışmaları yaptık. Ders işlerken de aynı şekilde sanatı kullanıyoruz. Aslında sanat derslerle de bağlantılı tamamen kullanırsan daha etkili oluyor çocukların öğrenmesi için. Hem eğlenceli hem de kalıcı etkili öğrenmeyi sağlıyor. (ÖĞR9)

Bizim küçük parmak kuklaların oynatılabileceği bir alanımız var. Tiyatro alanımız var. Burada yeri geliyor parmak kuklalarını oynatıyorlar, yeri geliyor bir haftalık haberleri öğrenciler sunuyor. Köyle ilgili, okulla ilgili haberleri sunuyor. Öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alarak diyorum ki şu haberlere bakın, şu çizgi filmi izleyin. Mesela Varol Yaşaroğlu'nun Tüyap'ta imza günü vardı. Cumartesi günü olmasına rağmen okulda çocuklarla buluşup telefonda görüşme yaptık. Öğretmenin kendisiyle alakalı ben balfolk çok seviyorum. Avrupa ülkelerindeki yerel dansların oynandığı öğretildiği dansların ismi. Biz sınıfta bunları oynuyoruz...Mesela müzik, gerçekten çocukların hepsi sesim güzel çirkin ayrımı yapmaksızın herkes şarkı söyleyebiliyor. Ama oradan bir öğrenci de diyor ki ben göster kendini yarışması yaptığımızda şu dansı yapınca daha iyi hissediyorum. Sınıfta dans, müzik, tiyatro, resim hepsiyle ilgili çalışmalar yapmaya gerçekten çalışıyoruz. Hepsi sanatı seviyor ve hepsi farklı alanlarda kendilerini biliyorlar. Örnek veriyorum en son shapeluaz oynamıştık. Herkes o kadar hakim olaya oynayabilenler oynamayanlara öğretiyor...Biz her ses öğretiminde şarkılar söylüyoruz, tiyatrolar oynuyoruz, danslar ediyoruz, resimler yapıyoruz sanatın her alanını kullanmaya çalışıyorum aslında derste. O gün öğrendiğimiz harfle ilgili günün sonunda hepimiz aynı şarkıyı öğreniyoruz. (ÖĞR10)

Buradaki elimizde olan şartlar doğrultusunda çocuklara kitaplarında bulunan şarkıları öğretmeye ve söyletmeye çalıştım...Ben yine de öğrencilerimin kendilerini iyi hissetmesi için onların yaptığı resimlerden bir sergi yapmalarını sağladım... Resim yapmayı sevmeyen öğrencilerim de oldu ama benimle birlikte yaptıklarında mutlu olduklarını gördüm. Bunun sebebi küçük oldukları için kasları gelişmemiş oluyor, boyama onlar için yorucu ve

uzun bir iş gibi geliyor. Fakat birlikte yapınca bu durumu çözmüş olduk. (ÖĞR11)

Çoğu zaman müzik açarım, ben de çocuklarla birlikte bir şeyler karalarım. Daha keyifli çalışmalarını için onların sevdiği müzikleri açmaya özen gösteririm. Yaptıkları resimleri sınıfla paylaşıyorum, arkadaşının hayali buymuş vs. gibi resimleri hakkında konuşuyoruz. Resimlerini panoya asıyorum. (ÖĞR12)

... standart olarak boyama tekniği öğretebiliyoruz...Bu dersleri sevmeyen öğrencilerimi sevdiği kahramanları ya da resimleri yaptırarak katılımını sağlıyorum. İkili çalışma yaparak da keyif almasını sağlıyorum. (ÖĞR13)

Doğrudan alıntılarda da görüldüğü gibi öğretmenler, sanat alanlarındaki derslerde daha çok geleneksel etkinlikleri tercih etmektedir. Farklı etkinlikler öğrencilerin bakış açılarını ve yaratıcılıklarını gelişmesine katkı sağlayabilir.

4.5. SINIF ÖĞRETMENLERİNE GÖRE SANATSAL LİDERLİK DAVRANIŞLARI SERGİLEMENİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Sınıf öğretmenlerine yöneltilen beşinci soru, “Sanatsal liderlik davranışları sergilemenizin önünde engeller var mıdır? Varsa nelerdir?” sorusudur. Böylece sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik davranışlarını sergilemelerinin önünde hangi engeller olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu soruya ilişkin, öğretmenlerin verdikleri cevaplar tema ve alt-temalar bağlamında aşağıdaki şekilde özetlenmiştir.

Araştırma bulguları incelendiğinde sanatsal liderlik becerisi göstermenin önündeki engellere ilişkin; velilerle ilgili engeller, yönetimle ilgili engeller, milli eğitim sistemi ile ilgili engeller, öğretmenler ilgili engeller, okulun fiziki donanımı ile ilgili engeller, öğretmen eğitimi ile ilgili engeller, öğrencilerle ilgili engeller ve okulun konumu olmak üzere sekiz alt temada sanatsal liderliğin önündeki engeller ortaya çıkmıştır. Sınıf öğretmenlerinin belirttikleri görüşler doğrultusunda oluşturulan alt temalara ait verilerin dökümü Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6. Sınıf Öğretmenlerine Göre Sanatsal Liderlik Davranışı Sergilemenin Önündeki Engellere İlişkin Tema, Alt Tema ve Kodlar

Ana Tema	Alt Temalar	Kodlar	Betimlemeler
Sanatsal liderin önündeki engeller	Velilerle ilgili engeller	Toplumun ve ailenin sanata olumsuz bakış açısı	Ö1, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö11, Ö12
		Ailenin sanatla ilgili bilinçsizliği	Ö7, Ö9
		Ailenin akademik başarıyı öncelemeşi	Ö1, Ö7, Ö11, Ö12, Ö13
	Yönetimle ilgili engeller	Ailenin maddi olanaksızlıkları	Ö4, Ö5, Ö7, Ö9, Ö11, Ö13
		Okul yöneticilerinin sanata olumsuz bakış açısı	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12
		Okulun akademik başarı beklentisi	Ö2, Ö3, Ö5, Ö12
	Milli Eğitim Sistemi ile ilgili engeller	Sanatla ilgili hizmet içi eğitimin yetersizliği	Ö10
		Milli Eğitimin sanatsal faaliyetleri desteklememesi	Ö9, Ö10
		Sanata yönelik ders saatlerinin yetersizliği	Ö9, Ö11
		Akademik derslerin yoğunluğu	Ö2, Ö3
	Öğretmenle ilgili engeller	Öğretmenlerin sanatla ilgili bilinçsizliği	Ö1, Ö13
		Öğretmenlerin sanata ilgisizliği	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6
	Okulun Fiziki donanımı ilgili engeller	Öğretmenin sanat konusundaki özgüveninin yetersizliği	Ö8
		Araç-gereç yetersizliği	Ö1, Ö2, Ö4, Ö6, Ö7, Ö11, Ö13
	Öğretmen eğitimi ile ilgili engeller	Okulun fiziki şartlarının yetersizliği	Ö1, Ö3, Ö7, Ö8, Ö13
		Lisans eğitimindeki sanat derslerin yetersizliği	Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö13
		Lisans derslerinin kuramsal işlenmesi/Uygulama eksikliği	Ö7, Ö8, Ö10, Ö11
	Öğrencilerle ilgili engeller	Öğrencinin sanata ilgisizliği	Ö9, Ö12, Ö13
	Okulun konumu ile ilgili engeller	Okulun merkeze uzaklığı	Ö4, Ö7, Ö11, Ö13
		Okul çevresinde sanatla ilgili kursların olmayışı	Ö7

Tablo 6’da sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderliğinin önündeki engeller ana temasına ait alt temalara ve bu alt temalara ait kodlara yer verilmiştir. Öğretmenler bu ana temaya yönelik değerlendirmelerini yaparlarken sanatsal liderlik becerilerini sergilemelerinin önünde en çok karşılaştıkları engellere vurgu yapmışlardır. Sınıf öğretmenlerinin, sanatsal liderliğin önündeki engellere ilişkin en fazla vurguladıkları konu velilerle ilgili engellerdir. Öğretmenler tarafından sıkça vurgulanan bu durumlar velilerle ilgili engeller alt teması altında toplanmıştır. Bu alt temanın içeriğinde toplumun ve ailenin sanata olumsuz bakış açısı, ailenin sanatla ilgili bilinçsizliği, ailenin akademik başarıyı öncelemesi ve ailenin maddi olanaksızlıkları kodlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin bu konudaki ifadelerinden örnekler aşağıda yer almaktadır:

Öncelikle algı olarak biz sanata çok uzağız. Türkçemiz, matematiğimiz iyi olsun, çocuk hızlı okusun, soruları, testleri iyi çözsün. Yani bunlar iyi olsun bizim için yeterli ama aslında çok yanlış. Kendimizi tuzağa düşürüyoruz. Öncelikle bu algıyı yıkmak gerekiyor... Yani bu yüzden öncelikle beden eğitimi dersine çıkmak yerine matematik yapan zihniyeti yok etmek lazım. Resim dersi yerine işlenen o toplama çıkarmayı biraz geri plana itmek lazım. Çünkü 1. sınıftan üniversite sınavına kadar o işlemi tekrar tekrar görüyoruz ama oradaki yaratıcılığımızı ilerleyen yaşlarda bulamıyoruz. O yüzden çocuğu öncelikle sanata, müziğe, resme, heykelle bir buluşturmak gerekiyor. (ÖĞR1)

...Bir de ailede de eğer bu benimsenmişse, bir baba picassonun tablosuna baktığında bu ne ya bu ne çizmiş demiyorsa zaten o çocuk çok rahat sanatla iç içe gelebiliyor. (ÖĞR3)

Bence bunun en önemli sebebi çevre. Bizim kendi toplumumuz. Çünkü bizim bütün velilerimiz, çocuğunun matematiği çok iyi yapabilmesini, Türkçe dersinin, sosyal bilgiler dersinin çok iyi olmasını istiyor ama hiçbir velimiz çocuğum çok güzel resim yapsın, güzel sanatlar fakültesinde okusun, ünlü bir ressam olsun, ünlü bir fotoğrafçı olsun demiyor. Bence en önemli etken çevre ve velilerimiz diyebilirim... Okul devlet okulu olduğu için okul da çok

ekonomik durumu olan çocukların eğitim gördüğü bir okul değildi açıkçası. Ailelerin ekonomik durumu da etkiliyor tabii ki. (ÖĞR5)

Ailenin bilinçsiz olması, yetersiz olması, toplumun bakış açısı. Resimle müzikle ilgilenirse bir yerlere gelemes, devlet kapısına yerleşsin, garanti işi olsun algısı olduğu için... Ailelerdeki matematik çalışsın, Türkçe bilsin resimle ne yapacak algısı var burada. Benim 20 sene önce karşılaştığım sorun burada hala devam ediyor. Hocam öğleden sonra göndermeyeyim müzik var ne olacak, beden var bir şey olmaz öyle algı hala devam ediyor. (ÖĞR7)

...devlet okulunda ekonomik durum çok değiştiği için velilerin bilinci de biraz daha az olduğu için çocuğu tek başımıza yönlendirmek zorunda kalıyoruz. Daha iyi eğitimler alması, daha iyi yerlere gelmesi mümkünken çocuk olduğu yerde sayabiliyor ya da yeteneği sönebiliyor. Ben bunu çok gözlemledim. Devlet okulunda aile çocuğun yeteneğiyle ilgilenip takip etmiyor... Mesela bir çocuğun müziğe yeteneği vardı ciddi anlamda. Ailesi hemen onu piyano dersleri aldirmaya başladı. Çocuk konserler veriyor şu anda. Dediğim gibi bu; aile, ekonomi bunlarla çok ilgili. (ÖĞR9)

Akademik derslerdeki öncelik ve hassasiyet daha fazla olduğu için ders saati ve derslerin önceliği Türkçe, matematik gibi derslerde oluyor. Bu da dersin işleyişinde biraz kısıtlamaya götürüyor. Ailelerin de bu tutumu çok önemli ve yönlendirici olabiliyor. Çünkü, aileler ilk olarak matematikteki işlem kabiliyeti veya Türkçedeki okuma kabiliyetini merak ediyorlar. Aileler için de öncelik akademik dersler oluyor. Bu algıyı kıramadığımız için toplumsal bir baskı oluşuyor. Bu algıyı kıramadığımız için bu alanda geri kalıyoruz... Aslında Türkiye sanat anlamında yeterli bir ülke olmadığı için de biraz okulların da bu konuda mustarip olduğunu düşünüyorum. Sanata bakış açımız ve refah seviyemiz yükseldiğinde bu derslere de önemin artacağını düşünüyorum. (ÖĞR11)

Bunun en büyük engelinin veli, anne-baba baskısı olduğunu düşünüyorum. Meslekleri ve eğitim düzeyleri ne olursa olsun çocuklarının teorik dersler değil de sanatsal derslere çok vakit ayırmasını istemiyorlar. (ÖĞR12)

Maddi olanaklar biraz düşük olduğu için genellikle elde olan imkanlarla ders işliyoruz. Mesela bir tuval aldırAMYORDUK. (ÖĞR4)

Sınıf öğretmenlerinin, sanatsal liderliğin önündeki engeller olarak vurguladıkları ikinci konu ise, yönetimle ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde okul yöneticilerinin sanata olumsuz bakış açısı ve okulun akademik başarı beklentisi kodlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin bu konudaki ifadelerinden örnekler aşağıda yer almaktadır:

... okul yöneticisi gelmişti ziyarete, hocamızın arkadaşı olarak. Bize yaptığı şeylerden bahsetti. Mesela kendini resim yapmaya yetenekli bulmayan öğretmenler, resim dersi yerine matematik yapıyor. Ben de onu zorlamıyorum demişti. Bu bana inanılmaz gelmişti. O gün bile o kadar acı verici bir tabloydu ki. (ÖĞR1)

4. sınıfta resmi sınavlar da başladı. Birçok ek dersler de var onların sorumluluğu da var üzerimde. Yoksa ben de isterim ki çocukları sanata yönlendirecek, bir bakış açısı kazandıracak bir şeyler yapabileyim ama yok yani. Bir de okulun bize dayattığı kitaplar var ve bunlar bitecek diye bekleniyor. (ÖĞR2)

...akademik başarıya önem veren bir okuldaysa diğer dersler üzerine düşülüyor olabilir...Okul müdürlerinin de vizyonu, kendilerinin sanata değer verdiği çok önemli. Kendisi sevmiyor olabilir ama öğretmenin ders içeriğine karışmıyor olması gerekir. (ÖĞR3)

Bazen okulun da etkisi olabiliyor çünkü okul direkt akademik başarı istiyor. Çocuk matematikte şu kadar net yapıp şöyle bir Anadolu lisesine gitsin veya

çok ünlü bir ortaokula gitsin yani okulun da okul yönetiminin de çok etkisi olabiliyor. (ÖĞR5)

Yönetimle ilgili izin verip vermemeye ilgili bir problem olabilir. Her yönetim desteklemiyor mesela tiyatroya gidilecek veya konsere gidilecekse izin vermeyebiliyorlar. Veya okulun ortamlarını kullanmaya izin verilmeyebilir. (ÖĞR8)

Dürüst olmak gerekirse idare ya da okul ya da milli eğitim de bu konuda çok destek olmuyor. Oluyormuş gibi yaparlar belki ama tam anlamıyla her çocuğa yönelik çalışmalar yok. Sınav sistemi olduğu için ülkede sınav sistemine yönelik çalışmalar oluyor. Sanat geride kalabiliyor. (ÖĞR9)

Gerek şartların gerek okul yönetiminin gerek aile baskısının olmasından dolayı bu derslere çok fazla önem gösterilemiyor. (ÖĞR12)

Sınıf öğretmenlerinin, sanatsal liderliğin önündeki engeller olarak vurguladıkları üçüncü konu ise, Milli Eğitim sistemi ile ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde sanatla ilgili hizmet içi eğitimin yetersizliği, Milli Eğitimin sanatsal faaliyetleri desteklememesi, Sanata yönelik ders saatlerinin yetersizliği ve akademik derslerin yoğunluğu kodlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin bu konudaki ifadelerinden örnekler aşağıda yer almaktadır:

Ben zaten matematiği, Türkçeyi zor yetiştiriyorum... kafama göre etkinlik yaptırarak vaktim bile yok. (ÖĞR2)

Ders yoğunluğu da olabilir. Çok daha akademik başarıya önem veren bir okuldaysa diğer dersler üzerine düşülüyor olabilir. (ÖĞR3)

Şu an müze eğitimi diye bir hizmet içi eğitim alıyoruz. Üniversitedeki hocamız çok daha güzel şeyler anlatıyordu. (ÖĞR10)

Milli Eğitim in sanata kesinlikle 6nem verdiğini d6ş6nm6yorum. İlkokuldan g6nderirken ortaokulda bekledikleri tek Şey Şu: toplama, 6ıkarma, 6arpma, b6lmeyi tam yapsın 66nk6 zaten bu 6ocuk k6yden geliyor. K6yden geldiği i6in zaten negatif bakıyorlar. Onlar k6y6n avantajını kullanmak yerine okuma yazmayı bilsin, okuduğunu anlasın g6nderin gelsin. Ben 6đleden sonraki derslerde y6netmelikte bulunan serbest etkinlikler, beden eğitimi ve oyun bunların hepsini yapıyorum. Ama onların bakış a6ısı sadece okuduğunu anlasın, toplama 6ıkarma yapsın...Sanatı hedef kısmına koymuyorlar bile. Ne gerek var diye bakılıyor, yapılan 6alıŐmalar takdir de edilmiyor. Yapılacak 6alıŐmalara engel oluyorlar. Mesela seyyar tiyatroya g6t6recektim il6eye izin verilmedi. (6đR10)

Okulda verilen ders saati de yeterli değil. (6đR9)

En b6y6k engel sanat derslerine ayrılan ders saatlerinin az olması. 6ok kısıtlı vakit olduğu i6in boyama iŐini biraz zil 6almadan bitirme olarak yaptırıyoruz. (6đR11)

Sınıf 6đretmenlerinin, sanatsal liderliğin 6n6ndeki engeller olarak vurguladıkları d6rd6nc6 konu, 6đretmenle ilgili engellerdir. Bu alt temanın i6eriğinde 6đretmenlerin sanatla ilgili bilin6sizliği, 6đretmenlerin sanata ilgisizliği ve 6đretmenlerin sanat konusundaki 6zg6veninin yetersizliği kodlarının ortaya 6ıktığı g6r6lmektedir. Sınıf 6đretmenlerinin bu konudaki ifadelerinden 6rnekler aşağıda yer almaktadır:

Sırf 6đretmeni resim yapmayı sevmiyor, resim yapmak istemiyor diye 6ocuklar da resim yapamıyor ve o sınıftaki ressamlar bitti Őimdi... 6đretmenleri bilin6lendirmek gerekiyor. (6đR1)

Bir de sanatsal liderlik dediğim gibi 6đretmenlerin bu konuda da bir ilgisi bir yeteneği eğilimi olmalı ki 6đrenciye de bunu yansıtılsın. Kendisi eğer ilgi duymuyorsa boşa zaman kaybı olduğunu d6Ő6n6yorsa 6ok da 6zerinde

durmaz diye düşünüyorum. Resim dersi yerine matematik yapabilir yani böyle bir şey de olduğunu düşünüyorum. (ÖĞR2)

Çoğu öğretmen zaman bulamadığını iddia ederek bunları göz ardı ediyor. Uğraşmak istemiyor. Öğretmene iş yükü olarak geliyor. Kendisi benimsemediği için bence sınıf öğretmenlerinin sanatla ilişkileri o kadar zayıf ki kendisinin ilişkisi bu kadar zayıfken öğrencilere aktarmalarını bekleyemiyorum. Sınıf öğretmenlerini çok fazla sanatla ilgisi olmayışı da bir engel. (ÖĞR3)

Kişinin de ilgisine bağlı. Benim resme yeteneğim yok belki ama müziğe karşı yeteneğim var. Müzik alanında belki o çocuğu çok daha fazla geliştirirken kendimi resim alanında yetersiz hissettiğim zamanlar oluyor o noktada bunu engel olarak görüyorum. (ÖĞR4)

...bizim zaten sanatla ilgili bağlarımız ilkokulda zedelenmeye başlıyor ve kişinin kendi ilgisi yoksa giderek de bağları kopuyor. (ÖĞR5)

Bazen bir öğretmen bu konuda yetersiz kalabiliyor ya da akademik derslerin önemi sanatsal dersleri arkada bırakabiliyor. (ÖĞR13)

Yaratıcılık konusunda sorunum yok ama cesaret kısmında eksikim var. Belli bir alana kadar bunu sunabiliyorum. (ÖĞR8)

Sınıf öğretmenlerinin, sanatsal liderliğin önündeki engeller olarak vurguladıkları beşinci konu, okulun fiziki donanımı ile ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde araç- gereç yetersizliği ve okulun fiziki şartlarının yetersizliği kodlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin bu konudaki ifadelerinden örnekler aşağıda yer almaktadır:

...şu sorunumuz var; gerçekten kaynaklarımız çok yetersiz. Bizim okullarımızda laboratuvar olarak açılan sınıflar depo olarak kullanılıyor. Malzemelerimiz yetersiz hiçbir şeyimiz yok. Acınası durumdayız ama biz de

elimizden geldiğince bu bilince sahip olanlar; ortak kullanımlık boya koyabilir, oyun hamuru koyabilir. Hiçbir şeyin yoksa toprak kullanabilirsin yeter ki o algı oluşsun. (ÖĞR1)

...devlet okulunda malzeme denilen bir şey yoktu. Çocuklardan her şeyi istemek zorundaydık. Zaten durumu kötü olan bir mahalleydi. Çocuklar bırak karton alıp gelmeyi, okula zor geliyorlardı. O konuda hiçbir şekilde hayalimdeki şeyi yapamıyordum asla... en büyük engel sanırım malzeme. (ÖĞR2)

Birincisi okulun fiziki imkanları yani resim atölyesi yoksa, müzik atölyesi yoksa öğretmen için zorlayıcı olabilir. Okul bu anlamda daha gelişmişse okulun her sınıfı sanatla iç içe olmaya yatkınsa çok daha rahat uygulanabilir alanlar çıkıyor öğretmenler için. (ÖĞR3)

Mesela bir tuval aldırılmıyorduk. Mesela gazete ve tutkalla heykel yapmaya çalışıyorduk. Daha fazla imkân olsaydı daha farklı olabilirdi. (ÖĞR4)

Okul yönetimi malzemeler konusunda bize destek sağlamıyor. Basit malzemeleri kendimiz temin edebiliyoruz. Boya, defter gibi flüt, melodika kolay temin edebiliyor. Mesela taş boyama için akrilik boya gibi onların temini birazcık zor olabiliyor. Genel olarak aileler de hocam çok da resimler ilgilenmese, boş zamanlarda yapsa gibi malzeme konusunda çok desteklemezler yani. (ÖĞR6)

Ayrı bir atölyemiz yok. Okuma köşemiz var o okuma köşesinde resim de yapabiliyoruz. Minderlerimizi alıp doğada resim yapmayı çok seviyoruz. Çocuklar için çok eğlenceli oluyor. Kışın da karın üstünde suluboya yapmıştık mesela. Atölyemiz olmadığından farklı etkinlikler yapmaya çalışıyorum. Öğrencilerin ailesi bir kere boya alıyor ama ikincisi olmuyor. Gerekli olmadığını düşündükleri için. (ÖĞR7)

Farklı etkinlikler yaptırmak istiyoruz fakat şartlar buna müsaade etmiyor. Her çocuğumuzdan aynı malzemeyi isteyemiyoruz. (ÖĞR13)

Sınıf öğretmenlerinin, sanatsal liderliğin önündeki engeller olarak vurguladıkları altıncı konu, öğretmen eğitimi ile ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde lisans eğitimindeki sanat derslerinin yetersizliği ve lisans derslerinin kuramsal işlenmesi / uygulama eksikliği kodlarının ortaya çıktığı görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin bu konudaki ifadelerinden örnekler aşağıda yer almaktadır:

Benim ilkokulda ve lisede aldığım resim derslerinin içeriği üniversitedekinden çok daha iyiydi. Biz sanat tarihi vs. görürken çok yüzeysel gördük. İlgisi olan zaten dersi ilgiyle dinledi ama temeli olmayan öğretmen adayları çok da ilgi duymayarak bir şekilde geçti o dersi. Bununla ilgili üniversitede daha uygulamalı dersler yaptırılabilir. Sadece slaytla Van Gogh'un falan tablolarına bakarak bir insanı resme ilgi duyuramazsın diye düşünüyorum. Bence biraz daha uygulamalı bir eğitim vererek öğretmenlerin de bu işten zevk alması ve kendilerinin de bir ilgi duyması sağlanabilir. (ÖĞR2)

Eğitim fakültesine herkesin puanla alınmasına çok karşı bir öğretmenim. Bence puan artı mülakat gibi bir sistem getirilebilse. Giren öğretmen adayının konuşması nelerle ilgilendiği incelenebilse. Belki sıfır sanat bilgisiyle gelmiştir ama üniversitede hocanın dokunuşu çok önemlidir. Ben eğitim fakültesine çocukların dilinden hiç anlamayan biri olarak girdim. Hocalarımın dokunuşuyla şu an öğretmenlik yapıyorum. Üniversitede aldığımız bu sanat dersi ne kadar etkili olursa öğretmen mezun olduğunda da donanımlı mezun olacak. Ama şu anda ben eğitim fakültelerinin sanatsal liderlik açısından öğretmenlerine çok fazla bir şey kazandırdığını düşünmüyorum. Çünkü hem öğretmenler çok kapalı bu anlamda istemiyorlar hem de eğitim fakültesi vizyon gereği çok da sanata önem veren bir fakülte değil bence. (ÖĞR3)

Resim konusunda üniversitede aldığımız dersler daha iyi olabilirdi. (ÖĞR4)

Dersler de yetersizdi ben de ekstra kendimi destekleyebilirdim. Müzik konusunda da öyle. Üniversitede bir tane bile müzik aleti çalmayı öğretmediler. Birkaç tane şarkıyla koro yapmıştık. (ÖĞR6)

Lisansta aldığım dersler yeterli değildi. Müzik dersinde ben çocuklara ortaokulda bildiğim flütle bir şeyler öğretebiliyorum. Çocuklara yönelik uygulamalar eksik...Masayla ritim tutuyoruz ellerimizle ritim tutuyoruz. Buna yönelik bir şeyler öğrenseydik teoriden çok uygulama yapılabilirdi. (ÖĞR7)

...kafamda oturmuş bir şey yok şu an, o derslerde şunu mu gördük bunu mu gördük yer etmedi. Kitap üzerinden işliyorduk teoride kaldı. Uygulamayla ilgili bir şey yaptığımızı hatırlayamıyorum. Bizim de bu becerilerimizin gelişmiş olması gerekiyor ki biz de çocuklara yardımcı olabilelim. (ÖĞR8)

Lisans eğitiminde okurken aldığımız dersler yeterli değildi. Çünkü değişen şeyler çok fazla var. Orda bizi tam yönlendirdiklerini düşünmüyorum. Yani patates baskısı yapmakla bunun çok da ilerleyebileceğini düşünmüyorum. Uygulamaya yönelik boyamalar, ip baskıları, dramalar yapıldı ama unutuluyor ya da çok uygulanmıyor. (ÖĞR9)

...hocamız tek bir alana yönelik işlemişti. Özellikle müze konusu işlenmişti ki hepimize müze gezdirip rehber kartı hazırlatmıştı. Resimle ilgili de tablo yorumlatıyordu. Pek kalıcı değildi. Müzik dersi de idare ederdi. Derse daha nitelikli insanların girmesini isterdim...Üniversitede müzik ve resim dersleri öğretimi şeklinde geçmeli. Teori de kalıyor. (ÖĞR10)

Bu konuda daha önce bir eğitimim olmadığı için bu derslerdeki şeyler bana mucizevi geliyordu. Bunlar bana olağanüstü dersler gibi geliyordu. Çok yeterli bir ders aldığımı düşünmüyorum. Dersleri teorik olarak gördük uygulama yapma gibi bir imkânımız olmadı. Benim için dolu dolu geçen derslerdi fakat uygulama olmadığı için teorikte kaldı. Ders işleyişinde teorikte gördüğümüz şeyler yetersiz kaldı biraz daha spontane gelişen ders oldu. (ÖĞR11)

Sanat eğitimiyle ilgili lisans döneminde aldığım dersleri yeterli bulmuyorum. Çünkü hangi dersleri gördüğümü şu an hatırlayamıyorum demek ki bende bir iz bırakmamış. Ve ben bundan yeterli anlamda bilgi alamamışım. (ÖĞR13)

Sınıf öğretmenlerinin, sanatsal liderliğin önündeki engeller olarak vurguladıkları yedinci konu, öğrencilerle ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde öğrencinin sanata ilgisizliği kodunun yer aldığı görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin bu konudaki ifadelerinden örnekler aşağıda yer almaktadır:

Özel okuldayken böyle engeller daha azdı. Çünkü ekonomik durum, çocuğun kendine olan güveni, velinin ilgisi daha fazla olduğu için bu konuda yönlendirmeleri daha kolay yapabiliyoruz. (ÖĞR9)

Her öğrencimiz her alanda istekli ya da yetenekli olamıyor. Bu da hoşnut olmadıkları alanda onların katılımını zayıflatıyor. Bu öğrencilerimizi her alana çekmek için ortak bir noktada buluşmaya çalışıyoruz. Ortak bir karar alarak sırayla ilerliyoruz. Resim alanında eğer beğenmediği resmi olduğunda onları beğenilerimizi sunarak onlara destek olmaya çalışıyoruz. (ÖĞR12)

Biz farklı bir şey yaptırmak istesek de öğrencinin buna yaklaşımı ve bu konuda yeterince bilgili olmayışı da bizim isteğimizi kırabiliyor. (ÖĞR13)

Sınıf öğretmenlerinin, sanatsal liderliğin önündeki engeller olarak vurguladıkları sekizinci konu ise, okulun konumu ile ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde okulun merkeze uzaklığı ve okulun çevresinde sanatla ilgili kursların olmayışı kodlarının yer aldığı görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin bu konudaki ifadelerinden örnekler aşağıda yer almaktadır:

Sinemaya bile götürmek istediğimde okulun merkeze uzaklığından dolayı izin almanın zorluğundan sıkıntı yaşıyorduk. (ÖĞR4)

Tamamen buradaki şartlar, imkanların olmaması. Bulduğum ilçe küçük bir ilçe, öğrenciler köyde yaşıyor. Mesela tiyatroyu çok seviyorum ama konumum

bakımından imkanlar çok zor oluyor... Yine burada kendimi geliştiremiyorum çünkü kurs yok. Halk eğitime gidiyorum görsel sanatlar kursunda öğretmen yok, kurs açılmıyor. (ÖĞR7)

Okul yönetimi olarak ya da aile desteği olarak bu tür derslere materyal almak veya bu derslere ekstra ödenek oluşturmak zor oluyor. Kırsal alanda olduğumuz için de bu imkânımız daha da zorlaşıyor. (ÖĞR11)

Kırsal alanda olduğumuz için sanat konusunda maddi alanda olanak sağlayamıyoruz... Merkezi bir yerde olmadığımızdan malzemelere ulaşmakta zorlaşıyor. Bu sebepler de bize engel olabiliyor. (ÖĞR13)

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin bulgulardan elde edilen sonuç, tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Sınıf öğretmenleri sanatsal liderliği nasıl tanımlamaktadır?” sorusuna ilişkin bulguların analizinde, tüm katılımcıların problemi tartıştığı gözlenmiştir. İnceleme ve analizler doğrultusunda sanatsal liderliğin ne olduğuna ilişkin öğretmen görüşleri bazı ortak noktalarda sınıflandırılarak “sanatsal liderlik” kavramının tanımı yapılmıştır. Sınıf öğretmenleri sanatsal liderliği; bir kişiyi sanatsal alanda yönlendirebilen ve ona öncülük eden, sanat konusunda motive edip bunu tüm alanlarda hissettirebilen, kişilerin hayatını düzenleyen ve güzelleştiren, yaratıcılıklarını geliştirmelerine, sanatsal haz alabilecek seviyeye ulaşmalarına ve kendilerini bulabilmelerine rehber olan; estetik duygusuna sahip, mesleğinde sanatı kullanan, sanatı yorumlayabilen ve sanatsal etkinliklerle bir düşünceyi aktarabilen, kendini sanat alanında en iyi şekilde yetiştirmiş kişiler olarak tanımlamışlardır.

Bradt’e (2014), göre dünyanın en çok ihtiyaç duyduğu liderlik türleri arasında yer alan sanatsal liderler, bireylerin duygu ve düşüncelerini etkileyerek onlara ilham verirler. Bireylerin; gördüğü, duyduğu, dokunduğu, tattığı ve kokladığı şeyler hakkında yeni bakış açıları sunarak onlara yardımcı olurlar. Bu kişiler insanlara hükmetmekten çok algı değiştirmekle ve ilham vermekle ilgilenirler.

Öğretmenlerin ifadelerinden oluşturulan sanatsal liderlik tanımının alanyazında yer alan tanım ile örtüştüğü görülmektedir. Buradan hareketle sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik kavramının bilincinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Sınıf öğretmenlerine göre sanatsal liderin özellikleri nasıldır?” sorusuna ilişkin bulguların analizinde, tüm katılımcıların problemi tartıştığı gözlenmiştir. Sanatsal liderin özellikleri ana temasına ait elde edilen bulgular; genel liderlik yeterlilikleri ve sanatsal liderlik yeterlilikleri olarak iki alt tema başlığında sınıflandırılmıştır. Katılımcı sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderin özelliklerini betimlerken, en çok sanatsal liderlik yeterlikleri alt temasına ve ardından genel liderlik yeterlilikleri alt temasına vurgu yaptıkları gözlenmiştir. Bu alt temalardan sanatsal liderlik yeterlikleri alt teması olarak sınıflandırılan özelliklerden; katılımcıların en çok “sanata ilgili”, ardından sırasıyla “sanat konusunda bilgili”, “estetik duygusu gelişmiş”, “bir ürün ortaya koyabilen”, “sanat konusunda tecrübeli”, “sanatı kullanabilen” kodlarını ifade ettikleri görülmüştür. Genel liderlik özellikleri alt teması olarak sınıflandırılan özelliklerden; katılımcıların en çok “yaratıcılık”, ardından sırasıyla “yönlendirici”, “farklı düşünebilen”, “anlayışlı/hoşgörülü”, “çok yönlü düşünme becerisine sahip” ve “empati yapabilen” kodlarını ifade ettikleri ortaya çıkmıştır.

Bu çerçevede sınıf öğretmenlerinin sanat liderliğe yüklediği özelliklerin; sanatla ilgilenen ve bu konuda bilgili, estetik bakış açısına sahip, üreten, sanatı kullanabilen, yaratıcı, yönlendirici, farklı düşünebilen, anlayışlı, hoşgörülü, çok yönlü düşünme becerisine sahip ve empati yapabilen kişiler olduğunu düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin verdikleri cevaplarla; liderlik kavramının genel özellikleri ve beraberinde sanatsal bir liderin taşıması gereken özellikleri hakkında bilgi sahibi oldukları söylenebilir.

ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Sınıf öğretmenleri sanatsal liderlik etmede kendilerini yeterli buluyor mu?” sorusuna ilişkin bulguların analizinde tüm katılımcıların problemi tartıştığı gözlenmiştir. Elde edilen bulgulardan hareketle katılımcıların sanatsal liderlik etme konusundaki özyeterlikleri ile ilgili görüşlerine ilişkin; yeterli, kısmen yeterli ve yetersiz olmak üzere üç alt tema oluşmuştur. Katılımcılardan yedi öğretmen sanatsal liderlik etme yönünden kendini kısmen yeterli görürken beş öğretmen yetersiz ve bir öğretmen çevresindeki öğretmenlere göre kendisini yeterli olarak görmektedir.

Çalışma grubu ölçüt örneklem yöntemiyle sanata ilgi duyan öğretmenler tarafından oluşturulmasına rağmen öğretmenlerin çoğunluğu kendilerini kısmen yeterli ve yetersiz olarak görmektedir. Bu durum öğretmenlerin özyeterliğine olan inancıyla bağdaştırılabilir. Kişinin özyeterliğine olan inanç, başarı, değişim ve kendini geliştirmede önemli bir kişisel kaynaktır. Kişinin bilişsel, motivasyonel, duygusal ve karar verme süreçleri üzerinde rol oynar. Özyeterlik inancı, kişilerin iyimser veya kötümser, kendini geliştiren veya gelişimlerine ket vuran şekillerde düşüncelerini etkiler. Bu tür inançlar insanların hedeflerini ve isteklerini, zorluk ve sıkıntılar karşısındaki azimlerini, kendilerini ne kadar motive ettiklerini etkiler. Yeterlik inançları aynı zamanda insanların gelecek beklentilerini de şekillendirir (Bandura, 2006, s:4).

Sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik özyeterliklerine ilişkin yapılmış çalışmalar bulunmasa da araştırma bulgularıyla örtüşen; sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar eğitimine yönelik özyeterlik düzeyleri, müzik eğitimine yönelik özyeterlik düzeyleri ve derste drama kullanımına yönelik özyeterlik düzeyleri hakkında yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Bu araştırmaların sonuçlarının ortak noktası, sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi, müzik eğitimi dersi ve derste drama kullanımına yönelik özyeterlik düzeylerinin düşük olmasıdır. Katılımcıların ortak düşüncesi; alan bilgisindeki eksiklikleri nedeniyle özyeterliklerinin düşük olduğudur. Alan bilgisine sahip olan sınıf öğretmenlerinin özyeterlikleri doğru oranda

artmaktadır. (Kızılırmak, 2018; Dilmaç & İnanç, 2015; Demir, 2014; Bahar, 2011; Erdoğan, 2011).

YÖK'ün 2018 yılında güncellediği Sınıf Öğretmenliği Lisans Programı kapsamında sanat eğitimi ile ilgili verilen dersler incelendiğinde, 4 yıllık eğitim sürecinde zorunlu ders olarak; ilkokulda drama, müzik öğretimi, görsel sanatlar öğretimi olmak üzere sadece üç ders olduğu görülmektedir (20.05.2020: <https://www.yok.gov.tr>). Bu da sınıf öğretmenlerinin sanat eğitimi konusunda yetersiz olmasının ve beraberinde sanatsal liderlik yönünden de kendilerini yetersiz hissetmelerinin en büyük sebeplerinden biri olarak görülebilir. Ayrıca sanatsal liderlik etmede kendini yetersiz bulan sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin sanat alanındaki gelişimlerinde eksikliklere neden olacağı düşünülebilir.

DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Sınıf öğretmenleri sanatsal liderlik etme yönünde derslerde ne tür çalışmalar yapmaktadırlar?” sorusuna ilişkin bulguların analizinde tüm katılımcıların problemi tartıştığı gözlenmiştir. Elde edilen bulgulardan hareketle katılımcı öğretmenlerin sanatsal liderlik yönündeki ders içi çalışmaları; görsel sanatlar eğitimine yönelik, müzik eğitimine yönelik, sahne sanatları eğitimiyle ilgili yapılan çalışmalar ve diğer etkinlikler olarak dört başlık halinde sınıflandırılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin derslerde en sık kullandığı sanatsal faaliyetler incelendiğinde; görsel sanatlar eğitimine yönelik yapılan çalışmalar alt temasında; “boyama sayfalarıyla çalışmak”, “serbest resim çalışması yapmak”; müzik eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar alt temasında; “müzik açmak”, “şarkı öğretme/söyletme”; sahne sanatları ile ilgili yapılan çalışmalar alt temasında; “tiyatro çalışmaları yapmak”, “drama yapmak/yaptırmak”, “dans etmek/ettirmek” kodlarının ifade edildiği görülmüştür. Buradan hareketle derslerde kullanılan sanatsal çalışmaların daha çok geleneksel kapsam çerçevesinde olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin derslerde kullanacağı farklı sanat dallarına ait çeşitli sanat faaliyetleri öğrencilerin ufkunu geliştirebilir, çocukların farklı alanlardaki yeteneklerinin keşfedilmesinde yardımcı olabilir.

Görsel sanatlar dersiyle ilgili yapılan araştırmalarda en sık kullanılan etkinlik olarak boya ile yapılan etkinlikler karşımıza çıkmaktadır (Büyükyıldırım, 2018; Bahar, 2011; Kahraman, 2007). Öğretmenlerin; baskı teknikleri, mürekkep, lavi, guaj boya, vitray ve üç boyutlu çalışma teknikleri ile ilgili etkinlikleri tam bilmedikleri ve tercih etmedikleri görülmektedir (Kuruoğlu, 2010; Kahraman, 2007).

Topoğlu (2015) ve Küçüköncü (2007) çalışmalarında ilköğretim kurumlarında müzik dersine girecek sınıf öğretmenlerinin gereksinimlerini; müzik programın hedefleri doğrultusunda gerekli kuramsal bilgilere sahip olmak, müzik kültürüne sahip olmak, nota okuyup yazabilmek, çalgı çalmayı, çalgı öğretimini, sesini kullanmayı, ses eğitimini, toplu şarkı öğretim yöntemlerini ve bunları kullanabilmeyi bilmek şeklinde ortaya koymuşlardır. Araştırma sonuçlarıyla karşılaştırıldığında sınıf öğretmenlerinin bu gereksinimleri karşılayamadığı görülmüştür.

Erdoğan (2011), Türkçe dersinde drama kullanımıyla ilgili yaptığı araştırmasında; drama yönteminde birçok teknik olduğunu ancak sınıf öğretmenlerinin kısıtlı teknikleri kullanarak drama yöntemini tam olarak uygulayamadıklarını belirtmiştir.

Farklı sanat alanlarını içeren derslerde kullanılan etkinliklerle ilgili yapılmış çalışma bulgularının araştırma bulgularıyla paralellik gösterdiği görülmektedir.

BEŞİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmanın beşinci alt problemi olan “Sizce sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik davranışlarını sergilemesinin önünde engeller var mıdır? Varsa nelerdir?” sorusuna ilişkin bulguların analizinde tüm katılımcıların problemi tartıştığı gözlenmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde sanatsal liderlik davranışları sergilemenin önündeki engeller; velilerle ilgili engeller, yönetimle ilgili engeller, milli eğitim sistemi ile ilgili engeller, öğretmenler ilgili engeller, okulun fiziki donanımı ile ilgili engeller, öğretmen eğitimi ile ilgili engeller, öğrencilerle ilgili engeller ve okulun konumu olmak üzere sekiz alt temada toplanmıştır.

Sanatsal liderlik davranışları sergilemenin önündeki engellere yönelik literatürde çalışma bulunmamıştır fakat; öğretmen liderliği önündeki engeller, görsel sanatlar dersinde karşılaşılan engeller, müzik eğitiminde karşılaşılan engeller, derste drama kullanılmasının önündeki engeller ve sanat eğitiminde karşılaşılan engellere ilişkin bulunan bulguların sanatsal liderlik davranışlarıyla ilişkili olduğu göz önünde bulundurularak araştırma sonuçları değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen verilerin literatür sonuçlarıyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

Sanatsal Liderlik Davranışı Sergilemenin Önündeki Velilerle İlgili Engeller

Araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle; katılımcıların sanatsal liderlik davranışlarının sergilenmesine engel oluşturacak durumlara ilişkin görüşlerinde en fazla vurguladıkları konu velilerle ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde en çok “toplumun ve ailenin sanata olumsuz bakış açısı”, ardından sırasıyla, “ailenin maddi olanaksızlıkları”, “ailenin akademik başarıyı öncelemesi”, “ailenin sanatla ilgili bilinçsizliği” kodlarının ifade edildiği görülmüştür.

Avşar (2010), yaptığı araştırmada sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersinde yaşadığı sorunları; sosyo-ekonomik durumun yetersizliği sebebiyle derslerde yapılabilecek etkinliklerin çeşitliliğinin kısıtlanması, öğrencilerin gerçek hayatta görmediği ve deneyimlemediği konuları resimlemekte zorlanmaları şeklinde bulguları ortaya koymuştur.

Bahar (2011), görsel sanatlar öğretmenlerinin, görsel sanatlar dersinde karşılaştıkları engellerle ilgili; dersin önemsenmemesi, ailenin çocuğun etkinliklerini yapması, ailelerin ekonomik durumunun yetersiz olması sonuçlarına ulaşmıştır.

Göçmen’in (2014) araştırmasında, görsel sanatlar öğretmenlerinin karşılaştığı engelleri; sanatın anlaşılması, sanat eğitiminin önemi ve gerekliliğiyle ilgili bilinçsizlik, veliler, okulların bölgesel konumları ile bağlantılı sosyoekonomik

durum, öğrencilerin araç-gereç sağlamadaki maddi olanaksızlıkları, görsel sanatlar dersinin öğrencilerin ve toplumun sanat algısı içinde dinlenme, eğlence, boşluk doldurma ya da boş ders olarak kullanılma ve yarışma algısı olarak değerlendirilmesi, ailelerin ve öğrencilerin; Türkçe, Matematik gibi derslerin sınavlarında sorulan sorulara yönelik gösterdikleri ilgiyi görsel sanatlar dersine göstermedikleri şeklinde bulgular ortaya koymuştur. Ayrıca araştırmada çevrenin görsel sanatlar dersine olan negatif tutumlarının öğretmen motivasyonunu azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Konu ile benzerlik gösteren diğer araştırmalarda da benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmüştür (Bayraktar, 2019; Demir, 2014; Kuruoğlu, 2010; Kahraman, 2007).

Araştırma bulgularının birbiriyle paralellik gösterdiği ve sanatsal liderlik etmenin önündeki velilerle ilgili engeller kısmındaki araştırmanın bulgularla örtüştüğü görülmektedir.

Bu bağlamda çocukların sanat faaliyetlerinde sağladığı ilerlemelerin, okullarda bazı veliler tarafından boşa harcanan zaman olarak nitelendirilmesi ve sanatsal faaliyetlerin çocukların gelişiminde sağladığı faydaların fark edilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların sanatsal faaliyetlerle birlikte değişim ve gelişimlerinin daha yakından gözlemlenmesi bakımından, ailelerin de çocukların eğitim süreçlerine dahil olması ve sanatın en az akademik dersler kadar önemli olduğu konusunda bilinçlendirilmesi gerekir. Ebeveynleri tarafından desteklenen çocuklar için sürecin daha faydalı bir şekilde ilerleyeceği öngörülmektedir. Sanatsal faaliyetlerin aile desteğinin yanında, eğitimin tam anlamıyla sağlanabilmesi adına okulların materyal içeriği bakımından zengin olması önemlidir. Ailelerin maddi imkansızlıkları da bu materyal eksikliğinin giderilmesi konusunda yardımcı olamamaktadır. Her çocuğun eğitim alma hakkından yola çıkarak, sanat eğitiminin etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan malzemeler MEB tarafından okullara sağlanabilir.

Sanatsal Liderlik Davranışı Sergilemenin Önündeki Yönetimle İlgili Engeller

Araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle; katılımcıların sanatsal liderlik davranışlarının sergilenmesine engel oluşturacak durumlara ilişkin görüşlerinde vurguladıkları ikinci konu yönetimle ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde en çok “okul yöneticilerinin sanata olumsuz bakış açısı”, ardından sırasıyla, “okulun akademik başarı beklentisi” kodlarının ifade edildiği görülmüştür.

Can (2006), yaptığı araştırmada öğretmen liderliğinin önündeki engeller arasında, yönetim desteğinin yetersizliği sonucuna ulaşmış, öğretmenlerin okul yöneticilerinin kendilerini desteklemelerini ve motive etmelerini önemsediklerini, okul yöneticilerin sağladığı ortam ve imkanlar olmadan yapılan çalışmaların sadece sınıf içi etkinliklerle sınırlı kalacağını belirttiklerini ortaya koymuştur. Göçmen (2014) yaptığı araştırmada görsel sanatlar dersinin önündeki engeller arasında, okul yöneticilerin ders için gereken atölye ve araç-gereçlerin sağlanmasındaki kısıtlılıklar veya sağlayamaması, okul yöneticilerinin görsel sanatlar dersini belirli gün ve haftalara yönelik görsel çalışmalardan, diğer derslerin sınavlarının yapılacağı ve müfredat çalışmaları yapmak için bir boşluk olarak görmesi şeklinde ortaya koymuştur. Ayrıca öğretmenlerin, okul yönetiminin görsel sanatlar dersine olan negatif tutumlarının öğretmenlerin motivasyonunu olumsuz yönde etkilediğini düşündükleri sonucuna ulaşmıştır. Toplu (2019) yaptığı çalışmada okul yönetiminin sanat eğitiminin amaçlarına ulaşmasında etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Yapılan araştırma sonuçlarından elde edilen verilerin, sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik etmesinin önündeki yönetimle ilgili engeller kısmındaki araştırma bulgularıyla örtüştüğü söylenebilir.

Okul yöneticilerinin, sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik edebilmesinde önemli bir yeri vardır. Okul yöneticileri öğretmenlerle sürekli iletişim kurarak, yeni öğretim yöntem ve tekniklerini öğretmenlerle paylaşarak ve kullanılmasını özendirerek, farklı öğretim materyalleri ve ortamları sağlayarak öğretmenlere destek vermelidir (Özdemir & Sezgin, 2002). Ayrıca okul yöneticileri güçlü bir vizyona

sahip olmalı, okulda yürütülen sanatsal faaliyetlerin öneminin farkında olup öğretmenleri sanatsal faaliyetler konusunda teşvik etmeli ve sanatsal liderlik davranışları sergilemesi konusunda onlara destek olmalı, öğretmenlerle işbirliği yapmalıdır. Bu tür bir tutum, okulun hedeflerine ulaşmasında da yardımcı olabilir.

Sanatsal Liderlik Davranışı Sergilemenin Önündeki Milli Eğitim Sistemi ile İlgili Engeller

Araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle; katılımcıların sanatsal liderlik davranışlarının sergilenmesine engel oluşturacak durumlara ilişkin görüşlerinde vurguladıkları üçüncü konu Milli Eğitim sistemi ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde; “sanatla ilgili hizmet içi eğitimin yetersizliği”, “Milli Eğitimin sanatsal faaliyetleri desteklememesi”, “sanata yönelik ders saatlerinin yetersizliği” ve “akademik derslerin yoğunluğu” kodlarının ifade edildiği görülmüştür.

Topoğlu (2017), yaptığı çalışmasında sınıf öğretmenlerinin meslek hayatları boyunca müzik eğitimi ile ilgili yeni yöntem ve teknikler hakkında hizmet içi eğitim ve kurslara katılmasının gerekli olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Erdoğan (2011), dramanın Türkçe dersinde kullanılmasına ilişkin yaptığı çalışmada, dramanın etkili kullanımı ile ilgili hizmet içi eğitimin eksik olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bayraktar (2019) okul öncesi öğretmenleriyle yaptığı çalışmada, öğretmenlerin meslek hayatı sırasında sanat eğitimine ilişkin hizmet içi eğitimi gerekli düzeyde alamadığı, öğretmenlerin sanat eğitimi konusunda yetersiz, bildiklerini aktarma yönünden zayıf oldukları sonucuna ulaşmıştır.

Görsel sanatlar dersi ve müzik dersi ülkemizde ilköğretim düzeyinde haftada bir ders saati olmak üzere sınıf öğretmenlerinin sorumluluğunda yürütülmektedir. Görsel sanatlar dersi ile ilgili yapılan çalışmalar; görsel sanatlar ders saatinin, konuların kavranması ve istenilen etkinliklerin yapılabilmesi için yetersiz olduğunu göstermektedir (Özcan, 2017; Göçmen, 2014; Bahar, 2011; Kuruoğlu, 2010; Avşar, 2010; Kahraman, 2007). Erdoğan (2011) yaptığı bir çalışmada, yaratıcı drama yönteminin Türkçe derslerine uygulanmasında zaman probleminin yaşandığını ortaya koymuştur.

Can'ın (2006) öğretmen liderliğiyle ilgili yapmış olduğu araştırmada öğretmen liderliği önündeki engelleri; bürokratik engeller, zaman sınırlılığı, öğretmenin formal yükü ve sınav odaklı eğitim sistemi şeklinde ortaya koymuştur.

Yapılan araştırma sonuçlarından elde edilen verilerin sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik etmesinin önündeki Milli Eğitim sistemi ile ilgili engeller kısmındaki araştırma bulgularıyla örtüştüğü söylenebilir.

Türk Milli Eğitiminin temel amaçlarından biri de bireyleri ruh ve duyu bakımlarından dengeli, geniş bir dünya görüşüne sahip, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmektir. Bu amaçların gerçekleştirilebilmesinde sanat eğitiminin rolü büyüktür. Öğretmenlerin sanatsal liderlik becerilerini desteklemek adına; Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve program oluşturucuların sanatla ilgili hizmet içi eğitim ve kurslara ağırlık verilmesi, programda derse gereken ilginin ve sanat eğitimi ders saatlerinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmasının gerekli olduğu söylenebilir.

Sanatsal Liderlik Davranışı Sergilemenin Önündeki Öğretmenle İlgili Engeller

Araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle; katılımcıların sanatsal liderlik davranışlarının sergilenmesine engel oluşturacak durumlara ilişkin görüşlerinde vurguladıkları bir diğer konu öğretmenle ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde; “öğretmenlerin sanatla ilgili bilinçsizliği”, “öğretmenlerin sanata ilgisizliği” ve “öğretmenlerin sanat konusundaki özgüven eksikliği” kodlarının ifade edildiği görülmüştür.

Dilmaç & İnanç (2015) araştırmalarında sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi sırasında, öğrencilerin bilemeyecekleri sorular sormasından çekindiklerini ve görsel sanatlar dersini sıkıcı bulduklarını, görsel sanat dersiyle alakalı kaynakların ilgilerini çekmediği ve görsel sanatlar dersi saatinde başka ders işlemeyi tercih ettikleri sonuçlarına ulaşmışlardır.

Göğüş (2008) sınıf öğretmenlerinin müzik eğitimindeki etkililiğini araştırdığı çalışmada sınıf öğretmenlerinin müzik eğitimiyle ilgili yeterli birikime sahip olmadıklarını ortaya çıkarmıştır.

Can'ın (2006) araştırmasında öğretmen liderliğinin önündeki engellerden birisinin de öğretmenlerin meslek sevgisi ve heyecanında azalması olması şeklinde belirtmiştir.

Yapılan benzer araştırmalar da öğretmenlerin sanat eğitiminin bilincinde olmaması, program ve farklı teknikler hakkında yeterli bilgi sahibi olmaması ve kendi performanslarını geliştirmek adına girişimlerde bulunmadıklarını ortaya koymuştur (Bayraktar, 2019; Büyükyıldırım, 2018; Özcan,2017; Kocabaş,2000).

Literatürdeki verilerin sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik etmesinin önündeki öğretmenle ilgili engeller kısmındaki araştırma bulgularıyla örtüştüğü söylenebilir.

Günümüz çağdaş eğitim sistemi içerisinde, gelişen bilim ve teknoloji ile birlikte sanat eğitimi de hak ettiği yeri almalıdır. Sanat eğitiminin başlangıcı olan ilköğretim kurumlarında en önemli görev sınıf öğretmenlerine düşmektedir. Sanat eğitiminin temellerinin atıldığı bu dönemde sanat eğitimi derslerini yürütebilmek ve sanatsal liderlik edebilmek adına, sınıf öğretmenlerimizin sanata ilgili, sanat konusunda bilgi ve deneyim sahibi olmaları ayrıca önem taşımaktadır. Sanatsal lider olan sınıf öğretmenlerinin sahip olduğu benzersiz beceriler; onların mevcut potansiyelleri ortaya çıkarıp başkaları için faydalı olacak şekilde kullanmasını, karmaşık zorlukların üzerinden gelerek hedeflere ulaşmasını daha da kolaylaştıracaktır.

Sanatsal Liderlik Davranışı Sergilemenin Önündeki Okulun Fiziki Donanımı ile İlgili Engeller

Araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle; sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderliğinin önündeki engeller arasında vurguladıkları diğer konu, okulun fiziki

donanımı ile ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde “araç- gereç yetersizliği” ve “okulun fiziki şartlarının yetersizliği” kodlarının ifade edildiği görülmüştür.

Demir (2014) araştırmasında, sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersinde karşılaştığı sorunlara ilişkin, öğretmenlerin en çok kaynak ve materyal eksikliği ardından derse ait bir sınıfın yani atölye ortamının olmamasından şikayet ettiklerini belirtmiştir. Bahar (2011) araştırmasında görsel sanatlar dersinin verimli geçmesi ve amacına ulaşması için malzeme varlığı ve çeşitliliği gerektiğini, ancak malzeme eksikliği ve pahalılığının öğretmenlerin önünde bir engel oluşturduğunu ortaya çıkarmıştır. Can (2006) çalışmasında öğretmen liderliğinin önündeki engeller arasında; eğitim teknolojisindeki yetersizlik, fiziksel ortam ve olanakların yetersizliği sonuçlarına ulaşmıştır. Müzik eğitimi, görsel sanatlar eğitimi ve dramanın kullanılması ile ilgili yapılan diğer çalışmalarda da öğretmenler, okulu fiziksel şartlarıyla ilgili sorunlar yaşadıklarını belirtmiştir (Özcan, 2017; Erdoğan,2011; Kuruoğlu, 2010; Göğüş,2008).

Yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçların sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik etmesinin önündeki okulun fiziki donanımı ile ilgili engeller kısmındaki araştırma bulgularıyla örtüştüğü söylenebilir.

Bu bağlamda öğretmenlerin sanatsal liderlik davranışlarını ortaya çıkarabilmelerini sağlamak adına, eğitim alanında donanımsal değişiklikler yapılması gerekmektedir. Okullarda çağdaş donanımlarla gerçekleştirilen eğitim ve eğitimin önemli ve gerekli bir parçası olan sanat eğitimi, gelecek neslin yeni gelişmelere ve çağa ayak uydurması noktasında yardımcı olacaktır. Sonuç olarak, eğitimin amaçlarına ulaşabilmesi için okullarda araç-gereç eksikliğinin giderilmesi ile birlikte fiziki şartların iyileştirilmesi zorunlu görünmektedir.

Sanatsal Liderlik Davranışı Sergilemenin Önündeki Öğretmen Eğitimi ile İlgili Engeller

Araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle; sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik davranışlarının sergilenmesine engel oluşturacak durumlara ilişkin

görüşlerinde vurguladıkları bir diğer konu öğretmen eğitimi ile ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde; “lisans eğitimindeki sanat derslerinin yetersizliği” ve “lisans derslerinin kuramsal işlenmesi / uygulama eksikliği” kodlarının ifade edildiği görülmüştür.

Topoğlu (2015) araştırmasında sınıf öğretmeni adaylarının müzik eğitiminin öneminin farkında olduklarının ancak bu alanda birçok eksikleri olduğunu düşündüklerini belirtmiştir. Sınıf öğretmeni adayları bunun nedeni olarak müzik ve müzik eğitimi ders saatlerinin yetersiz olduğu ve derslerin ikinci sınıfta görülmesi nedeniyle öğrenilen bilgilerin unutulmuş olabileceğini düşünmektedir. Barış & Özata (2009) araştırmalarında, sınıf öğretmenlerinin lisans eğitiminde aldıkları müzik eğitiminin, öğretmenlerin bireysel ses eğitimlerine çok fazla katkı sağlamadığı, öğretmenlerin aldıkları çalgı eğitimlerinin de sınıf içi etkinliklerde kullanılması açısından yetersiz olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, Kılıç (2009) ve Küçüköncü (2007) de araştırmalarında sınıf öğretmeni yetiştirme programlarının müzik eğitimi bakımından yetersiz olduğunu ve ders saatlerinin artırılması gerektiği sonuçlarına ulaşmıştır.

Görsel sanatlar dersi ve sanat eğitimi alanında yapılan diğer araştırmalarda da öğretmenler, dersin amaçlarına ulaşmasının engelleri arasında; eğitim fakültelerindeki ders saatinin azlığı ve programı uygulamada yeterli eğitime sahip olmadan mezun olduklarını düşündüklerini ortaya çıkarmıştır (Bayraktar, 2019; Büyükyıldırım, 2018, Göçmen,2014; Bahar, 2011; Avşar,2010).

YÖK’ün 2018 yılında güncellenen Sınıf Öğretmenliği Lisans Programı kapsamında sanat eğitimi ile ilgili verilen dersler incelendiğinde, 4 yıllık eğitim sürecinde; ilkokulda drama, müzik öğretimi, görsel sanatlar öğretimi olmak üzere sadece 3 zorunlu ders olduğu görülmektedir (20.05.2020: <https://www.yok.gov.tr>). Sınıf Öğretmenliği lisans ikinci sınıfta alınan sanat eğitimi, müzik, güzel yazı ve çocuk edebiyatı dersleri yenilenen programda yer almamaktadır. Araştırmalarla desteklenen eski programdaki sanat derslerinin yetersizliğine rağmen ders sayılarının azaltılması, sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik davranışlarını sergilemesi ve

bununla beraber ilkokul öğrencilerinin sanatsal gelişimi açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilir.

Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen verilerin, sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik etmesinin önündeki öğretmen eğitimi ile ilgili engeller kısmındaki araştırma bulgularıyla örtüştüğü söylenebilir.

Sanatsal liderlik davranışlarının sergilenmesi, sanat eğitimi programlarının sağlıklı yürütülebilmesi ve amacına ulaşması için öncelikle sanat alanında nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan sınıf öğretmenliği lisans programında alınan sanat derslerinin çeşitliliğinin ve ders saatlerinin artırılması ayrıca bu derslerin teorik bilgi aktarımı yerine daha çok uygulamalı olacak şekilde düzenlenmesi gerekli görülmektedir.

Sanatsal Liderlik Davranışı Sergilemenin Önündeki Öğrencilerle İlgili Engeller

Araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle; sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik davranışlarının sergilenmesine engel oluşturacak durumlara ilişkin görüşlerinde vurguladıkları bir diğer konu öğrencilerle ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde; “öğrencinin sanata ilgisizliği” kodunun ifade edildiği görülmüştür.

Avşar (2010), yaptığı araştırmada sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersini yürütürken karşılaştığı zorluklar arasında; öğrencilerin farklı bakış açılarına ve yaratıcılığa sahip olamaması, öğrencilerin bazı çalışmalarını ilgi çekici bulmaması ve öğrencilerin yaratıcılığının geliştirilmesinde ve farklı bakış açıları kazandırılmasında yapılan çalışmaların yalnızca öğretmenin çabasıyla sınırlı kaldığını ortaya koymuştur. Toplu (2019) yaptığı araştırmasında, ekonomik gelirin öğrencilerin görsel sanatlar dersine olan tutumunu etkilediğini; ekonomik geliri orta ve yüksek aileye sahip olan öğrencilerin, düşük ekonomik gelirli aileye sahip öğrencilere göre daha olumlu tutum içinde olduklarını ortaya çıkarmıştır. Yapılan diğer araştırmalar

da öğrenci ilgisi ve yeteneğinin az oluşunun ve öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerinin sanat eğitimini etkilediğini göstermektedir (Demir,2014; Erdoğan,2011)

Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen verilerin, sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik etmesinin önündeki öğrencilerle ilgili engeller kısmındaki araştırma bulgularıyla örtüştüğü söylenebilir.

Öğrencilerin derse ilgili olması ve derse yönelik olumlu bir tutuma sahip olmasında en büyük etken öğretmendir. Öğrencilerine sanatsal liderlik edebilen sınıf öğretmenlerinin varlığının; öğrencilerin sanata olan bakış açılarını, derse olan ilgilerini ve tutumlarını olumlu yönde geliştireceği öngörülmektedir.

Sanatsal Liderlik Davranışı Sergilemenin Önündeki Okulun Konumu ile İlgili Engeller

Araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle; sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik davranışlarının sergilenmesine engel oluşturacak durumlara ilişkin görüşlerinde vurguladıkları bir diğer konu okulun konumu ile ilgili engellerdir. Bu alt temanın içeriğinde; “okulun merkeze uzaklığı” ve “ okulun çevresinde sanatla kursların olmayışı” kodlarının ifade edildiği görülmüştür.

Göçmen (2014), okulların bölgesel konumları ve bununla bağlantılı olarak sosyoekonomik durumun, görsel sanatlar dersinin amaçlarının gerçekleşmesinin önündeki engellerin arasında olduğunu belirtmiştir. Can (2006) araştırmasında öğretmen liderliğinin önündeki engeller arasında yetişme ve gelişme ortamının yetersizliğine vurgu yapmıştır.

Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen verilerin, sınıf öğretmenlerinin sanatsal liderlik etmesinin önündeki okulun konumu ilgili engeller kısmındaki araştırma bulgularıyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

Okulun konumu özellikle doğu bölgelerinde görev yapan öğretmenler açısından zorlayıcı bir etken olabilir. Böyle durumlarda öğretmenler il merkezlerine

ulaşmakta güçlük çekmekte, sanatsal malzemenin sağlanması ve sanat alanında kendilerini geliştirebilecek kurslar bulmakta sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu durum sınıf ğretmenlerinin sanatsal liderlik özelliklerini geliştirmelerinin önünde engel olmaktadır.

Sonuç olarak; sanat uygar bir toplum oluşturmanın temelidir ve ilköğretim kurumlarında öğrencilerin sanat eğitiminin temelleri atılmaktadır. Bu temeli atan sınıf öğretmenlerimizin sanat alanında yeterli bilgi ve donanıma sahip olmasının yanında sanatsal bir lider olmaları da gerekmektedir. Sınıf ğretmeninin sanatsal liderliğiyle, öğrencilerin çok yönlü ve verimli sanat eğitimi alacağı düşünmektedir. Sanatsal bir lider olan sınıf öğretmenleri; ğrencilerinin farklı düşünme becerilerini, yaratıcılıklarını, beğenilerini, hayata bakış açılarını ve giderek kişiliğinin gelişimini olumlu yönde etkiler.

Bu araştırmada sınıf ğretmenlerinin görüşme sorularına verdikleri yanıtlarda sınıf ğretmenlerinin sanatsal liderlik davranışları sergileme konusunda karşılaştığı birçok engel olduğu grlmştir. Bu olumsuzluk ve engellerin ortadan kaldırılması, öğretmenlerin sanatsal liderlik davranışları sergileyerek hem sanatın eğitimin farklı alanlarına entegre edilmesini hem de sanat eğitimine yönelik istenilen hedeflere ulaşılmasını sağlayabilir.

ÖNERİLER

Sanatsal liderlik davranışları sergileyen sınıf öğretmenlerin yetiştirilebilmesi için üniversite yetiştirme programlarını hazırlayanlar, sanatsal liderlik edecek öğretmen yetiştirme konusunda bilinçlendirilebilir.

Sanata ilgili, sanat konusunda bilgili, sanatı yorumlayabilen, vizyon sahibi, yenilikçi, yaratıcı ve farklı bakış açılarına sahip sınıf öğretmenlerinin yetiştirilebilmesi için sınıf öğretmeni yetiştiren üniversite programları buna uygun olarak güçlendirilebilir. Bu bağlamda sınıf öğretmenliği lisans eğitimi programında sanat eğitime yönelik daha fazla ders saatine ve çok daha uygulamaya yer verilebilir.

Sanatsal liderlik, okullarda üzerinde durulması gereken bir olgudur. Öğretmenlerin sanatsal liderlik becerilerini geliştirmeleri adına Milli Eğitim Bakanlığı, il ve ilçeler düzeyindeki yetkililer ortak çalışmalar yapmalıdırlar.

Sanatsal liderlik davranışlarına ve sanat eğitime yönelik kurslar, seminerler, konferanslar, uygulama etkinlikleri ve hizmetiçi eğitimler verilebilir.

Okul yöneticileri öğretmenlerin sanatsal liderlik davranışlarını sergilemelerine yönelik öğretmenlere fırsatlar sunmalı, öğretmenleri bu yönde desteklemelidir.

Sınıf öğretmenlerinin sanata yönelik ilgilerini artırmak amacıyla çalışmalar yapılabilir.

Sınıf öğretmenlerine görev yaptıkları okullarda, sanatsal projelere katılma ve sunma olanakları oluşturularak kendilerini geliştirebilmeleri için destek sağlanmalıdır.

Sanat çalışmalarını yürütebilmek ve her öğrenciye eğitim hakkı sağlayabilmek adına gerekli araç-gereçler Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sağlanabilir.

Diğer derslerin içeriklerinde sanatla daha çok işbirliği yapılabilir.

Okullarda sanat derslerine yönelik uygun çalışma ortamlarının, atölyelerin oluşturulması sağlanabilir.

Derslerde öğrencilerin farklı zeka alanlarına ve kendi yeteneklerine uygun sanatsal etkinliklere yer verilebilir.

Toplumun sanat eğitime yönelik olan olumsuz algısının değişmesine yönelik gereken çalışmalar yapılabilir.

Çalışma, farklı kariyer dönemlerine sahip olan sınıf öğretmenleri, sınıf öğretmeni adayları ve farklı branş öğretmenleri ile de yapılabilir.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

Aksel, Erdağ (2004). Temel Sanat Kararları. İstanbul: Anadolu Sanat.

Akyar, Aslan (2014). Etkili Yönetim ve Yöneticilik-I. İzmir: İlya İzmir Yayınevi.

Akyüz, Yahya (1997). Türk Eğitim Tarihi (Başlangıcından 1997'ye). İstanbul: Kültür Üniversitesi. Yayınevi.

Alakuş, A. Osman, Mercin, Levent vd. (2011). Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Artut, Kazım (2009). Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri. Ankara: Anı Yayıncılık.

Baltaş, Acar (2000). Ekip Çalışması ve Liderlik. İstanbul: Remzi Kitap Evi.

Bandura, Albert (2006). Adolescent Development From an Agentic Perspective. United States of America: Information Age Publishing.

Başaran, İ. Ethem, (1992). Yönetimde İnsan İlişkileri. Ankara: Kadioğlu Matbaası.

Berg L. Bruce, Howard L., (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. (Çev. H. Aydın). Konya: Eğitim Yayınevi.

Boydaş, Nihat (2007). Sanat Eleştirisine Giriş. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Bursalıoğlu, Ziya (2013). Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Büyüköztürk, Şener, Ebru K. Çakmak, vd. (2015). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.

Can, Niyazi (2010). Öğretmen liderliği. Ankara: Pegem Akademi.

Can, Niyazi, İsmail Aydoğan, Durdağı Akan vd. (2013). Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. Ankara: Pegem Akademi.

Creswell, W. John (2013). Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni. (Çev. M. Bütün, S.B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Creswell, W. John (2013). Araştırma Deseni. (Çev. S.B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap.

- Çetin, Canan (2008). Yöneticilerin Liderlik Stilleri, Değişim Yönetimi ve Ekip Çalışması Arasındaki İlişkilerin Çok Yönlü Olarak Değerlendirilmesi. İstanbul: İTO Yayınları.
- Eisner, Eliot (1997). Educating Artistic Vision. States of America: The Macmillan Company.
- Ekiz, Durmuş (2003). Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş Nitel, Nicel ve Eleştirel Kuram Metodolojileri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eren, Erol (2001). Yönetim ve Organizasyon. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Eren, Erol (2012). Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Erinç, M. Sıtkı (1998). Sanat Psikolojisi'ne Giriş. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Erkul Vedat, (1996). Sanat ve İnsan. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ersoy, Ayla (1983). Sanat Kavramlarına Giriş. İstanbul:Beta Yayınları
- Ersoy, Ayla (2002). Sanat Kavramlarına Giriş. İstanbul: Yorum Sanat Yayıncılık.
- Etike, Serap (1995). Sanat Eğitimi Yazıları. Ankara: İlke Kitap ve Yayınevi.
- Fischer, Eisner (2017). Sanatın Gerekliliği. (Çev. Cevat Çapan). İstanbul: Sözcükler Yayınları.
- Fraenkel, R. Jack, Wallen E. Norman (2012). How To Design and Evaluate Research In Education. Boston: McGraw-Hill.
- Klee, Paul (2013). Modern Sanat Üzerine. (Çev. Kaan Çaydamlı.) İstanbul: Altıkkırkbeş Yayınları.
- Kırıoğlu, O. Tekin (2002). Sanatta Eğitim: Görmek, Öğrenmek, Yaratmak. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Koçel, Tamer (2010). İşletme Yöneticiliği. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Korkmaz, Murat, Çelebi Nurhayat, Yücel A. Serdar, Şahbudak Ercan, Karta Nurullah ve Şen Erdal (2015). Eğitim Kurumlarında Yönetim ve Liderlik. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Lewis, P. James (2007). Fundamentals of Project Management. New York: Amacom, A Division of American Management Association.
- Marşap, Akın (2009). Yaratıcı Liderlik: 21. Yüzyılda Yaratıcı Liderişim ve Yönetişim. Ankara: Gazi Kitabevi.

- Mülayim, Selçuk (1983), Sanat Tarihi Metodu, İstanbul: Erenler Matbaası.
- Özsoy, Vedat (2003). Görsel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Eğitiminin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Özsoy, Vedat (2003). Görsel Sanatlar Eğitimi. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Patton, Q. Michael (1987). How To Use Qualitative Methods In Evaluation. CA: Sage.
- Puccio, J. Gerard, Mary C. Murdock vd. (2007). Creative Leadership: Skills That Drive Change. Calif: SAGE Publications.
- San, İnci (2008). Sanat ve Eğitim. Ankara: Ütopya Yayınları.
- San, İnci (2010). Sanat Eğitimi Kuramları. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Read, Herbert (1960). Sanatın Anlamı. (Çev. G. İnal ve N. Asgari), Ankara: Türk Tarih Kurum Basımevi.
- Scharmer, C. Otto (2007). Theory U: Leading From The Future As It Emerges: The Social Technology of Presencing, San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.
- Singla, R. K. (2009). Business Studies. New Delhi: Prince Print Process.
- Şimşek, M. Şerif (1996). Yönetim ve Organizasyon. Konya: Damla Matbaası.
- Şimşek, M. Şerif, Adnan Çelik (2012). Yönetim ve Organizasyon. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Şişman, Mehmet, Selahattin Turan (2001). Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Şişman, Mehmet (2013). Eğitimde Mükemmellik Arayışı, Etkili Okullar. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Şişman, Mehmet (2014). Öğretim Liderliği. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Taşkıran, Erkan (2011). Liderlik ve Örgütsel Sessizlik Arasındaki Etkileşim. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Tekin, Selma (2008). Sihirli Liderler. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Turani, Adnan (1977). Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı. Ankara: İş Bankası.
- Ulaş, A. Halim, Tusun Muharrem (2017). Uygulayıcı Öğretmen Liderliği Sürecinde Rehber İfadeler, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Ünver, Erdem (2002). Sanat Eğitimi. Ankara: Nobel Yayınevi.

Yeniçeri, Özcan (2006). Yönetimde Yeni Yaklaşımlar. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Yıldırım, Ali, Hasan Şimşek (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yolcu, Enver (2009). Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Yukl, Gary (2013). Leadership in Organizations. New Jersey: Prentice Hall.

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Adler, J. Nancy (2006). The Arts & Leadership: Now That We Can Do Anything, What Will We Do?, Academy of Management Learning and Education Journal, 5(4), 486-499.

Adler, J. Nancy (2015). Finding Beauty in a Fractured World: Art Inspires Leaders—Leaders Change The World”, Academy of Management Review, (40), 480–494.

Akyüz, Yahya (1987). “Tarihi Süreç İçinde Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Sorunu”. Öğretmen Yetiştiren Yüksek Öğretim Kurumlarının Dünü Bugünü Geleceği Sempozyum Tebliğleri, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınevi.

Avşar, Pelin (2010). “Sınıf Öğretmeninin Yürüttüğü Görsel Sanatlar Dersi: Öğretme ve Öğrenme Sürecine Yönelik Nitel Bir Araştırma”. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Ayaydın, Abdullah (2009). “Güzel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dallarının Sorunları ve Çözüm Önerileri”. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, İstanbul.

Ayaydın, Abdullah (2011). “Çocuk Gelişiminde Bir Oyun Olarak Sanat ve Resim”. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 37.

Aykanat, Elif (2018). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sanat Eğitimine Yönelik Tutumlarını Belirlemek Üzere Ölçek Geliştirme Çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bahar, Sinan (2011). “Sınıf Öğretmenlerinin ve Sınıf Öğretmenliğinde Okuyan Öğrencilerin Görsel Sanatlar İle İlgili Görüşleri”, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Bakırhan, Ayşenur (2019). Sınıf Öğretmenlerinin Görsel Sanatlar Dersine İlişkin Tutumları ve Alan Bilgisi Yeterlikleri Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans

- Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Barry, David, Meisiek Stefab (2010). The Art of Leadership and Its Fine Art Shadow, Leadership, 6(3), 331-349: <https://doi.org/10.1177/1742715010368759> adresinden alındı.
- Bass, M. Bernard, J. Bruce Avolio (1993). Transformational Leadership and Organizational Culture. Public Administration Quarterly, Vol. 17: 112-121.
- Bayraktar, İsmail (2019). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Okul Öncesinde Sanat Eğitimine Yönelik Görüşleri. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Can, Niyazi (2006). ‘‘ Öğretmen Liderliği ve Engelleri’’. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Sayı 2: 137-161.
- Can, Niyazi (2006). ‘‘Öğretmen Liderliğinin Geliştirilmesinde Müdürün Rol ve Etkileri’’, Ercisyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 1, Sayı 21: 349-363.
- Cowan, A. David (2007). Artistic Undertones of Humanistic Leadership Education, Journal of Management Education, 31(2), 156-180. /DOI: 10.1177/1052562905285099.
- Çimen, Burcu (2018). ‘‘Ruhsal Liderlik, Örgüt Kültürü ve Örgütsel Sessizliğin Okul Başarısına Etkisi’’. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Demir, Samet (2014). ‘‘Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerin Görsel Sanatlar Dersinin Amaçlarına Erişi Düzeylerine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi’’. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Dilmaç, Oğuz, Cihan İnanç (2015). ‘‘Sınıf Öğretmenlerinin Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Öz Yeterlik Düzeyleri’’, Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 4, Sayı 2: 382-400.
- Eisner, Eliot (2008). What Education Can Learn From the Arts, Learning Landscapes,2(1).
- Emir, Demet (2009). ‘‘Köy İlköğretim Okullarında Sanat Eğitimi Uygulamaları, Cumhuriyet Sonrası Dönem’’. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Erbay, Mutlu (1997). Sanat Eğitiminin Önemi. Anadolu Sanat.
- Erdoğan, Tolga (2011). ‘‘Sınıf Öğretmenlerinin Türkçe Derslerinde Yaratıcı Drama Yöntemini Kullanma Durumlarının İncelenmesi’’. Yaratıcı Drama Dergisi, Cilt 6, Sayı 11.

- Göçmen, Esra (2014). “Görsel Sanatlar Ders Amaçlarının Gerçekleşmesinde Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunların İncelenmesi”. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Göğüş, Gülay (2008). “İlköğretim I. Kademe Müzik Eğitiminde Öğretmenin Etkinliği”. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 21, Sayı 1: 369-382.
- Gürses, Necati (2015). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Öğretimsel Liderlik Davranışlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi. Trabzon.
- Hunter-Doniger, T. (2018). Project-Based Learning: Utilizing Artistic Pedagogies for Educational Leadership, Art Education, 71(2), 46-51./ DOI:10.1080/00043125.2018.1414542.
- İstanbul Kültür Sanat Vakfı, (2014). Türkiye’de Sanat Eğitimi (Yeniden Düşünmek. IKSVM Rapor, İstanbul: Ofset Yayınevi.
- Kahraman, A. Derya (2007). “Sınıf Öğretmenlerinin Görsel Sanatlar Dersi Programının Uygulanmasında Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Görüşleri ve Çözüm Önerileri”. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kaimal, Giriya, Drescher, Jon, Fairbank, Holly, Gonzaga, Adele & White P.George (2014). Inspiring creativity in urban school leaders: Lessons from the performing arts. International Journal of Education & the Arts, 15(4). Retrieved from <http://www.ijea.org/v15n4/>.
- Kızılırmak, Buse (2018). “Sınıf Öğretmenlerinin Görsel Sanatlar Dersi Alan Bilgisi Öz Yeterlik İnançları”. Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt 4, Sayı 3:29-51.
- Kocabaş, Ayfer (2000). “Sınıf Öğretmenlerinin Müzik Derslerindeki Yetersizliklerine İlişkin Görüşleri”. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 7: 7-11.
- Koç, Ergin (2008). İlköğretim Görsel Sanatlar (Resim-İş) Dersi Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi (1948-2007). Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Kurbanov, Babek (2010). “Sanat Eğitimi ve Problemleri Üzerine Düşünceler”. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 14, Sayı 2: 63-72/ <https://dergipark.org.tr/pub/ataunisobil/issue/2826/38207>.
- Kurt, Başak (2013). “İlkokul ve Ortaokul Yöneticilerinin Öğretim Liderliği Davranışlarının Öğretmen Motivasyonuna Etkisi”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Kuruoğlu, Nesrin (2010). ‘‘Görsel Sanatlar Dersinin İşlenmesinde Sınıf Öğretmenlerinin Görsel Sanat Teknikleri ve Malzeme Tercihleri İle Tercihlerinde Yaşanan Zorluklar’’. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Kılıç, Ilgım (2009). ‘‘İlköğretim Birinci Kademe Sınıf Öğretmenlerinin Müzik Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlar’’. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 1: 123-137.
- Leblebici, N. Doğan (2008). ‘‘21. Yüzyılın Liderlik Anlayışına Bakış.’’ Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 32, Sayı 1: 61-72.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), (2006). Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı (1-8. Sınıflar). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı), (2013). İlkokul Ve Ortaokul Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı (1 - 8. Sınıflar). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği, (2012). https://ookgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/06162448_Yzel_YYretim_kurumlarY_yYnetmeliYi.pdf
- Mercin Levent ve Ali Osman Alakuş, (2007). ‘‘Birey ve Toplum İçin Sanat Eğitiminin Gerekliliği’’. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 9: 14-20.
- Milli Eğitim Temel Kanunu, (1973). Sayı 14574, Cilt 12: 2342/https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/08144011_KANUN.pdf
- Ötgün, Cebrail (2009). ‘‘Sanat Yapıtına Yaklaşım Biçimleri’’, Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi./ <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/192611/14.11.2018>.
- Özata, Ebru, Dolunay A. Barış (2009). ‘‘Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalında Alınan Müzik- Müzik Öğretimi Derslerinin Öğretmenlik Uygulamalarındaki Yansımaları’’. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 9, Sayı 18: 27-42.
- Özcan, Makbule (2017). ‘‘ Görsel Sanatlar(1-8. sınıflar) Dersi Programına Yönelik Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Görüşleri ve Çözüm Önerileri’’. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Özdemir, Servet, Ferudun Sezgin (2015). ‘‘Etkili Okullar ve Öğretim Liderliği’’. ResearchGate, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara.
- Özer, Sedat (2013). Sanat Eğitiminin Risk Altındaki Çocuklar Üzerindeki Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

- Öztürk, Derya (2018). "Görsel Sanatlar Öğretmeni Adaylarının Görsel Sanatlar Dersi Öğretimine Yönelik Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Polat, Soner (2011). "The Level of Faculty Members' Spiritual Leadership (SL) Qualities Display According to Students in Faculty of Education". *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, Vol.15: 2033-2041.
- Purg, Danica, Sutherland Ian (2016). Why Art in Management Education? Questioning Meaning, *Academy of Management Review*, 42(2), 382-406.
- Purg, Danica, Walravens, A. (2015). Arts and Leadership: Vision and practice at the IEDC-Bled School of Management, *Journal of Leadership Studies*, (9), 42-47.
- San, İnci (1982). "Sanat Eğitim". *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 1: 215-226.
- Schein, H. Edgar (2013). "The Role of Art and the Artist," *Organizational Aesthetics: Vol. 2: Iss. 1*, 1-4.
- Sutherland, Ian, Jelinek J. (2015). From Experiential Learning to Aesthetic Knowing: The Arts in Leadership Development. *Advances in Developing Human Resources*, 17(3), 289-306.
- Şen, Vesile (2019). "Özel Eğitim Öğrencilerinin Eğitiminde Görsel Sanatlar Dersine Yönelik Öğretmen Görüşleri". Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Şişman, Mehmet, Selahattin Turan (2004). "Bazı Örgütsel Değişkenler Açısından Çalışanların İş Doyumu ve Sosyal - Duygusal Yalnızlık Düzeyleri". *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1: 117-128.
- Toplu, Ebru (2019). İlköğretim 3. Sınıf Öğrencilerinin ve Sanat Eğitimine Karşı Tutumlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Topoğlu, Onur (2015). "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Müzik Eğitimine İlişkin Görüşleri". *International Journal of Human Sciences*, Vol. 12, Issue 2.
- Türe, Nazmiye (2007). "Eğitimde Ve Öğretimde Bir Araç Olarak Görsel Sanatlar Eğitiminin Öğrencilere Sağladığı Katkıları". Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Uysal, Arzu (2005). İlköğretimde Verilen Sanat Eğitimi Derslerinin Yaratıcılığa Etkileri, *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, Ankara, 6(1), 41-47.

Ünver, Erdem (2016). “Neden ve Nasıl Sanat Eğitimi”. İdil Dergisi, Cilt 5, Sayı 23: 865-878.

Yılmaz, Küçüköncü (2007). “Sınıf Öğretmenliğinde Müzik Eğitimi”. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 7: 8-12.

Yılmaz, Onur, Gülsün Şahan (2016). “Öğretmen Adaylarının Sanat Eğitimi İhtiyacına Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi”. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , Cilt 16, Sayı 2.

Yurdakalı, İ. Halil, (2018). “Değişen Sınıf Öğretmenliği Lisans Program İçeriğinin İncelenmesi”. Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 29.

Woodward,, J.B., Funk, C. (2010). Developing the artist leader. Leadership 6: 297.

3. Elektronik Kaynaklar

Adler J. Nancy, (2016). Want to Be an Outstanding Leader? Keep a Journal, Canada: Harvard Business Review./ <https://hbr.org/2016/01/want-to-be-an-outstanding-leader-keep-a-journal> / 03.03.2020.

Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Ahmet Cevat Emre, Muhit Mec, Sene: 1, No: 2, 1928, s. 84 <https://www.atam.gov.tr/duyurular/guzel-sanatlar> / 05.02.2020

Bradt, George (2014). The Three Types Of Leaders The World Needs Most: Artistic, Scientific and Interpersonal. Forbes: <https://www.forbes.com/sites/georgebradt/2014/01/29/the-three-types-of-leaders-the-world-needs-most-artistic-scientific-and-interpersonal/#c3a3f713c489/> 20.04.2020

Greg, Albrecht (2018). Art and Leadership - What Does It Have In Common. <https://gregalbrecht.io/art-and-leadership/> 20.04.2020

Ciloğlu, Serdar (2019). Yaratıcı Lider Sanattan Ne Anlamalı? <http://serdarciloglu.com/liderlik/yaratici-lider-sanattan-ne-anlamali/> 10.04.2020

Katusin, Z. (2016), Can The Arts Really Help and Inspire Better Leadership Performance?, Bled School of Management. <https://www.iedc.si/> 10.04.2020

Purg Danica. (2016), Creativity and Innovation: The Arts and Executive Leadership./<http://www.iedc.si/blog/single-blog-post/iedc-wisdoms/2016/10/06/creativity-and-innovation-the-arts-and-executive-leadership> / 10.04.2020

Smith, C. (2016). Teacher leadership. <http://learningandlearned.blogspot.com.tr/> 25.04.2020

EKLER

EK 1. Kullanılan Görüşme Formu

GÖRÜŞME FORMU

Görüşmeci:

Tarih:

Saat:

Merhaba, benim adım Alican AÇIKGÖZ. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Bilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı'nda "Sınıf Öğretmenlerinin Sanatsal Liderliği" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasını yürütmekteyim. Sizlerin sanatsal liderlik ve özelliklerinin neler olabileceği, sanatsal bir lider olarak öz yeterliliğiniz hakkındaki düşüncelerinizi ve deneyimlerinizi öğrenmek istiyorum.

- Görüşmeyi ses kaydına almama izin veriyor musunuz?
- Görüşmenin yaklaşık 15 dakika süreceğini tahmin ediyorum. İzin verirseniz sorulara başlamak istiyorum.

Kişisel Bilgiler

Cinsiyet : Kadın / Erkek

Eğitim durumu : Lisans / Yüksek Lisans / Doktora

Hizmet yılı : 1-5 yıl/ 5-10 yıl/ 10-15 yıl/ 15 yıl ve üzeri

GÖRÜŞME SORULARI

1. Sizce "sanatsal liderlik" nedir?
2. Sizce sanatsal liderin özellikleri nelerdir? Örneklendirebilir misiniz?
  - a. Sizce sanatsal liderlik becerileri nelerdir?
  - b. Sizce sanatsal lider hangi davranışları sergiler?
  - c. Sizce sanatsal lider hangi ilgilere sahiptir?
  - d. Sizce sanatsal lider hangi tutumlara sahiptir?
3. Öğrencilere sanatsal liderlik etme açısından kendi yeterliliğinizi nasıl bulmaktasınız? Sanatsal lider misiniz?
4. Sanatsal lider olarak öğrencilere ne gibi çalışmalar yaptırıyorsunuz? Örneklendirebilir misiniz?
  - a. Derslerde ne tür sanatsal etkinlikler yaptınız, yapıyorsunuz?
5. Sizce sanatsal liderlik davranışlarını sergilemenin önünde engeller var mıdır? Varsa nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

Araştırmacı, 1993 yılında Kocaeli’nde doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Kocaeli’nin Kartepe ilçesinde tamamlamıştır. Lisans eğitimini 2015 yılında Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümünden mezun olarak tamamlayan araştırmacı, 2015 yılında Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başlamıştır. 2015 yılından itibaren özel bir kurumda öğretmenlik yapan araştırmacı ayrıca 2017 yılında başladığı Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümünde eğitimine devam etmektedir.

